

NUORTEN KONDOMIN KÄYTTÖÖN YHTEYDESSÄ OLEVAT
TEKIJÄT ELÄYTYMISTARINOIDEN VALOSSA

Sanna Kuosmanen

Hennariikka Virtanen

Terveyskasvatuksen pro gradu -tutkielma

Terveystieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2005

Pro gradu –tutkielma tarkastettu Jyväskylässä 24.5.2005
Arvioijat: LitT Jorma Tynjälä ja THM Arja Liinamo
Arvosana: Eximia cum laude approbatur

TIIVISTELMÄ

Nuorten kondomin käyttöön yhteydessä olevat tekijät eläytymistarinoiden valossa

Sanna Kuosmanen
Hennariikka Virtanen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Terveystieteiden laitos

Terveyskasvatus

Pro gradu – tutkielma, 94 sivua + liitteet

Kevät 2005

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää nuorten aikuisten käsityksiä nuorten kondomin käyttämiseen ja käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Tavoitteena oli lisäksi tarkastella ja kuvata, millaisia eroja kondomin käyttöön yhteydessä olevissa tekijöissä on nähtävissä sukupuolten välillä.

Tutkimusaineisto koostui 58 eläytymistarinaa, jotka kerättiin keväällä 2004 Jyväskylän ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilta. Aineisto analysoitiin sisällön analyysillä.

Tulosten mukaan kondomin käyttämiseen oli sekä pojilla että tytöillä olennaisesti yhteydessä seksi- ja ehkäisyasioiden esillä oleminen kaveripiirissä. Myös yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa sekä kumppaneiden välisen suhteen läheisyys olivat yhteydessä kondomin käyttämiseen molemmilla sukupuolilla. Ymmärrys kondomin käyttämisen tärkeydestä tytöillä ja halu välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia pojilla sisälsivät jossain määrin samoja piirteitä toimien molemmilla sukupuolilla perusteluna kondomin tarpeellisuudelle ja sen käyttämiselle. Tyttöjen tarinoissa esiin tullutta seksiasioista kumppanin kanssa kommunikoimista ja erityisesti kondomin käytöstä neuvottelua ei poikien tarinoissa kuvattu itsenäisenä tekijänä juuri lainkaan.

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli sekä pojilla että tytöillä selkeästi yhteydessä yhdynnän suorituksellisuus sekä yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus, johon sekä pojilla että tytöillä liittyi useimmiten humalassa tapahtunut yhdyntä ja kondomin käyttämättä jättäminen sen puuttumisen vuoksi. Kokemus hallinnan tunteesta pojilla ja luottamus omaan vahingoittumattomuuteen tytöillä sisälsivät osittain yhteneviä piirteitä, muun muassa uskoa suojaamattoman yhdynnän seurauksilta turvassa olemisesta. Poikien tarinoissa myös kondomin käyttämisen hankalaksi kokeminen ja tyttöjen tarinoissa epävarmuus yhdyntätilanteessa olivat yhteydessä kondomin käyttämättä jättämiseen. Erotuksena poikien tarinoihin, oli tyttöjen tarinoissa kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä edellä mainittujen tekijöiden lisäksi seksiasioista kommunikoimisen puutteellisuus kumppanin kanssa. Seksuaalikasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee pyrkiä kokonaisvaltaiseen, myös nuorten käsitykset huomioivaan lähestymistapaan. Seksuaalikasvatukseen tulee erityisesti pyrkiä vahvistamaan nuorten turvallisessa seksuaalisessa kanssakäymisessä tarvitsemia taitoja ja valmiuksia.

Avainsanat: kondomi, ehkäisy, nuoret, seksuaaliterveys, eläytymismenetelmä

ABSTRACT

The factors associated with condom use among young people in the context of stories written by passive role-playing

Sanna Kuosmanen
Hennariikka Virtanen

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ
Department of Health sciences
Health education
Master's thesis, 94 pages + appendixes
Spring 2005

The aim of this study was to clarify the conceptions of young adults concerning the factors associated with condom use and non-use. The purpose was also to view and describe differences of these factors between sexes.

The data was based of 58 written stories which were collected by passive role-playing from students of Jyväskylä polytechnic in spring 2004. The data was analyzed by content analysis.

According to the results talking about sex and contraceptive issues with peers was essentially related to condom use among boys and girls. Also preparing for sexual intercourse with partner and intimacy of relationship were related to the condom use among both sexes. In the girls' stories understanding the importance of using condoms and wish to avoid unwanted consequences of unprotected intercourse in the boys' stories included to some extent same aspects justifying the necessity and use of condom. In the context of condom use, communicating about sex issues with the partner and especially condom negotiation turned up only in girls' stories.

Both boys' and girls' stories showed that considering and feeling intercourse as achievement and lack of planning and preparing of the situation were related to non-use of condom. Lack of planning and preparing included in most cases having sex under the influence of alcohol and non-use of condom due to their unavailability. In boys' stories feeling that one has control over situation and trust in ones intactness in girls' stories included to some extent same aspects as feeling that one is safe from consequences of unprotected sex. Experiencing condom use as inconvenient in boys' stories and insecurity in intercourse situation were also related to non-use of condom. As distinct from boys' stories, the lack of communication about sex issues with the partner was related to non-use of condom in girls' stories. Planning and implementation of sexual education should take young people's perspective into account and pursue more comprehensive approach. Especially young people's readiness for sex and skills needed in safe sex behaviour should be strengthened.

Keywords: condom, contraception, adolescence, sexual health, passive role-playing

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 NUORUUS JA SEKSUAALISUUDEN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS.....	8
2.1 Nuoruus ja seksuaalisuuteen sosiaalistuminen.....	8
2.2 Sukupuolittunut seksuaalisuuden oppiminen nuoruudessa.....	9
2.3 Seksuaalisuus, sosiaalinen kontrolli ja valta.....	11
3 NUORTEN SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYS.....	13
4 KONDOMIN KÄYTTÖ OSANA NUORTEN SEKSUAALITERVEYTTÄ.....	15
4.1 Nuorten yhdyntäkokemukset ja ehkäisyn käyttö.....	15
4.2 Nuorten ehkäisy- ja kondomitiedot.....	17
4.3 Nuorten asenteet kondomin käyttöä kohtaan.....	19
4.4 Klamydia ja HIV-tartunnat sekä raskaudenkeskeytykset nuorilla.....	20
5 KONDOMIN KÄYTTÖÖN YHTEYDESSÄ OLEVAT YKSILÖN KOGNITIIVISET TEKIJÄT.....	22
5.1 Seksuaalisuus ja koettu alttius riskille.....	22
5.2 Kondomin käytön koetut hyödyt ja esteet.....	24
5.3 Kondomin käyttöön liittyvä pystyvyysodotus.....	25
5.4 Kondominkäyttöaikomukset ja etukäteissuunnittelu.....	27
6 KONDOMIN KÄYTTÖÖN LIITTYVÄT SOSIAALISET TAIDOT JA VUOROVAIKUTUS.....	29
6.1 Kondomin käytöstä neuvottelu ja neuvottelustrategiat.....	29
6.2 Kondomin käytöstä neuvottelun kontekstuaalisuus.....	30
7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	33
8 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT.....	34
8.1 Eläytymismenetelmän valinta.....	34
8.2 Kehyskertomusten laadinta.....	35

9 TUTKIMUSAINOISTO JA ANALYYSIMENETELMÄ	37
9.1 Vastaaajien valinta ja aineiston koko	37
9.2 Aineistonkeruu	37
9.3 Sisällön analyysi	38
10 TULOKSET	41
10.1 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa	41
10.1.1 Seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa	41
10.1.2 Yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa	43
10.1.3 Halu välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia	44
10.1.4 Seksin saamisen välttämättömyys	45
10.1.5 Kumppaneiden läheinen suhde	46
10.2 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa	48
10.2.1 Seksiasioista kommunikoiminen kumppanin kanssa	48
10.2.2 Yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa	49
10.2.3 Seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa	51
10.2.4 Ymmärrys kondomin käyttämisen tärkeydestä	52
10.2.5 Kumppaneiden läheinen suhde	54
10.3 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa.....	56
10.3.1 Yhdynnän suorituksellisuus.....	56
10.3.2 Yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus	57
10.3.3 Kokemus hallinnan tunteesta.....	59
10.3.4 Kondomin käyttämisen hankalaksi kokeminen.....	60
10.4 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa	61
10.4.1 Seksiasioista kommunikoimisen vaikeus.....	61
10.4.2 Yhdynnän suorituksellisuus.....	63
10.4.3 Yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus	64
10.4.4 Seksistä puhumisen vähyys koti- ja kouluympäristössä.....	66
10.4.5 Luottamus omaan vahingoittumattomuuteen	67
10.4.6 Epävarmuus yhdyntätilanteessa.....	68
11 POHDINTA.....	70
11.1 Tulosten pohdintaa ja vertailua sukupuolten välillä.....	70
11.1.1 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olleet tekijät pojilla ja tytöillä	70
11.1.2 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olleet tekijät pojilla ja tytöillä	76
11.2 Tutkimuksen ja tulosten luotettavuuden arviointia	81
11.2.1 Tutkimuksen luotettavuus.....	81
11.2.2 Tulosten luotettavuus.....	84
11.3 Johtopäätökset ja näkökulmia jatkotutkimukseen	86
LÄHTEET	88

LITTEET

1 JOHDANTO

Useat indikaattorit antavat viitteitä siitä, että nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyden myönteinen kehitys on kääntynyt laskuun. Muun muassa klamydian ja HIV-infektioiden määrä on lisääntynyt merkittävästi ja tällä hetkellä klamydia onkin selvästi suurin nuorten naisten lisääntymisterveyttä uhkaava tekijä. Myös nuorten raskauden keskeytysten määrä on noussut tasaisesti (Raskaudenkeskeytykset ja steriloinnit... 2004, Raskaudenkeskeytykset tammi – kesäkuussa... 2004). Nämä seikat viittaavat siihen, että suojaamattoman seksin harrastaminen nuorten keskuudessa on saattanut lisääntyä. Tämä on huolestuttavaa, sillä oikein käytettynä kondomi on tehokkain suoja sukupuolitauteja vastaan.

Vaikka tutkimusten mukaan kondomi on edelleen yleisin nuorten käyttämä ehkäisymenetelmä (mm. Kosunen ym. 2000, Pötsönen ym. 1992), on siirtymää kondomin käytöstä e-pillereiden käyttöön havaittavissa (Kosunen ym. 2000). Myös tutkimukset nuorten ehkäisy- ja kondomitiedoista ovat osoittaneet, että erityisesti nuorten tiedoissa sukupuolitautilien ja raskaaksi tulon suhteen on puutteita (esim. Kontula ym. 2001, Liinamo ym. 2000). Tämä kaikki huomioiden nuorten voi olla vaikea kyetä vastaamaan niihin moninaisiin haasteisiin, joita turvalliseen seksuaalielämään liittyy.

Tässä työssä nuorten seksuaaliterveyttä ja erityisesti kondomin käyttämistä tarkastellaan Daniel Wightin ym. (1998) seksuaaliterveyden edistämisen psykososiaalisesta viitekehystä (kuvio 1) käsin, johon on liitetty elementtejä eri terveyskäyttäytymistä selittävistä malleista. Wightin ym. malli lähtee ajatuksesta, että yksilön seksuaalisuus on sosiaalisesti rakentunut ja sukupuolittuneesti opittua. Yksilötasolla mallissa huomioidaan niitä yksilön kognitioita, jotka säätelevät terveyskäyttäytymistä. Tärkeimmiksi kognitioiksi ovat osoittautuneet henkilökohtainen alttius riskille, toiminnan koetut hyödyt ja esteet, koettu pystyvyysodotus sekä aikomukset ja etukäteissuunnittelu. Edellä mainittujen lisäksi oleellista on, että seksuaalikäyttäytymisen lopputulos on suurelta osin riippuvainen vuorovaikutuksesta ja kontekstista, jossa se tapahtuu.

Kuvio 1. Seksuaaliterveyden edistämisen psykososiaalinen viitekehys. (Wight ym. 1998.)

Wightin ym. (1998) seksuaaliterveyden edistämisen psykososiaalinen – malli huomioi laajalaisesti seksuaalisuuden ja seksuaalikäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä ja tarjoaa näin ollen hyvän teoreettisen pohjan nuorten seksuaaliterveyden ja kondomin käytön edistämiseksi. Pyrittäessä edistämään menestyksekkäästi nuorten kondomin käyttöä, tarvitaan aikaisemman tiedon lisäksi kuitenkin myös tietoa nuorten käsityksistä kondomin käyttöön vaikuttavista tekijöistä.

Nuorten kondomin käyttöä koskevaa tutkimusta on Suomessa tehty jonkin verran erityisesti kondomin käytön useuden ja säännöllisyyden näkökulmasta (mm. Kosunen ym. 2000, Pötsönen ym. 1992). Tekijöitä, jotka nuorten itsensä mielestä ovat yhteydessä kondomin käyttöön, ei ole kuitenkaan tutkittu vaikka tarvetta tällaiselle tiedolle on selvästi olemassa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kondomin käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä nimenomaan nuorten näkökulmasta. Tämän näkökulman saavuttamiseksi tässä tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä eläytymismenetelmää, joka tarjoaa keinon päästä käsiksi niihin tekijöihin, joiden vastaajat uskovat vaikuttavan nuorten kondomin käyttöön. Tutkimus pohjautuu 58 eläytymistarinaan, jotka analysoitiin sisällön analyysillä

Tutkimuksen alussa kuvataan seksuaalisuuden sosiaalista rakentumista, jonka jälkeen esitellään lyhyesti nuorten seksuaalikäyttäytymiseen ja erityisesti kondomin käyttöön liittyvää tutkimusta. Tutkimuksessa tarkastellaan myös kondomin käyttöön liittyviä yksilön kognitioita sekä sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutusta aikaisemman teorian pohjalta. Tutkimuksen avulla pyrittiin löytämään uutta tietoa nuorten kondomin käytöstä vaikuttavamman nuorten seksuaaliterveyden edistämistyön kehittämiseksi.

2 NUORUUS JA SEKSUAALISUUDEN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS

2.1 Nuoruus ja seksuaalisuuteen sosiaalistuminen

Nuoruus on monitahoinen ja vaikeasti rajattavissa oleva ajanjakso lapsuuden ja aikuisuuden välissä (Raitanen 2001, 187). Nuoruudessa lapsuuden aikana kehittynyt seksuaalisuus etsiytyy aikuisiän muotoihin ja seksuaalisuuden kehitys kietoutuu laajalti nuorten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kasvuun. Seksuaalisuus on merkittävä osa nuoruutta, eikä sen merkitystä pitäisi vähätellä, mutta ei toisaalta liioitellakaan. (Hovatta 1991, 1783, 1786.)

Nuoruus on muutosten aikaa erityisesti seksuaalisuuden suhteen ja seksuaalisuus tulee keskeiseksi osaksi nuorten keskinäistä kanssakäymistä. Sosiaalinen sukupuoli (gender) on aina oppimisen tulos päinvastoin kuin biologinen sukupuoli (sex). Seksuaalinen socialisaatio on prosessi, jossa yksilö oppii seksuaalisia tunteita, haluja, oman roolinsa ja käyttäytymisen muotoja, jotka ovat tyypillisiä häntä ympäröivässä yhteiskunnassa. Seksuaalisuus ei muodostu vain perimästä, vaan myös kasvatuksesta, kulttuurista ja kokemuksista. Socialisaation aikana opitaan, miten yksilö voi ilmaista itseään seksuaalisesti ja mikä on toivottavaa seksuaalisuutta. (Parker ym. 1991, 79–81.)

Lasten ja nuorten pääasiallinen sosiaalistaja on edelleen perhe ja perhesuhteiden kiinteyden on todettu olevan yhteydessä terveyttä edistävään käyttäytymiseen (Neumark-Sztainer ym. 1997, 48–49). Nuoren maailmaa eivät kuitenkaan enää muotoile ainoastaan perinne ja vanhemmat, vaan myös joukkotiedotus, kulttuurituotanto ja kulttuuriset alaryhmät eli nuorisokulttuurit. (Raitanen 2001, 190.) Klassiset aikuisuuden alueet ovatkin monin osin nuorten helpommin saavutettavissa ja tarkkailtavissa. Tämä pätee erityisesti sukupuolisuuteen ja ihmissuhteisiin. (Ziehe 1991, 58.)

Sukupuolen näkökulmasta aikuisuuteen siirtymisessä nousevat keskeiselle sijalle läheiset ihmissuhteet. Kontulan & Meriläisen (1988, 39, 41) kyselytutkimuksen mukaan nuoren lähestyessä murrosikää tulevat suhteet kavereihin yhä tärkeämmiksi. Kavereiden kanssa vietetään enemmän aikaa ja heiltä saadaan virikkeitä ja vaikutteita. Yhä useammat nuoret alkavat myös viettää aikaa toisen sukupuolen seurassa. Nuori arvioi omaa suhtautumistaan

seurusteluun ja sukupuoliasioihin kavereiden kanssa käytyjen keskustelujen sisällön ja yleisyyden pohjalta.

Nuoruudessa erityisesti seksuaalisuuteen liittyvät seikat ovat kulttuurisen vastarinnan tärkeitä kohteita ja seksin avulla nuori voi osoittaa vapautuneensa lapsuuden ei-seksuaalisesta maailmasta. (Raitanen 2001, 193.) Aikuiselämän mahdollisuuksiin kiinnipääsemisestä niin varhain kuin suinkin onkin tullut nuorten tärkeimpiä motiiveja (Ziehe 1991, 58). Eräs merkittävimmistä aikuistumisen ja kotia irtautumisen väylistä nuoruudessa onkin juuri seurustelun ja seksuaalisten kokeilujen aloittaminen. Erityisesti ensimmäisellä yhdynnällä on todettu olevan aikuisten maailmaan astumisen merkitys. (Tirkkonen ym. 1989, 87–88.) Pappin & Kontulan (2000, 290) haastattelututkimuksessa ilmeni, että sukupuoliyhdyntöjä voidaan käyttää toisinaan myös kapinana perhettä tai yhteiskunnan moraalisia asenteita vastaan.

2. 2 Sukupuolittunut seksuaalisuuden oppiminen nuoruudessa

Sosiologisen ja sosiaalipsykologisen ymmärryksen mukaan seksuaalisuus on suurelta osin opittua. Sukupuoleen ja kehollisiin kokemuksiin liitetään myös hyvin erilaisia kulttuurisia oletuksia, jotka vaihtelevat kulttuurista toiseen. Lisäksi seksuaalisuus opitaan sekä biologisista että sosiaalisista syistä hyvin eri tavoin sukupuolesta riippuen. Nuoruuden tehtävät, erityisesti seksuaalisuuden kehittyminen ja seksuaalisen kypsyyden saavuttaminen, ovat siis tiukasti sukupuolittuneita ja kokemuksena hyvin erilaisia tytöille ja pojille. (Harris 1999, 123–124; Wight ym. 1998, 319.)

Seksuaalisuuden oppimiseen liittyvien sukupuolittuneiden erojen voidaan nähdä pohjautuvan maskuliinisuuden ja feminiinisuuden erilaisiin ilmenemismuotoihin. Maskuliinisuus ja feminiinisyys ovat osa sosiaalista sukupuolijärjestelmää ja ne määrittyvät tilannesidonnaisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Nuoruuden diskursseissa sukupuoli on hyvin merkityksellinen kategoria, ja feminiinisuuden ja maskuliinisuuden suhde nuoruuden diskursseihin on moniulotteinen. Tyttöjen ja poikien tilanne nuoruudessa on erilainen, sillä maskuliinisuuden, feminiinisuuden ja aikuisuuden kulttuuriset määrittelyt asettavat tytöt ja pojat eri tilanteeseen. Tytöt joutuvat tasapainottelemaan ristiriitaisten odotusten välillä; heidän

odotetaan itsenäistyvän lapsuuden ihmissuhteista, mutta kuitenkin säilyttävän kykynsä muodostaa läheisiä ihmissuhteita. Pojat sen sijaan voivat nauttia maskuliinisuudelle annettuun sosiaaliseen arvostukseen liittyvistä yhteiskunnallisista eduista. (Aapola 1999, 30–31.)

Seksuaalisuuden oppimiseen vaikuttaa myös se, että tytöt ja pojat elävät perheidensä ulkopuolella usein hyvin erilaisissa ja erillisissä sosiaalisissa maailmoissa, erityisesti varhaisnuoruudessa. Nuori peilaa omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan seksuaalisuudesta kavereiden käsityksiin ja kokemuksiin (Kontula & Meriläinen 1988, 41). Sekä tyttöjen että poikien arviot itsestään muotoutuvatkin suuremmalta osin heidän oman sukupuolensa edustajien mielipiteiden mukaan vastakkaisen sukupuolen sijasta. Toisaalta, Meahin (1998) tutkimuskatsauksen mukaan brittiläisen Hollandin ym. (1998) haastattelututkimuksen tulosten perusteella erityisesti pojat rakentavat seksuaalista identiteettiään toisten poikien katseiden kontrolloimana, kun taas tytöt rakentavat sitä suhteessa poikien mielipiteeseen. Wight ym. (1998, 319–320) tulivat kuitenkin siihen johtopäätökseen, että seksuaaliset identiteetit muotoutuvat ensisijaisesti vuorovaikutuksessa samaa sukupuolta olevien ikätoverien kanssa, mikä tekee seksuaalisista identiteeteistä haavoittuvia kontakteissa vastakkaisen sukupuolen kanssa.

Perinteisten sukupuoliroolien vallitessa nuoret naiset saattavat kokea seksuaalisen aktiivisuuden sosiaalisen palvelun muotona ja nuoret miehet eräänlaisena saavutuksen muotona (Wight ym. 1998, 320). Siinä missä tyttöjä rohkaistaan monissa kulttuureissa objektivomaan kehonsa, nähdään poikien kehot hyödyllisinä ja välineellisinä (Harris 1999, 123). Kuitenkaan tämä ei näytä ainakaan Suomessa vaikuttavan negatiivisella tavalla tyttöjen käsityksiin seksistä. Esimerkiksi Tirkkosen ym. (1989, 88) haastattelututkimuksen mukaan tytöillä oli varsin yhdenmukainen kuva seksistä, tärkeintä siinä oli rakkaus ja välittämisen tunne.

Huolimatta riippuvuuden, objektivoinnin ja passiivisuuden elementeistä, naisten seksuaalinen kypsyys rakentuu hyvin pitkälle vastuullisuuden käsitteen ympärille. Vastuu seksuaalisesta käyttäytymisestä ja ehkäisystä huolehtimisesta lankeaa naisille. Nuorten naiset ovat näin ollen vastuullisia sekä omansa että kumppaniensa terveydestä. Seksuaalisen kypsyyden saavuttaminen merkitsee siis tytöille seksuaalisen vastuun oppimista, kuten seksuaalisuhteiden välttämistä tai varovaisuuden oppimista. Nuoria miehiä tämä vastuullisuuden vaatimus ei aina velvoita. (Harris 1999, 131–132.)

Seksuaalisuuteen liittyvien tietojen omaksuminen näyttäisi myös osittain olevan sukupuolittunutta. Kontulan & Meriläisen (1988, 37–39, 41) kyselytutkimuksen mukaan kavereiden kanssa käytyjen sukupuoliasioita käsittelevien keskustelujen tyypillisimmät aiheet koskivat tytöillä kuukautisia ja raskaaksi tulemista kun taas poikien keskusteluissa päällimmäinen aihe olivat yhdynät. Näillä erilaisiin asioihin keskittyvillä keskusteluilla voikin olla vaikutusta tyttöjen ja poikien erilaisten tietojen omaksumisen kannalta.

2. 3 Seksuaalisuus, sosiaalinen kontrolli ja valta

Sukupuolittuneeseen seksuaalisuuteen liittyy kiinteästi myös vallan elementti. Valta seksuaalisuhteissa toimii feminiinisen ja maskuliinisen käyttäytymisen normien kautta ja se voi ilmetä seksuaalisissa kohtaamisissa monella eri tavalla ja sen voi ajatella muodostavan jatkumon. Seksuaalisuuden kontekstissa vallan juuret ovat kulttuurissa (Wight ym. 1998, 321), minkä vuoksi on huomioitava, että tässä kappaleessa esitetyt ulkomaalaiset tutkimustulokset eivät ole kaikilta osin siirrettävissä suomalaiseseen kulttuuriin ja kontekstiin.

Valtaan liittyy olennaisena osana kontrolli. Erityisesti tytöillä tämä kontrolli näkyy vastuun kautta rakentuneena seksuaalisuuden ja mielihyvän kontrollina. Tyttöjen sisäistämä itsek kontrolli on naisten toiminnan normatiivisen rajoittamisen perusta. Tyttöjen normatiivinen kontrolli rakentuu pääosin heidän toimintansa seksualisoinnille, mikä tarkoittaa tyttöjen mielipiteiden, tunteiden, tekojen ja käytöksen tulkitsemista heidän sukupuoltaan eikä persoonaansa vasten. Tämän kontrollin voidaan nähdä nojaavan ”hyvän” ja ”kunnollisen” tytön ideaaliin. Sosiaalisissa tilanteissa tyttöjen on osoitettava kunniallisuutensa käytöksellään riippumatta siitä, liittyvätkö nämä tilanteet seksiin tai toiseen sukupuoleen. (Näre 1992, 29–30.)

Nuoret oppivat pitämään miesten seksuaalisuutta autonomisena, kontrolloimattomana ja pakottavana, kun taas naisten seksuaalisuus opitaan näkemään vastaanottavaisena, reagoivana ja alempiarvoisena. Naisten valta rajoittuu kykyyn vastustaa miesten seksuaalista halua ja tämä kyky määrittää heidän todellisen seksuaalisen kypsyytensä. (Harris 1999, 130.) Myös Meahin (1998) tutkimuskatsauksessa esitelty Hollandin ym. (1998) haastattelututkimus korosti poikien dominoivaa asemaa seurustelusuhteessa ja miehisen määräysvallan vaikutusta

tyttöjen päätöksentekoon. Miehinin määräysvalta näkyi myös Pappin ym. (2000, 131) suomalaisessa haastattelututkimuksessa, jossa naiset kertoivat nuoruudessa kondomin käyttämättä jättämisen johtuneen osin siitä, että vanhempi kumppani suostutteli olemaan ilman kondomia yhdynnässä suuremman nautinnon vuoksi. Vastakkaisia tuloksia sukupuolittuneesta vallasta ovat kuitenkin saaneet Tschann ym. (2002, 22), joiden haastattelututkimuksen tulosten mukaan sukupuoli ei ollut määrittävä tekijä sen suhteen, saatiinko kumppani käyttämään kondomia vai ei. Sen sijaan kokemus emotionaalisesta vallasta oli tulosten mukaan yhteydessä oman kondomin käyttötahdon läpisaamiseen.

Keskeinen sosiaalisen kontrollin väline on tyttöjen maine. Tyttöjen arviointi seksuaaliolentoina ja poikien arviointi persoonina näkyy heihin liitetyn maineen merkityksissä. Puhuttaessa tytön maineesta, viitataan yleensä moralisoivasti hänen seksuaaliseen käyttäytymiseensä. Se, mikä on vahingollista tytön maineelle, saattaa kuitenkin olla pojalle kunniaksi. Tyttöjen maine on myös jatkuvasti uhanalainen, heidän ei tulisi esimerkiksi seurustella liian monien poikien kanssa eikä vaikuttaa liian halukkailta, mutta kuitenkin tarpeeksi haluttavilta. Tyttöjen ratkaisu tässä ristiriitaisessa tilanteessa on kehittää aktiivisen passiivisuuden strategia maksimoimalla omaa eroottista viehätysvoimaansa. Vaikka tytöt saattavat ajatella, että heillä on oikeus olla seksuaalisia ja seksuaalisesti aktiivisia, he tietävät tämän tiedon mukaisen käyttäytymisen olevan heidän maineelleen haitallista. (Wight ym. 1998, 321.) Myös Tirkkonen ym. (1989, 87–88) ovat haastattelututkimuksessaan todenneet, että tyttöjen yhtenäiskulttuuriin liittyy käsitys maineesta ja sen menettämisestä. Liian monet tilapäiset suhteet koettiin maineelle vaaralliseksi. Ihanteena oli olla pidättyvä, kunnes suhde poikaystävään oli sosiaalisesti tunnustettu ja hyväksytty riittävän pitkän seurustelusuhteen kautta.

Vallan käsite ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Voidaan väittää, että valta synnyttää myös vastustusta. Naiset eivät ole vain miehisen vallan uhreja. Yksilöllisellä tasolla naiset kehittävät strategioita kestää paineita ja valtaa, esimerkiksi lopettamalla suhteen. (Wight ym. 1998, 322.)

3 NUORTEN SEKSUAALI- JA LISÄÄNTYMISTERVEYS

Tässä tutkimuksessa nuorten kondomin käyttämistä ja käyttämättä jättämistä tarkastellaan seksuaaliterveyden edistämisen psykososiaalisesta viitekehyksestä käsin. Termi seksuaaliterveys löytyy WHO:n asiakirjoista 1970- ja 1980-luvuilta ja sen määritelmät ovat olleet epämääräisiä ja moniselitteisiä. Yksi WHO:n seksuaaliterveyden määritelmistä on ollut ”ruumiillisten, henkisten ja sosiaalisten tekijöiden integraatio siten, että se positiivisesti vahvistaa persoonallisuutta, kommunikaatiota ja rakkautta” (Lottes 2000, 17–18).

HERA:n (Health, Empowerment, Rights and Accountability – järjestö) toimintaohjelmassa on kirjattu, että seksuaaliterveys on perusta ihmisen omien mahdollisuuksien täydelle kehitymiselle, ihmisoikeuksista nauttimiselle ja yleiselle hyvinvoinnin tunteelle. Seksuaaliterveyden uudet näkökulmat tunnustavat myös seksuaalisen mielihyvän ja nautinnon tärkeyden ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle. Seksuaaliterveys tunnustetaan ihmisen terveyden tärkeäksi osaksi, jolla on vaikutus ihmiseen kaikissa ikävaiheissa. Myöhemmin Kontula (1998) on esittänyt, että tyydyttävä ja turvallinen seksuaalinen elämä on seksuaaliterveyden tärkein määräävä tekijä. (Lottes 2000, 22–28.)

Robinson ym. (2002, 44–45) määrittelevät seksuaaliterveyden lähestymistavaksi seksuaalisuuteen, joka pohjautuu tarkkaan tietoon, henkilökohtaiseen tietoisuuteen ja itsensä hyväksymiseen niin, että yksilön käyttäytyminen, arvot ja tunteet ovat yhdenmukaisia ja yhdistyvät yksilön laajempaan persoonallisuuden rakenteeseen ja itsetuntemukseen. Seksuaaliterveys käsittää kyvyn olla läheisessä suhteessa kumppanin kanssa, kommunikoida avoimesti seksuaalisista tarpeista ja haluista, olla seksuaalisesti toimintakykyinen, toimia tarkoituksenmukaisesti ja vastuullisesti ja asettaa asianmukaisia rajoja. Seksuaaliterveydellä on yhteisöllinen näkökulma, viitaten ei ainoastaan itsearvostukseen ja -kunnioitukseen, vaan myös yksilöiden erilaisuuden ja moninaisuuden hyväksymiseen ja kunnioitukseen. Seksuaaliterveys sisältää tunteen itsearvostuksesta, henkilökohtaisesta viehättävyydestä ja kompetenssista, vapauden seksuaalisista toimintahäiriöistä, sukupuolitaudeista, seksuaalisesta väkivallasta ja pakosta. Seksuaaliterveys vahvistaa näkemystä seksuaalisuudesta positiivisena voimana, korostaen yksilön elämän eri ulottuvuuksia.

Seksuaaliterveys -käsitteen rinnalla tai yhteydessä käytetään usein myös lisääntymisterveyden käsitettä ja niiden keskinäisestä suhteesta onkin käyty paljon keskustelua. Muun muassa

Klouda (1996) tekee eron seksuaaliterveyden ja lisääntymisterveyden välillä ja toteaa, että seksuaaliterveys on riippuvainen ja aina sidoksissa ihmisten välisiin suhteisiin, kun taas lisääntymisterveys liittyy sukuelimiin, hedelmällisyyteen, klinisiin palveluihin ja sairauksiin (Lottes 2000, 20).

Lisääntymisterveydellä tarkoitetaan kaikkia seksuaalisuuteen liittyviä terveysasioita, joita ovat muun muassa sukupuolitautilien ehkäisy ja hoito, mahdollisuus käyttää nykyaikaisia ja luotettavia ehkäisymenetelmiä, raskauden seuranta ja nykyaikainen hoito sekä tarvittaessa mahdollisuus turvalliseen aborttiin. Lisääntymisterveyteen kuuluu olennaisena osana lisäksi sukupuoleen liittyvän väkivallan ja seksuaalisen pakottamisen vastustaminen ja vähentäminen. (Seksuaali- ja lisääntymisterveys... 2003.) Lisääntymisterveyden käsitteeseen kuuluu oleellisena myös ihmisten oikeus omaa lisääntymistään koskevaan päätöksentekoon. Vuonna 1994 Kairossa pidetyn kansainvälisen väestökongressin toimintaohjelmassa lisääntymisterveydellä tarkoitetaan ihmisten mahdollisuuksia heitä tyydyttävään ja turvalliseen seksielämään ja heidän mahdollisuuksiaan päättää lisääntymisestään (Lottes 2000, 15).

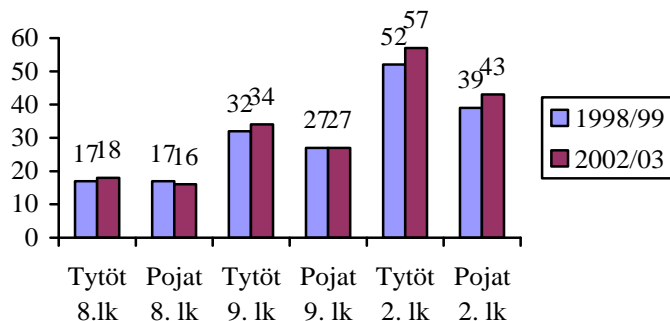
Lisääntymisterveyttä voidaan mitata ja tarkastella erilaisten tunnuslukujen avulla. Nuorten elämään liittyvinä lisääntymisterveyden mittareina voidaan pitää ehkäisyvälineiden käyttötapaa ja - määrää, aborttien, ei-toivottujen ja suunnittelemattomien raskauksien lukumäärää sekä abortteihin liittyviä kuolleisuus ja sairastavuuslukuja. (Mäkelä & Lottes 2000, 67.)

Seksuaaliterveys on siis käsitteenä kattava ja moniulotteinen ja siihen liitetään aina fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Lisäksi seksuaaliterveyteen kuuluu olennaisesti vuorovaikutus ja kommunikointi kumppanin kanssa ja se vahvistaa näkemystä seksuaalisuudesta positiivisena voimana. Lisääntymisterveys on puolestaan käsitteenä klinisempi ja se liittyykin enemmän yksilön hedelmällisyyteen, sukuelimiin ja sairauksiin. Tässä tutkimuksessa päädyttiin käyttämään seksuaaliterveyden käsitettä yläkäsitteenä juuri sen laajuuden ja monipuolisuuden vuoksi. Kuitenkin myös lisääntymisterveyden käsite on olennainen, sillä kondomin käytöllä on suuri merkitys juuri nuorten lisääntymisterveyden edistämiseksi.

4 KONDOMIN KÄYTTÖ OSANA NUORTEN SEKSUAALITERVEYTTÄ

4.1 Nuorten yhdyntäkokemukset ja ehkäisyn käyttö

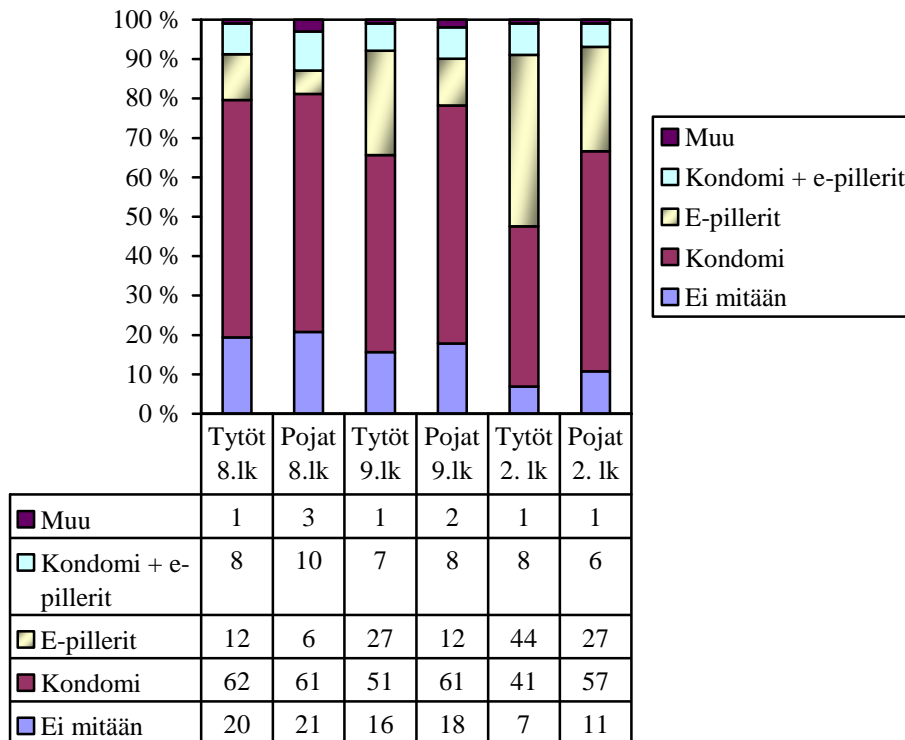
Tutkimusten mukaan seksuaaliset kokemukset ovat todellisuutta nuorille jo varhaisessa vaiheessa. Kouluterveyskyselyn (2002/2003) mukaan noin 17 % kahdeksaluokkalaisista oli kokenut yhdynnän. Lukion ensimmäisellä luokalla vastaava luku oli tyttöjen kohdalla 42 % ja poikien kohdalla 30 %. (Kouluterveyskysely 2002..., Kouluterveyskysely 2003...) Nuorten yhdyntäkokemukset näyttävät yleistyneen ja varhentuneen (kuvio 2). Kosunen ym. (2000, 276) ovat tutkineet suomalaisten nuorten seksuaalikäyttäytymisen muutoksia 1990-luvun lopulla vertaamalla Kouluterveyskyselyn vuosien 1998/1999 tuloksia nuorten sukupuoli- ja ehkäisymenetelmien käytöstä vuosien 1996/1997 tuloksiin. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että yhdyntäkokemukset yleistyivät 1990-luvun lopulla molemmilla sukupuolilla ja peruskoulun luokka-asteilla. Myös yhdyntäaktiivisuus yhdyntöjen kokonaismäärällä mitattuna lisääntyi seuranta-aikana.

Kuvio 2. Yhdynnän kokeneiden osuudet (%) vuosina 1998/99 ja 2002/03 luokka-asteen ja sukupuolen mukaan. (Kosunen 2000, 276–277, Kouluterveyskysely 2002..., Kouluterveyskysely 2003...)

Kouluterveyskyselyn avulla on seurattu ehkäisymenetelmien käyttöä nuorilla, jotka ovat olleet yhdynnässä useammin kuin kerran. Tulosten mukaan vuosina 2002/03 21 % kahdeksaluokkalaisista pojista ja noin 20 % tytöistä ei ollut käyttänyt mitään ehkäisyä viimeisimmässä yhdynnässään (kuvio 3). Yhdeksäluokkalaisista ehkäisyä oli jättänyt käyttämättä 19 % pojista ja noin 16 % tytöistä. Kondomi oli tulosten mukaan edelleen suosituin ehkäisymenetelmä, vuosina 2002/03 noin 60 % kahdeksaluokkalaisista pojista ja tytöistä ilmoitti käyttäneensä sitä viimeisimmässä yhdynnässään. Kondomi näyttää

säilyttäneen asemansa suosituimpana ehkäisymenetelmänä yläasteikäisten keskuudessa. Myös Pötsösen ym. (1992, 92) tutkimuksen mukaan kondomi oli yleisin nuorten käyttämä ehkäisymenetelmä. Tulosten mukaan noin 70 % pojista ja 50 % tytöistä ilmoitti käyttäneensä kondomia viimeisimmässä yhdynnässään.

Kuvio 3. Viime yhdynnässä käytettyjen ehkäisymenetelmien jakaumat (%) luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2002/03 (Kouluterveyskysely 2002..., Kouluterveyskysely 2003...).

Ehkäisymenetelmien käytössä on tapahtunut jonkin verran muutoksia 1990-luvun aikana. Verrattaessa käytettyjen ehkäisymenetelmien jakaumia Kouluterveyskyselyjen 1996/97 ja 1998/99 aineistoissa, eivät käytetyt ehkäisymenetelmät poikien osalta muuttuneet merkittävästi kahden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen kohdalla käytettyjen ehkäisymenetelmien jakauma muuttui merkittävästi siten, että e-pillereitä käyttävien osuus nousi 24 %:sta 27 %:iin ja vastaavasti kondomia ja kaksoisehkäisyä käyttäneiden osuudet vähenivät. Lukiolaisten osalta ehkäisymenetelmien käyttö muuttui sekä tytöillä että pojilla siten, että e-pillereiden käyttö lisääntyi ja kondomien käyttö väheni. (Kosunen ym. 2000, 277–279.)

Kosusen ym. (2000, 279–281) mukaan Kouluterveyskyselyn tulokset ehkäisymenetelmien käytöstä lukiossa molemmilla sukupuolilla ja peruskoulussa yhdeksännen luokan tytöillä osoittavat siirtymää kondomin käytöstä e-pillereiden käyttöön kahden vuoden (1996/97 ja 1998/99) tarkastelujakson aikana. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt kaksoisehkäisyn lisääntymistä, sillä kondomin ja e-pillereiden yhteiskäytön osuus väheni seuranta-aikana. Suuntaus saattaa merkitä tilanteen paranemista ei-toivottujen raskauksien osalta, mutta sukupuolitautilien ehkäisyn kannalta suunta on kuitenkin huonompaan päin.

4.2 Nuorten ehkäisy- ja kondomitiedot

Seksuaaliterveyden perustana ovat hyvät tiedot muun muassa seksuaalisuudesta ja raskauden ehkäisystä sekä sukupuolitauteihin ja AIDSiin liittyvästä riskikäyttäytymisestä (Liinamo ym. 2000, 4603). Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että nuorten ehkäisyä koskevat tiedot eivät kokonaisuudessaan ole kovin hyvät. Liinamo ym. (2000, 4605–4606) ovat tutkineet peruskoulun yläasteen oppilaiden seksuaaliterveystietoja kouluterveyskyselyn vuosien 1998 ja 1999 aineistossa. Tulosten mukaan seksuaaliterveystietojen taso arvioitiin heikoksi kahdeksannella luokalla noin joka toisella pojalla ja joka kolmannella tytöllä. Yhdeksäsluokkalaisista heikot tiedot oli joka kolmannella pojalla ja joka kahdeksannella tytöllä. Tutkimus osoitti, että yhdeksäsluokkalaisten seksuaalitiedot olivat paremmat kuin kahdeksäsluokkalaisten tiedot tyttöjen sukukypsyyttä koskevaa tietoa lukuun ottamatta. Parhaimmat tiedot olivat kokonaisuudessaan 9. luokkalaisilla tytöillä. (Liinamo ym. 2000, 4605–4606.)

Liinamon ym. (2000, 4605) tutkimuksen mukaan seksuaaliterveystiedoissa oli eniten puutteita sukupuolitauteihin ja raskaaksi tuloon liittyvissä tiedoissa. Myös Pötsösen & Välimaan (1995, 29) 9-luokkalaisten nuorten mielipiteitä selvittänyt ryhmähaastattelututkimus osoitti, että nuoret tiesivät hyvin nimeltä eri ehkäisymenetelmät, mutta niiden sisällöllinen tuntemus oli varsinkin poikien osalta pintapuolista. Nuorten tietoja ehkäisystä ovat tutkineet myös Kontula ym. (2001, 68) osana Väestöliiton koulukampanja – 2000 –hanketta, joka toteutettiin seksuaaliterveystietokilpailuna. Tutkimuksen tulosten mukaan ehkäisy tietojen osalta oikein vastanneiden tyttöjen osuus oli 78 % ja poikien 67 %.

Pötsösen & Välimaan (1995, 24–25) tutkimuksen mukaan sekä tytöillä että pojilla oli runsaasti tietoa kondomin ja e-pillereiden eduista ja haitoista. Kondomin hyvinä puolina nuoret mainitsivat muun muassa sen antaman suojan sukupuolitauteja vastaan, heikkoutena pidettiin sitä, että se voi rikkoutua yhdynnässä. Kontulan ym. (2001, 88–90) tutkimus osoitti, että suurin osa tytöistä ja pojista tiesi, että kondomi estää siittiöiden pääsyn pois kondomin sisältä. 80 % sekä tytöistä että pojista tiesi myös, että on väärin asettaa kondomi paikoilleen vasta juuri ennen siemensyöksyä. Enemmistä tytöistä ja pojista piti kondomia raskauden ehkäisyssä tehokkaampana menetelmänä kuin e-pillereitä. Sukupuolitautilien ehkäisyssä valtaosa piti kondomia parhaana ehkäisyvälineenä niille, joiden kumppani vaihtuu usein.

Pötsösen & Välimaan (1995, 26, 30) tulosten mukaan kaikki nuoret tiesivät, mistä kondomeja voi hankkia ja kondomien saatavuus koettiin hyväksi. Myös Kontulan ym. (2001, 88–90) tutkimuksessa kondomitietoutta mittaavat kysymykset osoittivat, että lähes kaikki nuoret tiesivät, että kondomeja voi ostaa useista paikoista. Varsin yleisesti myös tiedettiin, että kondomit on saatavilla ilman ikärajaa. Kolme neljäsosaa tunnisti myös kondomien oikean hinnan.

Liinamon ym. (2000, 4606–4607) tutkimuksen mukaan heikkoa tiedontasoa selittivät luokkasteen ja sukupuolen ohessa tilastollisesti merkitsevästi keskimääräistä myöhäisempi biologinen maturaatio, vanhempien vähäinen koulutus, oppilaan alhainen koulutodistuksen keskiarvo ja lyhyet jatkokoulutus suunnitelmat sekä tietämättömyys peruskoulunjälkeisistä jatkokoulutus suunnitelmista. Huonot seksuaaliterveystiedot olivat todennäköisempiä myös, jos vastaaja ei kokenut seksuaalivälikokemusta lainkaan ajankohtaisiksi. Ainoastaan tytöillä seksuaalivälikokemusten vähyys selitti heikkoa tiedontasoa, mitä ei ollut poikien kohdalla nähtävissä. Kontula ym. (2001) eivät sen sijaan valtakunnallisessa koululaisten seksuaaliterveystietojen kartoittaneessa tutkimuksessaan selvittäneet sosiodemografisten taustatekijöiden yhteyttä nuorten seksuaaliterveystietoihin.

Liinamon ym. (2000, 4609) tutkimus osoitti, että nuorten seksuaaliterveystietojen myönteinen kehitys pysähtyi 1990-luvulla. Tutkimus osoitti myös, että merkittävällä osalla 14–16-vuotiaista on varsin heikot tiedot seksuaaliterveydestä siitäkkin huolimatta, että monet ovat jo aloittaneet aktiivisen seurustelun. Näyttää siis siltä, että nykytilanteessa monet nuoret etenevät

seksuaalisuhteissaan ilman kunnollisia perustietoja, joiden varaan voisi rakentaa tietoista ja vastuullista seksuaalista vuorovaikutusta.

4.3 Nuorten asenteet kondomin käyttöä kohtaan

Pötsösen & Kontula (1999, 213–217) ovat tutkineet 9-luokkalaisten nuorten asenteita kondomien käyttöä kohtaan osana WHO-koululaistutkimusta. Kyselytutkimuksen tulosten mukaan kondomi oli nuorten mielestä tehokas suoja sekä ei-toivottuja raskauksia että sukupuolitauteja vastaan. Yli 90 % vastaajista piti kondomia tehokkaana suojana ei-toivottuja raskauksia vastaan, sukupuolitautien ehkäisyn osalta vastaava osuus oli yli 70 %. Seksuaalisesti aktiiviset nuoret luottivat kondomin suojaan sukupuolitauteja vastaan seksuaalisesti kokemattomia nuoria useammin. Tulosten mukaan viimeisimmässä yhdynnässä käytetyllä ehkäisymenetelmällä ei ollut yhteyttä siihen, kokivatko nuoret kondomin tehokkaaksi ehkäisyvälineeksi vai eivät.

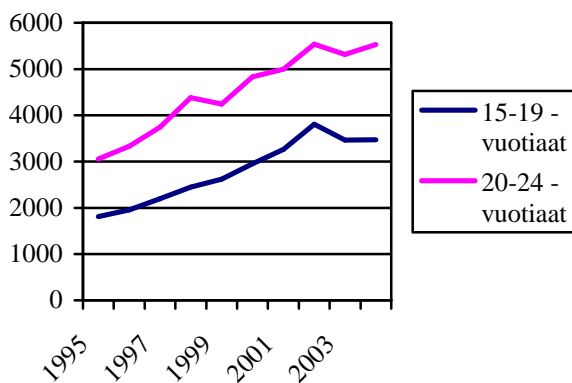
Pötsösen & Kontulan (1999, 213–215) tutkimuksen mukaan nuoret pitivät kondomin käyttöä suhteellisen helppona. Pojat ja seksuaalisesti kokeneet nuoret pitivät kondomien käyttöä helpompana kuin tytöt ja seksuaalisesti kokemattomat nuoret. Yhdynnässä olleista nuorista tytöt olivat poikia useammin sitä mieltä, että kondomin käyttö ei vähennä seksin nautittavuutta. Tätä mieltä olivat erityisesti ne tytöt, jotka olivat käyttäneet kondomia viimeisimmässä yhdynnässään. Poikien kohdalla vastaavaa yhteyttä ei todettu.

Pötsösen & Kontulan (1999, 216–217) tulokset osoittivat, että kondomien ostaminen oli nuorille välillä vaikeaa, erityisesti seksuaalisesti kokemattomille. Tulosten mukaan ainoastaan 20 % seksuaalisesti kokemattomista ja 40 % seksuaalisesti kokeneista nuorista oli sitä mieltä, että kondomien hankkiminen ei ole hävettävää. Kondomien mukana pitäminen koettiin niiden ostamista selvästi helpommaksi. Myös Pötsösen & Välimaan (1995, 26) ryhmähaastattelututkimuksessa sivuttiin nuorten asenteita kondomin käyttöä kohtaan. Tulosten mukaan nuoret olivat kondomien hankkimisesta pääsääntöisesti sitä mieltä, että se on sekä tyttöjen että poikien vastuulla. Yleensä nuoret eivät pitäneet kondomien hankkimista sinänsä kiusallisena, vaan kiusalliset tunteet heräsivät joko muiden ostajien tai myyjien reaktioista. Pappin ym. (2000, 131, 133) haastattelututkimuksessakaan kukaan nuorista

miehistä ei kokenut kondomien ostamista nuoruudessa vaikeaksi. Sen sijaan osa nuorista naisista kertoi nuorempana hävenneensä kondomien ostamista.

4.4 Klamydia ja HIV-tartunnat sekä raskaudenkeskeytykset nuorilla

Sukupuoliteitse tarttuvat taudit ovat merkittäviä lisääntymisterveyden uhkatekijöitä. Seuraavassa tarkastellaan klamydiaa, joka on nuorten naisten lisääntymisterveyden suurin uhkatekijä sekä lisääntyviä HIV-tartuntoja nuorilla. Klamydiatartuntojen määrä nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa on noussut tasaisesti 1990-luvun lopulla (kuvio 4). Klamydiatapauksia raportoitiin Suomessa vuonna 2000 noin 12 000, mikä on enemmän kuin kertaakaan 1990-luvun alun jälkeen. Vuonna 2000 ilmoitetuista tartunnoista 60 % esiintyi naisilla. Naisten tartunnoista 67 % todettiin alle 25-vuotiailla ja alle 20-vuotiaiden naisten tartuntojen osuus on kasvanut. (Paavonen 2002, 1369.) Kansanterveyslaitoksen ylläpitämän tartuntatautirekisterin mukaan vuonna 2004 Suomessa oli laboratoriodien ilmoittamien mikrobilöydösten perusteella noin 13400 uutta klamydiatapausta. (Kansanterveyslaitos 2005a.)

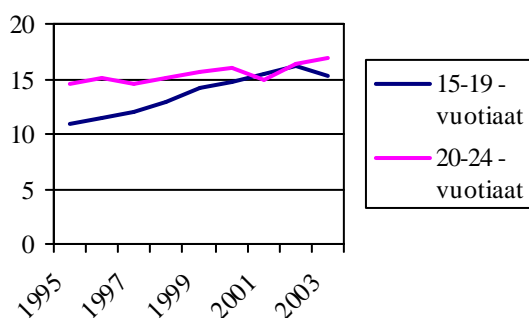

Kuvio 4. Klamydiatartunnat 15–19 ja 20–24-vuotiailla vuosina 1995 - 2004. (Kansanterveyslaitos 2005a.)

Toinen tärkeä sukupuoliteitse tarttuva ja nuorten terveyttä uhkaava tekijä on myös lisääntyvät HIV-infektiot. Kansanterveyslaitoksen tilastojen mukaan HIV-tartuntojen määrä on tasaisessa kasvussa, joskin vuotuista vaihtelua uusien tartuntojen ilmaantumisessa on havaittavissa. Vuoden 2004 loppuun mennessä Suomessa on todettu noin 1 800 HIV-tartuntatapausta, joista

noin 20 % oli todettu naisilla. Vuoden 2004 aikana uusia HIV-tartuntoja raportoitiin noin 130, joista 19 % todettiin naisilla. Noin 70 % tartunnoista oli saatu seksin välityksellä. Nuorten osuus HIV-tartunnoista on vielä toistaiseksi pieni, vuonna 2002 kaikista HIV-tartunnoista vain alle 2 % oli 15–19-vuotiailla. Tartuntojen määrä kuitenkin lisääntyy vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. 20–24-vuotiaiden osuus kaikista tartunnoista oli vuonna 2004 jo hieman yli 10 % ja osuus kasvoi 25–29-vuotiailla yli 20 %:iin. (Kansanterveyslaitos 2005b, Kansanterveyslaitos 2005c.)

Eräänä nuorten lisääntymisterveyden indikaattorina voidaan pitää ei-toivottujen ja suunnittelemattomien raskauksien sekä raskauden keskeytysten määrää (Mäkelä & Lottes 2000, 67). Nuorten, alle 20-vuotiaiden synnyttäjien määrä on noussut viime vuosina. Vuonna 2003 alle 20-vuotiaita synnyttäjiä oli 1628, mikä oli noin 3 % kaikista synnyttäjistä. (Synnyttäjät, synnytykset ja... 2004.) Koska synnyttäjien määrää kuvaavat luvut eivät kuitenkaan anna suoraa viitettä ei-toivottujen raskauksien määrästä, on tarpeen tarkastella myös raskauden keskeytyksiä. Nuorten raskauden keskeytysten määrä on noussut tasaisesti vuoden 1994 jälkeen aina vuoteen 2002 asti, jolloin alle 20-vuotiaille naisille tehtiin 16,1 raskauden keskeytystä tuhatta 15–19-vuotiasta naista kohti (kuvio 5). Ikäryhmässä 20–24-vuotiaat raskauden keskeytysten määrä oli vielä suurempi, ollen 16,4 keskeytystä tuhatta saman ikäistä naista kohden. Vuoden 2003 tietojen mukaan tämä nouseva kehitys näyttäisi kääntyneen laskuun erityisesti nuoremmissa ikäryhmissä. Kyseisenä vuonna tehtiin 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä 15,2 raskauden keskeytystä tuhatta samanikäistä naista kohti. Tammi – kesäkuun 2004 ennakkotietojen mukaan raskauden keskeytysten määrä 15–19-vuotiailla oli noin 3 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. (Raskaudenkeskeytykset ja steriloinnit... 2004, Raskaudenkeskeytykset tammi – kesäkuussa... 2004.)

Kuvio 5. Raskaudenkeskeytykset 15–19 ja 20–24 -vuotiailla tuhatta vastaavanikäistä naista kohti vuosina 1995 - 2003 (Raskaudenkeskeytykset ja steriloinnit... 2004).

5 KONDOMIN KÄYTTÖÖN YHTEYDESSÄ OLEVAT YKSILÖN KOGNITIIVISET TEKIJÄT

Yksilön kognitiot vaikuttavat terveystietoisuuteen monella eri tavalla. Nämä kognitiot vaihtelevat yksilöiden välillä ja saavat aikaan erilaisia havaintoja ja toimintaa. Sosiaalisia kognitioita käsitteleviä malleja on useita. Malleille on yhteistä, että ne nostavat esiin kognitioita, joiden on todettu motivoivan ja säätelevän yksilön seksuaalikäyttäytymistä. Tutkimusten mukaan ehkäisykäyttäytymiseen vaikuttavia kognitioita ovat muun muassa yksilön koettu alttius riskille, toiminnan koetut hyödyt ja esteet, pystyvyysodotus sekä aikomukset ja etukäteissuunnittelu. (Wight ym. 1998, 323.) Tarkasteltaessa nuorten kondomin käyttämistä ja käyttämättä jättämistä, tulisi kiinnittää huomioita ainakin seuraavassa käsiteltäviin kognitioihin.

5.1 Seksuaalisuus ja koettu alttius riskille

Koettu alttius riskille (*perceived susceptibility to risk*) on yksi terveystietoisuusmallin (*The Health Belief Model*) keskeinen käsite, jolla tarkoitetaan yksilön subjektiivista käsitystä omasta riskistään saada tietty sairaus (Srecher & Rosenstock 1996, 44). Seksuaalisuuden kontekstissa yksilön koettu alttius riskille voi tarkoittaa yksilön käsitystä riskistään saada sukupuolitauti tai tulla raskaaksi, mikäli ei käytä kondomia yhdynnässä. Tämä koettu alttius riskille on luonnollisesti yhteydessä kondomin käyttöön. Muun muassa Donaldin ym. (1994, 509) kyselytutkimuksen mukaan ne australialaiset oppilaat, jotka eivät käyttäneet kondomia edellisessä yhdynnässään, pitivät omaa riskiään saada sukupuolitauti epätodennäköisenä. Seksuaalisella riskinotolla voidaankin tarkoittaa yhdyntöjä ilman ehkäisyä, kun tavoitteena ei ole raskaus ja yhdyntöjä ilman kondomia satunnaisten kumppanien kanssa (Papp & Kontula 2000, 284).

Riskien ymmärtäminen on usein kuitenkin kulttuurisidonnaista ja siihen vaikuttavat muun muassa sosiaalinen konteksti, ikä, sukupuoli ja sosiaalinen tausta. Riskeistä puhuttaessa huoli kohdistuu nykyisin esimerkiksi nuoriin ja heidän seksuaalikäyttäytymiseensä, mikä näkyy muun muassa lisääntyneenä keskusteluna teiniraskauksista ja koulujen seksuaalikasvatuksesta. Riskin kokemiseen liittyy läheisesti myös se, kuinka paljon uskomme

kokemustemme olevan kohtalon ohjaamia ja kuinka paljon puolestaan voimme kontrolloida omaa toimintaamme ja sen seurauksia. (Wight ym. 1998, 322.)

Seksuaalisuutta voidaankin Wightin ym. (1998) mukaan tarkastella kahden kilpailevan näkökulman kautta. Seksi voidaan nähdä salaisena, vaarallisena ja itsessään kohtalokkaana toimintana, mikä johtuu siitä, että seksuaalisuus erotetaan usein arkielämästä. Toisaalta taas seksuaalisuutta tuodaan yhä useammin esille ”terveellisenä” vapaa-ajan toimintona. Osalle nuorista seksistä on puolestaan saattanut tulla jatkuvaa jännityksen, kiihottumisen ja voimakkaiden tuntemusten etsintää. Riskien ottaminen voi jopa olla joillekin kiihottavaa. Tämä ajatus todentui muun muassa Pappin & Kontulan (2000, 290) haastattelututkimuksessa. Myös Pappin ym. (2000, 130) haastattelututkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia. Tulosten mukaan osa haastatelluista kertoi, että nuoruudessa oli ollut jännittävää olla yhdynnässä ilman kondomia, jolloin siitä saattoi jälkeinpäin kerskailla kavereille. Wightin ym. (1998, 322) mukaan seksuaalisuuteen liittyvä mystisyys ja sen salainen olemus voivat osaltaan myös lisätä sen viehätystä, sillä seksuaalisuus nähdään aikuisuuteen kuuluvana. Nuoret kasvavatkin ristiriitaisten viestien keskellä: Toisaalta seksi näkyy kaikkialla, mutta kuitenkin avoin ja rento keskustelu seksuaalisuudesta on useimmissa ympäristöissä ongelmallista.

Seksuaalisiin riskeihin suhtautumiseen vaikuttavat suuresti myös tilannetekijät. Pappin & Kontulan (2000, 290) haastattelututkimuksen mukaan tilannetekijöillä voi olla niin suuri emotionaalinen merkitys, että nuoret eivät välttämättä kykene suhtautumaan riskeihin rationaalisesti ja tietämyksensä mukaisesti. Alkoholin vaikutuksen alaisena tai hyvin romanttisissa olosuhteissa yhdyntään saatetaan ryhtyä kondomin puuttumisesta huolimatta, vaikka muunlaisissa tilanteissa kondomin puuttumisesta aiheutuvat riskit otettaisiinkin huomioon. Myös Pappin ym. (2000, 129, 131) haastattelututkimuksessa moni mainitsi voimakkaan humalatilanteiden kondomien käyttämättä jättämisen syyksi, sillä silloin riskit katoavat mielestä. Samansuuntaisia tuloksia saivat myös Gebhardt ym. hollantilaisten nuorten seksikäyttäytymistä selvittäneessä kyselytutkimuksessaan (2003, 162). Wightin ym. (1998, 322-323) mukaan riskejä ei välttämättä tiedosteta myöskään tilanteissa, joissa käyttäytyminen verhotaan romanttiseen diskurssiin. Suhteet, jotka perustuvat täydelliseen luottamukseen voivat osaltaan vähentää kondomin käyttöä. Toisin sanoen riskit kyllä tiedostetaan, mutta niitä ollaan valmiita ottamaan rakkauden vuoksi. Tältä osin tuloksia voidaan kuitenkin pitää ristiriitaisina. Esimerkiksi Kvalemin & Traenin (1999, 350) norjalaisten nuorten

seksikäyttäytymistä selvittänyt kyselytutkimus osoitti, että erityisesti pojat käyttäytyvät vastuullisesti ja käyttävät ehkäisyä, kun he ovat rakastuneita kumppaniinsa.

Riskien tiedostaminen seksuaalisuhteissa ei olekaan yksiselitteistä. Meahin tutkimuskatsauksen (1998) mukaan Hollandin ym. (1998) haastattelututkimus osoitti, että tytöt tuntuivat olevan tietoisia seksuaalisuuteen liittyvistä vaaroista ja riskeistä ja pyrkivät määrätietoisesti huomioimaan ne seksuaalisissa käytännöissään. Haastattelujen mukaan he kuitenkin toistuvasti epäonnistuvat pyrkimyksissään ja joutuvat suojaamattomaan seksiin. Tutkimuksen mukaan kyse ei ole tietojen ja tahdon puutteesta, vaan he näkevät perinteisen feminiinisuuden tytöille vaarallisena seksuaalisena identiteettinä. Perinteisesti naisellinen nainen on halukas seurusteluun, tietämätön ja antaa ”sen” tapahtua. Kondomin käytöstä neuvoteltaessa ei siis ole kysymys ainoastaan rationaalisten, omaa turvallisuutta takaavien päätösten tekemisestä.

5.2 Kondomin käytön koetut hyödyt ja esteet

Toiminnan koetut hyödyt ja esteet (*perceived benefits and barriers*) ovat myös tärkeitä käsitteitä terveysuskomusmallissa. Koetuilla hyödyillä tarkoitetaan yksilön käsitystä tietyn toiminnan hyödystä riskien vähentämisessä. Koetut esteet puolestaan tarkoittavat yksilön käsitystä toiminnan konkreettisista ja psykologisista kustannuksista. Koetut hyödyt ja esteet ovat kuitenkin käsitteenä hyvin laajoja ja ne voivat sisältää sekä emotionaalisia, fyysisiä että sosiaalisia tekijöitä. Mikäli toiminnan hyödyt koetaan toiminnasta aiheutuvia haittoja suuremmiksi, on todennäköisyys käyttäytymisen muutokselle suurempi. Yksilön kokemiin toiminnan hyötyihin ja haittoihin vaikuttavat muun muassa yksilön tiedot, ikä ja sosioekonominen asema. (Strecher & Rosenstock 1996, 44–46, 54.) Ehkäisykäyttäytymistä ajatellen kondomin käyttöön vaikuttaa se, kokeeko yksilö kondomin käytöstä hänelle aiheutuvien hyötyjen olevan kondomin käytöstä aiheutuvia haittoja suurempia.

Toiminta, jonka ajatellaan olevan tehokasta ja edullista hyväksytään ja aloitetaan tehotonta toimintaa todennäköisemmin. Esimerkiksi kondomin käytön tehokkuus sukupuolitautilien ehkäisyssä on laajasti hyväksytty, mutta raskauksien ehkäisyn korostaminen ja kondomien käytön epävarmuus raskauksien ehkäisyssä vähentävät kondomien käyttöhalukkuutta nuorten

keskuudessa. (Wight ym.1998, 324.) Tutkimukset ovat kuitenkin antaneet viitteitä siitä, että nuorten käyttäytymistä ohjaavat usein enemmän käsitykset riskikäyttäytymisen positiivisista seurauksista kuin tiedot riskinottoon liittyvistä vaaroista. Muun muassa Parsons ym. (2000, 377, 388) kyselytutkimuksen mukaan suojaamattoman seksin koetut hyödyt selittivät amerikkalaisten nuorten seksuaalista riskikäyttäytymistä paremmin kuin kondomin käytön koetut hyödyt kondomin käyttöä. Suojaamattoman seksin koetut hyödyt yhdessä houkutusten vastustuskyvyttömyyden ja matalan turvalliseen seksiin liittyvän pystyvyysodotuksen kanssa ovatkin parhaita suojaamattoman seksin selittäjiä myöhäisnuoruudessa (Parsons ym. 2000, 388).

Odotukset toiminnan seurauksista (*outcome expectancies*), joka on eräs sosiaalis-kognitiivisen mallin (*Social Cognitive Theory*) osatekijä, on käsitteenä hyvin lähellä koettujen hyötyjen käsitettä ja sillä tarkoitetaan yksilön antamaa arvoa toiminnan seurauksille (Baranovski ym. 1996, 163). DiIorio ym. (2001) haastattelututkimuksessa toiminnan seurauksien käsitteeseen sisällytettiin sekä itsearvioiva, fyysinen että sosiaalinen ulottuvuus. Tutkimuksen mukaan henkilökohtaiset odotukset toiminnasta saatavasta hyödystä olivat yhteydessä siihen, olivatko nuoret harrastaneet seksiä vai ei. Tutkittavat amerikkalaiset nuoret, jotka kokivat seksistä pidättäytymisen henkilökohtaiset hyödyt suuremmiksi kuin seksin harrastamisesta koituvat hyödyt, pidättäytyivät todennäköisemmin yhdynnästä. Kuitenkaan seksistä pidättäytymisestä aiheutuvilla koetuilla sosiaalisilla hyödyillä ei ollut tutkimuksen mukaan vaikutusta siihen, harrastettiinko seksiä vai ei. (DiIorio ym. 2001, 212–213.)

5.3 Kondomin käyttöön liittyvä pystyvyysodotus

Pystyvyysodotuksen käsite (*self efficacy*) on lähtöisin Banduran (1977) sosiaalisen oppimisen teoriasta (*Social Learning Theory*). Pystyvyysodotus on käsite, joka on saavuttanut tunnustusta myönteistä käyttäytymistä edistävänä ja helpottavana työkaluna. Bandura on määritellyt pystyvyysodotuksen yksilön arvioksi ja/tai luottamukseksi siitä, että hän pystyy suorittamaan tietyn toiminnan. Bandura on määritellyt neljä pystyvyysodotuksen lähdettä, jotka ovat omista aikaansaannoksista oppiminen, toisten toiminnan havainnointi, auktoriteetin taholta tulevaa sanallinen palaute yksilön toiminnasta sekä tehtävän suorittamisesta seuraava fyysinen palaute. (Barkley & Burns 2000, 485–486.) Basen-Engquistin ym. (2001, 181)

mukaan pystyvyysodotuksen tasoa voidaan nostaa muun muassa huomioimalla Banduran (1977) määrittelemät pystyvyysodotuksen osa-alueet säännöllisesti seksuaaliopetuksessa.

Pystyvyysodotuksen käsite esiintyy myös sosiaalis-kognitiivisessa mallissa ja terveysuskomusmallissa. Pystyvyysodotus nähdään myös niissä yksilön arvioimana luottamuksena tietystä tehtävästä suoriutumisessa. Sen lisäksi pystyvyysodotuksen käsitteeseen liittyy yksilön arvio siitä, uskooko hän selviytyvänsä tietystä toiminnasta eteen tulevista esteistä huolimatta. (Baranowski ym. 1996, 164.) Terveysuskomusmallissa yksilön pystyvyysodotuksen puute nähdään myös esteenä suositellun terveystyöskäytännön omaksumiselle. (Strecher & Rosenstock 1996, 46–47.)

Pystyvyysodotuksen käsite on lähellä koetun käyttäytymisen kontrollin käsitettä (*perceived behavioral control*), joka esiintyy suunnitellun toiminnan mallissa (*The Theory of Planned Behaviour*). Koetun käyttäytymisen kontrollin taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että yksilön aikomuksiin ja käyttäytymiseen vaikuttavat myös hänen oman kontrollinsa ulkopuolella olevat tekijät. Kontrolliodotukset ja koettu valta määrittävät koetun käyttäytymisen kontrollia. Yksilö uhraa enemmän yritystä toiminnasta suoriutumiseen, jos hän kokee käyttäytymisen kontrollin suureksi. Yksilön kokemukset käyttäytymisen kontrollista ja toimintaan liittyvät aiemukset yhdessä vaikuttavat suoraan yksilön toimintaan. Yksilön kokemat toimintaa vaikeuttavat ja helpottavat tekijät vaikuttavat hänen käyttäytymisaikomuksiinsa. (Montano ym. 1996, 90–92.)

Ehkäisyn käyttöön liittyvä pystyvyysodotus on osoittautunut moniulotteiseksi. Kvaalem & Traeen (1999, 341–342, 349) sisällyttivät kyselytutkimuksessaan pystyvyysodotuksen käsitteeseen muun muassa yksilön arvion omista kyvyistään hankkia ehkäisyvälineitä ja ottaa ne esille yhdyntätilanteessa, käyttää niitä siitä huolimatta tietävätkö vanhemmat asiasta vai eivät sekä arvion omista kyvyistä keskustella omista toiveista, ehkäisystä ja sen käytöstä kumppanin kanssa. Myös arvio omista kyvyistään toimia vastuullisesti ja tarvittaessa kieltäytyä seksistä sisältyivät tutkimuksessa pystyvyysodotuksen käsitteeseen. DiIorion ym. (2001, 210) haastattelututkimuksessa pystyvyysodotuksen käsitteeseen puolestaan kuului muun muassa yksilön arvio omasta kyvystään kieltäytyä seksistä painostuksesta huolimatta. Käsitteeseen sisällytettiin myös yksilön arvio omasta kyvystään asettaa kondomi paikoilleen ja kyvystä keskustella kumppanin seksuaalihistoriasta. Murphyn ym. (1998, 200) haastattelututkimuksessa pystyvyysodotuksen käsitteeseen sisältyi yksilön arvio omista

kyvyistään erotisoida turvallinen seksi, käyttää kondomia oikein, välttää riskejä sekä arvio omista kyvyistä neuvotella kumppanin kanssa ehkäisystä.

DiIorion ym. (1999, 212) haastattelututkimus osoitti, että pystyvyysodotukset kondomin paikalleen laittamiseen ja seksistä kieltäytymiseen liittyen ovat tärkeitä tekijöitä kondomin käytössä. Tutkimuksen mukaan säännöllisesti kondomia käyttävillä oli korkeampi pystyvyysodotus liittyen omaan kykyyn asettaa kondomi paikalleen, kieltäytyä seksistä ja keskustella kumppanin seksuaalihistoriasta. Myös Gebhardt ym. (2003, 162) sai samanlaisia tuloksia. Nämä tulokset tukevat Banduran (1977) esittämää ajatusta siitä, että aikaisemmat henkilökohtaisen menestyksen kokemukset lisäävät pystyvyyden tunnetta. Pystyvyysodotuksen suuruudella ei kuitenkaan ollut vaikutusta siihen, harrastivatko nuoret seksiä ylipäättään vai eivät (DiIorio ym. 1999, 214). Donaldin ym. (1994, 212) mukaan kondomin käyttö oli puolestaan yleisempää niillä australialaisilla nuorilla, joilla oli suurempi luottamus omaan kykyynsä suostutella kumppani käyttämään kondomia. Kuitenkin, Murphyn ym. (1998, 205) tutkimus osoitti, että korkeakaan pystyvyysodotus kondomin käyttötaitoon liittyen ei välttämättä johda kondomin käyttöön tositalanteessa.

Tutkimuksissa on myös löydetty eroja sukupuolten välillä pystyvyysodotuksen suhteen. Kvalem & Traeen (1999, 349–350) totesivat, että ehkäisyyn liittyvä pystyvyysodotus oli korkeampi tytöillä kuin pojilla. Erityisesti tyttöjen usko omaan kykyynsä estää ei-toivotut yhdynät ja heidän kykynsä käyttää kondomia seksuaalisesti hyvin kiihottuneessa tilanteessa tuli tutkimuksessa esille. Myös Murphyn ym. (1998, 204) tutkimus tuki havaintoa tyttöjen korkeammasta pystyvyysodotuksesta. Tutkimuksen mukaan tytöt muun muassa arvioivat oman kykynsä tehdä kondomin käytöstä nautittavaa paremmaksi kuin pojat. Lisäksi tyttöjen arvio omasta kyvystään suunnitella riskitilanteiden välttämistä etukäteen oli poikia parempi.

5.4 Kondominkäyttöaikomukset ja etukäteissuunnittelu

Käyttäytymisen aikomukset (*behavioral intentions*) on myös keskeinen käsite suunnitellun toiminnan mallissa, sillä sen katsotaan olevan yksilön käyttäytymisen tärkein määrittävä tekijä. Käyttäytymisen aikomuksilla tarkoitetaan yksilön koettua todennäköisyyttä toteuttaa

tietty toiminta ja niihin katsotaan vaikuttavan yksilön asenteet käyttäytymistä kohtaan, subjektiiviset normit sekä koettu käyttäytymisen kontrolli. (Montano ym. 1996, 91–92.)

Kondominkäyttöaikomuksen siirtymiseen toiminnan tasolle eli kondomin todelliseen käyttöön näyttää vaikuttavan yksilön tekemä yksityiskohtainen ja realistinen toimintasuunnitelma, jossa yksilö tarkentaa kuinka, missä ja milloin toiminnan on määrä tapahtua. Yksilön aikomuksiin vaikuttaa myös se, mitä mieltä yksilö on toiminnasta. Jos yksilö kokee katuviensa sitä, että jättää jonkin asian tekemättä – esimerkiksi on käyttämättä kondomia yhdynnässä - hän käyttäytyy myöhemmin todennäköisemmin toivotulla tavalla eli käyttää kondomia. (Wight ym.1998, 325.) De Witin ym. (1997, 19–23) tulosten mukaan kondomin käyttämiseen liittyvät affektiiviset tekijät, kuten kokemus kondomin käyttämisen miellyttävyydestä, mukavuudesta ja jännittäväydestä ovat myös tärkeitä kondominkäyttöaikomuksiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Henkilökohtaisen aikomuksen ja etukäteissuunnittelun puutteella näyttää tutkimusten mukaan olevan vaikutusta kondomin käyttöön. Muun muassa Kvalemin & Traenin (1999, 346) kyselytutkimuksen mukaan aikomuksella käyttää kondomia seuraavassa yhdynnässä oli selvä yhteys siihen, että kondomia todella käytettiin seuraavalla kerralla. Myös Pappin ym. (2000, 131–133) haastattelututkimus tuki näkemystä etukäteissuunnittelun tärkeydestä kondomin käytössä. Tulosten mukaan yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus ja yllättävyys johti kondomin käyttämättä jättämiseen erityisesti ensimmäisessä yhdynnässä. Etukäteissuunnittelun tärkeyttä korostaa myös Donaldin ym. (1994, 509) tutkimus, jonka mukaan yleisin syy minkä pojat antoivat kondomin käyttämättä jättämiselle, oli niiden saatavilla olemattomuus. Myös Gebhardtin ym. (2003, 162) tutkimuksessa tämä oli sekä tytöillä että pojilla usein mainittu kondomin käyttämättä jättämisen selitys.

6 KONDOMIN KÄYTTÖÖN LIITTYVÄT SOSIAALISET TAIDOT JA VUOROVAIKUTUS

Yksilön sosiaaliset taidot ovat perustana taitavalle sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Eräs kondomin käyttämiseen liittyvä este saattaa liittyä vuorovaikutustaitoihin seksuaalisessa kanssakäymisessä. (Morokoff ym. 1997, 276–277.) Yleinen keskustelu seksikäyttäytymisestä kumppanin kanssa eroaa kuitenkin kondomin käytön neuvottelusta, sillä yksilöt voivat kyetä keskustelemaan turvallisesta seksikäyttäytymisestä ja kondomin käytöstä ilman että he kykenevät suostuttelemaan kumppanin käyttämään kondomia. Tästä huolimatta myös yleisellä seksikeskustelulla voi olla kondomin käyttöä edistävä vaikutus. Esimerkiksi Donaldin ym. (1994, 509) mukaan ne nuoret, jotka keskustelivat kumppaninsa kanssa seksiin liittyvistä asioista, käyttivät todennäköisemmin kondomia.

Myös yleisellä kondomin käytöstä keskustelulla on tutkimusten mukaan nähtävissä yhteys kondomin käyttöön. Esimerkiksi Hillierin ym. (1998, 20) mukaan ne nuoret, jotka keskustelivat kondomin käytöstä ennen yhdyntää, myös käyttivät todennäköisemmin kondomia. Myös Donald ym. (1994, 506) saivat tutkimuksessaan samanlaisia tuloksia. Colemanin & Inghamin (1999, 745, 749) brittiläinen haastattelututkimus kuitenkin osoitti, että ehkäisykeskustelu ennen yhdyntää ei aina johda kondomin käyttöön, erityisesti siinä tapauksessa että kondomeja ei ole saatavilla tai jos tilanteeseen liittyy suuri tunnelataus ja kiihottuminen.

6.1 Kondomin käytöstä neuvottelu ja neuvottelustrategiat

Kondomin käytöstä neuvottelu on erityisen tärkeä tekijä seksuaalikäyttäytymisessä. Kondomin käytöstä neuvottelu viittaa yksilön kykyyn suostutella partneri käyttämään kondomia ja tämä kyky voi koostua useasta eri osa-alueesta. Yksilöillä voi olla erilaisia tapoja neuvotella kondomin käytöstä kumppanin kanssa. Tutkimusten pohjalta on löydetty erilaisia kondomin käyttöön liittyviä suostuttelustrategioita. Käyttäessään palkitsemisen strategiaa yksilö lupaa kondomin käytöstä seuraavan kumppanille jotain positiivista. Emotionaalisen pakon strategiaan kuuluu puolestaan uhkailu negatiivisilla emotionaalisilla seurauksilla, mikäli kumppani ei käytä kondomia. Yksilö voi myös suostutella kumppania käyttämään

kondomia kertomalla käyttämättä jättämisen riskeistä. Myös viettelemällä tai väärää tietoa kertomalla yksilö voi pyrkiä suostuttelemaan kumppania käyttämään kondomia. Mikäli kumppani ei suostu käyttämään kondomia voi toinen osapuoli uhata seksistä kieltäytymisellä tai kyseenalaistaa suhteen. Yksilö voi lisäksi vedota omiin parempiin tietoihinsa tai yksinkertaisesti vain vaatia kondomin käyttöä, jolloin hän käyttää auktoriteettiin perustuvaa strategiaa. Yksilö voi myös esittää kumppanille suoran pyynnön käyttää kondomia. (Noar ym. 2002, 711–715.)

Noarin ym. (2002, 731–732) amerikkalainen kyselytutkimus osoittaa, että kondomin käytön suostuttelustrategioilla on yhteys sekä aikomuksiin käyttää kondomia että varsinaiseen kondomin käyttöön. Tästä johtuen suostuttelustrategioita voidaan pitää tärkeänä tekijänä pyrittäessä vähentämään seksuaalista riskikäyttäytymistä. Tutkimuksen mukaan uhkaaminen seksistä kieltäytymisellä, suora pyyntö ja viettely johtivat muita strategioita useammin kondomin käyttöön. Naiset käyttivät miehiä useammin muun muassa uhkauksia kieltäytyä seksistä, riskeistä tiedottamista, suoraa pyyntöä ja suhteen kyseenalaistamisen strategiaa. Tuloksiin voi kuitenkin vaikuttaa se, että tutkimusasetelmassa tarkasteltiin ainoastaan tutkittavien henkilöiden vakituisiin seksikumppaneihin kohdistamia suostuttelustrategioita. Satunnaisen seksikumppanin ollessa kyseessä käytetyt strategiat voivat olla kokonaan toiset. Satunnaisessa suhteessa myös tehokkain suostuttelustrategia voi olla eri kuin vakituudessa suhteessa. Täytyy myös muistaa, että yksilö voi käyttää useampaa eri strategiaa yhtä aikaa.

6.2 Kondomin käytöstä neuvottelun kontekstuaalisuus

Seksuaalisen neuvottelun luonne on ainakin osittain riippuvainen myös siitä kontekstista, jossa kohtaaminen tapahtuu. Käyttäytymistä voidaan muokata yhtä lailla niin yksilöllisillä asenteilla ja aikomuksilla, kuin ajan ja paikan sisällöillä. Tästä johtuen on tärkeää oppia ennakoimaan riskialttiita tilanteita, jotta tilanteisiin osataan reagoida ja vastata. On siis tärkeää etukäteen huolella arvioida aikomuksia ja strategioita, jotta esimerkiksi yhteinen neuvottelu tilanteessa mahdollistuu. (Wight ym. 1998, 326.)

Seksuaalisen neuvottelun kulkuun vaikuttaa myös se tapa, jolla kumppanit usein pyrkivät säilyttämään eri vaihtoehtoja käyttäytymisensä suhteen parisuhteen alussa. Usein halua

seksuaaliseen kanssakäymiseen ei paljasteta oman arvokkuuden tunteen säilyttämiseksi, mikäli toive seksin harrastamisesta ei olekaan yhteinen. (Wight ym. 1998, 326–327.) Myös Coleman & Ingham (1999, 745–748) totesivat tutkimuksessaan, että suurin syy ehkäisystä kumppanin kanssa puhumisen vaikeaksi kokemiselle oli pelko kumppanin negatiivisesta reaktiosta tällaiseen keskusteluun, erityisesti jos suhteen toivottiin kehittyvän pitkäaikaiseksi. Tämä käsitys johtui siitä, että ehkäisystä keskustelu voidaan tulkita yhdyntäaikomuksen myöntämiseksi. Kondomin käytön ehdotus voi myös viestiä epäilystä, että kumppanilla on sukupuolianteja tai että kumppanilla on ollut useita seksikumppaneita. Kondomin käytön pyytäminen voi myös asettaa keskinäisen luottamuksen kyseenalaiseksi (Morokoff ym. 1997, 276–277). Colemanin & Inghamin (1999, 748–749) tulosten mukaan huoli kumppanin negatiivisesta reaktiosta on kuitenkin aiheeton, sillä kumppanin kondomin ehdottaminen koettiin pääsääntöisesti välittämiseksi ja kohteliaisuudeksi.

Kondomin käyttöön liittyvät vuorovaikutustaidot ovat erityisen tärkeitä tytöille, koska he eivät käytännössä itse käytä kondomia ja joutuvat miehiä useammin neuvottelemaan niiden käytöstä. Tämä asetelma voi korostaa miesten valta-asemaa kondomin käytössä. (Noar ym. 2002, 712, 731.) Erityisesti nuorille tytöille omien seksuaalisten aikomusten salaaminen voi olla merkittävää pyrittäessä ylläpitämään sekä mainetta että romanttista diskurssia, joiden poispyyhintä voidaan nähdä oikeutuksena seksille. Tämän seurauksena kondomin käyttöä ei oteta esille ennen kuin on lähes ilmeistä, että yhdyntä tulee tapahtumaan. Vaarana onkin, että kondomien hankkiminen on siinä vaiheessa usein jo liian myöhäistä. Jos toinen osapuoli on kuitenkin avoin aikomuksestaan harrastaa seksiä, suuntaa se vuorovaikutusta ja sallii keskustelun ehkäisystä. Tämä mahdollistaa tilanteen sanallisen kontrollin sekä sosiaalisen tuen saamisen ehkäisyn käytölle. (Wight ym. 1998, 326–327.)

Yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen vaikuttavat paitsi osapuolten uskomukset siitä mitä muut tekevät ja haluavat, myös toisten antama sosiaalinen tuki tai sen puute. Tämä on erityisen tärkeä seikka yhteistyötä vaativan käyttäytymisen kuten kondomin käytön kannalta. Toimintatavat, jotka yksilölle muodostuvat seksuaalisissa suhteissa ovat pitkälti tilanteessa vallitsevan vuorovaikutuksen seurausta. Siihen vaikuttaa ennakoitu sosiaalinen hyväksyntä tai sen puute kumppanin taholta. Yksilön valmiit toiminta-aikomukset seksuaalisessa kanssakäymisessä muuttuvatkin helposti, jos kumppani tuo toiminnallaan uusia tekijöitä tilanteeseen. Vaikka jokaisella on omat uskomuksensa seksuaalisissa suhteissa, voi

syntyvä vuorovaikutus joko vahvistaa tai haastaa kyseiset uskomukset tai tuottaa kokonaan uusia. (Wight ym. 1998, 324–326).

7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää nuorten käsityksiä kondomin käyttöön yhteydessä olevista tekijöistä. Tutkimuksessa selvitettiin, mitkä tekijät ovat yhteydessä nuorten kondomin käyttöön ja käyttämättä jättämiseen nuorten aikuisten (tässä tutkimuksessa 19–28 -vuotiaiden) kirjoittamien eläytymistarinoiden valossa. Tähän pyrittiin tarkastelemalla eläytymistarinoissa ilmeneviä muutoksia varioitaessa kehyskertomuksissa kondomin käyttämistä ja käyttämättä jättämistä. Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös mahdollisia sukupuolten välisiä eroja niissä kondomin käyttöön yhteydessä olevissa tekijöissä, joita eläytymistarinoissa oli nähtävissä.

Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Mitä käsityksiä nuorilla aikuisilla on nuorten kondomin käyttöön ja käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevista tekijöistä eläytymistarinoiden valossa?
- Millaisia eroja kondomin käyttöön yhteydessä olevissa tekijöissä eläytymistarinoissa on nähtävissä tyttöjen ja poikien välillä?

8 TUTKIMUKSEN MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

8.1 Eläytymismenetelmän valinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää nuorten aikuisten käsityksiä nuorten kondomin käyttöön yhteydessä olevista tekijöistä eläytymistarinoiden valossa. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin eläytymismenetelmä, sillä nuorten kondomin käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä ei ole aikaisemmin tutkittu ja laadullinen tutkimusmenetelmä on erityisen käyttökelpoinen silloin, kun mielenkiinnon kohteena olevasta aiheesta on vähän tai ei ollenkaan aikaisempaa tietoa (mm. Pope & Mays 1995, 42). Eläytymismenetelmän valintaa tuki myös sen sopivuus esimerkiksi haastattelua paremmin arkaluontoisten asioiden esilletuomiseen.

Eläytymismenetelmällä tutkimusaineiston keräämisen keinona tarkoitetaan lyhyiden tarinoiden kirjoittamista tutkijan antaman ohjeen mukaisesti. Tällaisesta eläytymismenetelmän muodosta, jossa eläytyminen tapahtuu kirjallisesti, voidaan käyttää nimitystä passiivinen eläytymismenetelmä (passive role-playing) erotuksena aktiivisesta eläytymismenetelmästä (active role-playing), jossa eläytyminen tapahtuu konkreettisen toiminnan kautta esimerkiksi näyttelemällä (Ginsburg 1978, 108–111). Vastaajille annetaan kehyskertomukseksi nimetty lyhyt orientaatio, jonka herättämien mielikuvien pohjalta he kirjoittavat kertomuksen. Vastaaja voi joko viedä kehyskertomuksessa kuvattua tilannetta mielikuvituksensa avulla eteenpäin tai vaihtoehtoisesti kuvata mitä kertomuksessa esitettyä tilannetta ennen on voinut tai täytynyt tapahtua. (Eskola & Suoranta 2001, 110.) Eläytymismenetelmällä tuotetut kertomukset eivät ole välttämättä todellisuudenkuvauksia vaan mahdollisia tarinoita sitä, mikä saattaa tai on saattanut toteutua tai mitä eri asiat merkitsevät (Eskola 1997, 5-6).

Eläytymismenetelmää on käytetty lähinnä kotimaisessa sosiologisessa ja sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa (mm. Salonen 1999). Vuosien aikana menetelmää on kuitenkin käytetty myös useissa terveyteen liittyvissä tutkimuksissa. Eläytymismenetelmän avulla on tutkittu muun muassa nuorten tupakointiin liittyviä terveysvalintoja (Eskola ym. 2000), sydänsairauksien implisiittisiä selityksiä (Räty 1990) sekä selitysmalleja alkoholinkäytön vähentämisen onnistumiselle ja epäonnistumiselle (Hyttinen & Ylijoki

1988). Kansainvälisesti eläytymismenetelmää sen passiivisessa muodossa ei juuri ole käytetty (A. Eskola, henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2004).

Eläytymismenetelmän valintaa tuki myös käsitys, jonka mukaan ihmisten toiminta ja sen logiikka eivät ole täysin sattumanvaraisia. Eläytymismenetelmän avulla pyritään selvittämään juuri näitä sääntörakenteita. Menetelmän avulla saadut vastaukset kertovat niistä säännöistä ja tavoista, joiden vastaajat kuvittelevat vaikuttavan ihmisten toimintaan, valintoihin ja sosiaaliseen käyttäytymiseen. Samalla yritetään tavoittaa sekä tilanteen että vastaajan sosiaalisuus sekä valaista kyseessä olevan toiminnan merkityksiä. Eläytymismenetelmän on todettu toimivan hyvin pyrittäessä ratkaisemaan jotain käytännöllistä ongelmaa tai selvittämään ihmisten käyttäytymistä tilanteissa, joita ei voida demonstroida tutkimustarkoituksiin. (Eskola 1997, 14–15, 31.) Eläytymismenetelmä voi tuottaa osin myös stereotyyppisiä vastauksia. Stereotypiat kertovat kuitenkin, mitä ihmiset aiheesta ajattelevat. (Eskola & Eskola 1995, 160, 165.) Stereotypiat voivat osaltaan myös auttaa yksilöä systematisoimaan ja yksinkertaistamaan havainnointia sekä ennakoimaan, arvioimaan ja selittämään toisten käyttäytymistä. (Tajfel 1981, 145–146).

8.2 Kehyskertomusten laadinta

Aineistonkeruuta varten laadittiin kaksi kehyskertomusta. Määrää voidaan pitää riittävänä, sillä eläytymismenetelmässä käytetään tavallisesti 2-4 kehyskertomusta (Eskola & Wäljas 1992, 211). Kehyskertomuksissa varioitavana tekijänä oli kondomin käyttäminen/käyttämättä jättäminen. Oleellista oli selvittää, mikä vastauksissa muuttui, kun tätä tutkimuksen kannalta keskeistä elementtiä varioitiin (vrt. Eskola 1997, 6). Tilannetta voidaankin pitää asetelmaltaan analogisena kokeelliselle tutkimukselle (Eskola & Suoranta 2001, 111).

Kehyskertomuksista laadittiin mahdollisimman lyhyet ja yksinkertaiset, sillä pitkät ja sisällöllisesti laajat kehyskertomukset voivat tarjota vastaajille liian paljon virikkeitä. Vastaajat saattavat näin ollen kirjoittaa kertomuksensa hyvin erilaisten vihjeiden perusteella, mikä vaikeuttaa analyysiä (Eskola 1997, 18–19). Kehyskertomusten päähenkilöistä ei edellä mainitun vuoksi annettu muita taustatietoja kuin ikä, koska tutkimuksessa haluttiin tarkastella juuri nuorten kondomin käyttöön vaikuttavia tekijöitä. Ikävuoteen kuusitoista päädyttiin,

koska tutkimusten (mm. Kosunen ym. 2000) mukaan nuorten yhdyntäaktiivisuudessa tapahtuu selvää lisääntymistä 9. luokan aikana. Päähenkilöiden nimet haluttiin valita mahdollisimman objektiivisesti, minkä vuoksi nimiksi valittiin Väestörekisterikeskuksen tilastosta vuonna 2003 syntyneiden suomenkielisten lasten suosituimmat ensimmäiset etunimet Ella ja Niko (Väestörekisterikeskus 2004). Myös kehyskertomusten ulkoasu laadittiin mahdollisimman yksinkertaiseksi. Vastauspaperina oli tavallinen A4-arkki, jonka ylälaudassa oli kolme taustatietokysymystä. Kehyskertomukset sijoitettiin arkin ylälaitaan viivalla erotettuna heti taustatietokysymysten jälkeen (kts. liite 1).

Kehyskertomukset on hyvä testata etukäteen, sillä muun muassa Eskola ym. (2000, 58) ja Haukkala & Eränen (1994, 31) huomasivat, että käytetyt kehyskertomukset eivät välttämättä olleet tutkimusongelmien kannalta parhaita mahdollisia. Jo muutamasta testivastauksesta voi nähdä, minkälaisia tarinoita kertomus tuottaa. (Eskola 1997, 19). Tässä tutkimuksessa laadittiin aluksi kolme erilaista kehyskertomusta (liite 2), jotka esitettiin helmikuussa 2004 seitsemällä ammattikorkeakouluopiskelijalla. Kehyskertomukset todettiin pääsääntöisesti toimiviksi ja ajatuksia herättäviksi. Käytyjen palautekeskustelujen pohjalta kehyskertomusten henkilöiden nimet vaihdettiin lyhyemmiksi ja saatuja tarinoita tarkastelemalla kehyskertomuksia tarkennettiin suuntaamaan eläytymistä enemmän yhdyntätilannetta *edeltäviin* tekijöihin. Lisäksi yksi kehyskertomus (kehyskertomus C) päätettiin jättää pois, sillä se ei esitetauksen perusteella tuonut muihin kehyskertomuksiin nähden erilaista tietoa.

Lopulliset kehyskertomukset olivat seuraavanlaiset:

KEHYSKERTOMUS A

*Niko ja Ella (16-v) ovat harrastaneet seksiä ja olleet yhdynnässä. He käyttivät kondomia. Eläydy tilanteeseen oman sukupuolesi mukaisesti. Kuvittele, miten tähän tilanteeseen oli päädytty ja mitkä seikat kondomin käyttöön ja tapahtumien kulkuun ennen yhdyntätilannetta vaikuttivat. **Kirjoita tapahtumista pieni kertomus.** (Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)*

KEHYSKERTOMUS B

*Niko ja Ella (16-v) ovat harrastaneet seksiä ja olleet yhdynnässä. He eivät käyttäneet kondomia. Eläydy tilanteeseen oman sukupuolesi mukaisesti. Kuvittele, miten tähän tilanteeseen oli päädytty ja mitkä seikat kondomin käyttämättä jättämiseen ja tapahtumien kulkuun ennen yhdyntätilannetta vaikuttivat. **Kirjoita tapahtumista pieni kertomus.** (Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle)*

9 TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄ

9.1 Vastaajien valinta ja aineiston koko

Tutkimuksen aineisto kerättiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilta keväällä 2004 (n = 58). Tutkimukseen osallistuneet olivat laboratorioalan, rakennustekniikan, fysioterapian ja hoitotyön koulutusohjelmista. Vastaajat olivat 19–28 -vuotiaita ja heistä noin 80 % oli 19–23 -vuotiaita. Tyttöjen osuus vastaajista oli 52 % (n = 30) ja poikien osuus 48 % (n = 28). Kaikilla analyysiin mukaan otetuilla vastaajilla oli omia yhdyntäkokenemuksia, sillä analyysistä jätettiin pois ne alkuperäisen aineiston (n = 61) tarinat, joiden kirjoittajilla ei ollut omia yhdyntäkokenemuksia (n = 3). Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat valikoituivat tutkimukseen heidän opettajiensa tavoitettavuuden ja aktiivisuuden perusteella.

9.2 Aineistonkeruu

Aineisto kerättiin neljänä eri ajankohtana kahden viikon aikana. Aineiston kerääminen toteutettiin kolmen kerran osalta oppitunnin alussa ja kerran oppitunnin lopussa. Vastaajille annettiin lyhyet ohjeet vastaamisesta ja esitietojen täyttämisestä. Tutkimuksen tarkoitusta ja tutkimuskysymyksiä ei vastaajille kuitenkaan kerrottu, sillä heitä ei haluttu johdatella vastaamaan tietoisesti tutkimuskysymyksiin ja haluttiin mahdollistaa vapaa tarinoiden kirjoittaminen.

Kehyskertomukset jaettiin siten, että joka toinen vastaaja sai kehyskertomuksen A ja joka toinen kehyskertomuksen B (taulukko 1). Vastaajat eivät tiedäneet, että kehyskertomuksesta oli kaksi eri versiota. Myös tällä haluttiin varmistaa mahdollisimman ennakkokäsityksistä vapaa ja ohjailematon kirjoittaminen. Aikaa kertomusten kirjoittamiselle annettiin noin 20 minuuttia, minkä on todettu olevan riittävä aika vastaamiselle (Eskola & Suoranta 2001, 114). Vastaustilanteet vaihtelivat paikan suhteen, mutta muuten olosuhteet pyrittiin pitämään mahdollisimman samanlaisina muun muassa ohjeiden antamisen ja käytännön järjestelyjen osalta.

Taulukko 1. Vastaajien jakauma sukupuolen ja kehyskertomuksen variaation mukaan.

	Pojat	Tytöt	Yht.
Kehyskertomus A	15	15	30
Kehyskertomus B	13	15	28
Yht.	28	30	58

9.3 Sisällön analyysi

Eläytymistarinat analysoitiin sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla voidaan analysoida kirjallisia aineistoja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällön analyysillä pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa sekä rakentamaan sellaisia malleja, joiden avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan käsitteellistää. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-4.) Analyysiyksiköksi valittiin lausuma, joka saattoi olla sana, lause tai lauseen osa. Lausuman saattoi muodostaa myös useamman lauseen kokonaisuus. (vrt. esim. Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 25–26.) Analyysin kulku on esitetty kuviossa 6.

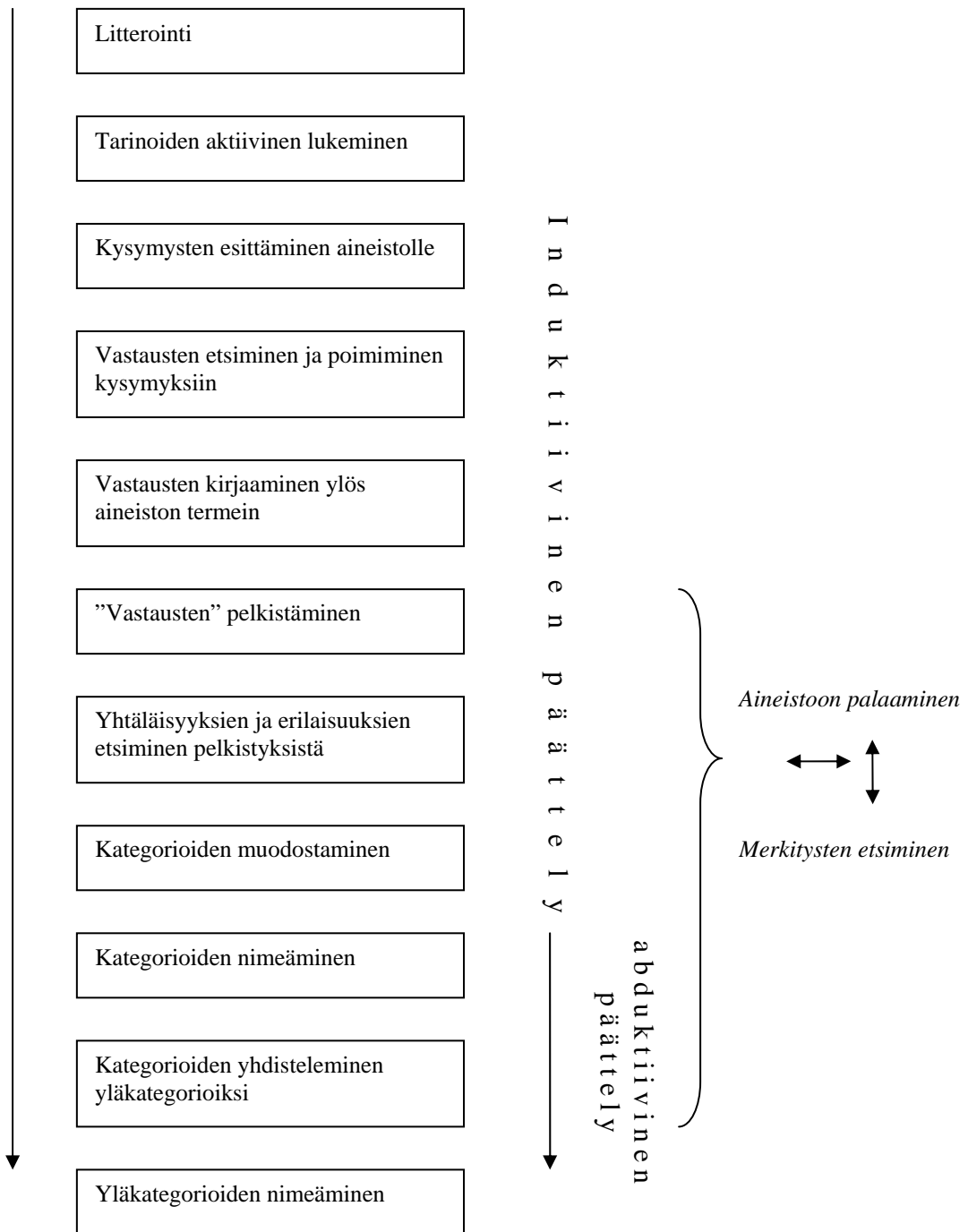
Eläytymistarinoiden litteroinnin jälkeen aineistoa luettiin aktiivisesti useita kertoja ja sille esitettiin tutkimuskysymysten kannalta oleellisia kysymyksiä. Tärkeimmät aineistolle esitetyt kysymykset olivat: ”Mitä tässä tapahtuu?” ja ”Miksi kondomia käytetään/ei käytetä?”. Lisäksi aineistolle esitettiin tarkentavia kysymyksiä, kuten: ”Kuka tässä toimii?” ja ”Missä olosuhteissa ja milloin tämä tapahtuu?”. Tästä vaiheesta voidaan käyttää nimitystä aineistoon perehtyminen (familiarisation), jonka tarkoituksena on ydinasioiden listaaminen ja aineistossa toistuvien teemojen esiin nostaminen (Pope ym. 2000, 116).

Aineistoa pelkistettiin aluksi induktiivisesti eli aineistolähtöisesti (kts. esim. Kyngäs & Vanhanen 1999, 5-7). Pelkistettyjä ilmauksia etsittiin poimimalla tarinoista vastauksia aineistolle esitettyihin kysymyksiin ja nämä pelkistetyt ilmaisut kirjattiin ylös mahdollisimman tarkkaan samoilla termeillä kuin aineistossa. Analyysiä jatkettiin etsimällä pelkistetyistä ilmauksista yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistettiin samaan kategoriaan ja kategorialle annettiin sitä hyvin kuvaava nimi. Tästä

analyysin vaiheesta voidaan käyttää nimeä ryhmittely (mm. Kyngäs & Vanhanen 1999, Tuomi & Sarajärvi 2003).

Ryhmittelyä tehtiin moneen kertaan aina välillä alkuperäiseen aineistoon palaten. Alkuperäisen aineiston lukemisella haluttiin varmistaa ja oikeuttaa tehdyt päätelmät pelkistettyjen ilmauksien yhtäläisyyksistä ja erilaisuuksista. Käytännössä tämä tapahtui tarkastelemalla niitä merkityksiä, joita pelkistetyillä ilmauksilla oli tarinan kokonaisuuden kannalta. Merkityksen ymmärtämisen kannalta keskeistä on juuri kontekstuaalisuuden idea, jonka mukaan asioiden merkitys syntyy aina jossain tietyssä kontekstissa tai asia- tai merkitysyhteydessä (Eskola & Suoranta 2001, 50).

Analyysia jatkettiin vertaamalla induktiivisesti muodostettuja kategorioita toisiinsa. Samansisältöisiä kategorioita yhdistettiin niin kauan kuin se oli sisällön kannalta mielekästä ja mahdollista ja muodostetuille yläkategorioille annettiin niiden sisältöä hyvin kuvaava nimi. (vrt. Kylmä ym. 2003, Kyngäs & Vanhanen 1999.) Myös tässä vaiheessa jouduttiin välillä palaamaan alkuperäiseen aineistoon sen varmistamiseksi, olivatko yhdistetyt kategoriat merkityksen tasolla yhdistettävissä. Kategorioiden yhdistely ja nimeäminen tapahtuivat pääosin induktiivisesti, mutta abduktiivista eli teoriaohjaavaa lähestymistapaa käytettiin silloin, kun aineistosta löytyi riittävät sisällölliset perusteet teoriasidonnaisen luokittelu- ja nimeämiskriteeristön käytölle. Käytännössä induktiivinen kategorioiden yhdistely ja nimeäminen tarkoitti sitä, että perusteet kategorioiden yhdistämiselle ja nimeämiselle nousivat ja löytyivät tulkintaa hyväksi käyttäen aineistosta (kts. Kyngäs & Vanhanen 1999). Abduktiivisen lähestymistavan käyttö tarkoitti puolestaan sitä, että kategorioiden yhdistämistä ja nimeämistä ohjasi ja auttoi aikaisempi tieto ja teoria. (kts. Tuomi & Sarajärvi 2003, Kyngäs & Vanhanen 1999.) A- ja B-tarinoiden sekä tyttöjen ja poikien tarinoiden ryhmittelyssä ja kategorioiden nimeämisessä pyrittiin tarinoiden kesken käyttämään samoja sisältöjä ja nimiä, jos se oli sisällön kannalta mielekästä. Eri tarinatyypin analyysissä tarinoiden erilaisuudelle annettiin kuitenkin mahdollisuus nousta esiin eikä yksittäisen tarinatyypin pelkistettyjä ilmauksia ja niistä muodostuneita kategorioita pakotettu muiden tarinatyypin mukaisiin kategorioihin.

Kuvio 6. Analyysin kulku.

10 TULOKSET

Seuraavassa esitellään tämän tutkimuksen tulokset kaikkien neljän tarinatyypin osalta, joista jokaisesta on laadittu tulosten rakennetta havainnollistava kuvio (kuviot 7-10). Tulokset kuvataan analyysin perusteella muodostettujen ylä- ja alakategorioiden kautta. Yläkategoriat muodostavat omat kolmannen tason otsikoin otsikoidut kappaleensa ja alakategoriat on esitetty tekstissä lihavoidulla fontilla. Analyysin kulusta on esimerkki liitteenä (liite 3) yhden tulokokonaisuuden osalta.

10.1 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa

10.1.1 Seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa

Kondomin käyttämiseen poikien tarinoissa oli yhteydessä seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa (kuvio 7, s. 46), joka koostui suojaamattoman yhdynnän seurauksista kavereiden kanssa keskustelemisesta, seksin ja ehkäisyn esillä olemisesta kotona sekä sukupuolitautilien ehkäisyn opettamisesta koulussa.

Tarinoissa ilmennyt **suojaamattoman yhdynnän seurauksista keskusteleminen kavereiden kanssa** oli tytön raskaaksi tulemisen ja saattamisen miettimistä yhdessä ystävien kanssa, joille oli ominaista keskustelun vastavuoroisuus ja asiasisältöjen keskittyminen raskauden välttämiseen. Suojaamattoman yhdynnän seurauksista kavereiden kanssa keskusteleminen oli myös erilaisten sukupuolitautilien ja niiden mahdollisen tarttumisen miettimistä. Sukupuolitautilien miettimiselle oli ominaista ajatusten yhteinen jakaminen, joka näkyi kaikkien osapuolten tasavertaisena osallistumisena keskusteluun. Suojaamattoman yhdynnän seurauksista keskustelemiselle oli ominaista seksistä ja ehkäisystä keskusteleminen omien, samaa sukupuolta olevien ystävien kanssa. Keskusteluissa tuotiin esiin pelkoa ja huolta, mutta asioista keskusteltiin myös tiedollisella tasolla suojaamattoman yhdynnän seurausten välttämisen mahdollisuutta korostaen.

*"Niko on myös kavereidensa kesken keskustellut seksistä ja siihen liittyvistä vastuista." (PA11) **

*”He ovat kavereiden kesken pohtineet erilaisia sukupuolitauteja ja raskautta.”
(PA7)*

Seksin ja ehkäisyn esillä oleminen kotona oli puolestaan yksisuuntaista vanhemmilta nuorille suuntautunutta seksiasioista tiedottamista ja suojaamattoman yhdynnän riskeistä kertomista, joille oli ominaista tiedon siirtämisen yksisuuntaisuus ja nuoren vastaanottava asema. Joissain tarinoissa vanhempien neuvojen kuvattiin lisänsä suojaamattoman yhdynnän riskien tiedostamista ja auttaneen kondomin mieleen tulemistä yhdyntätilanteessa. Seksin ja ehkäisyn esillä oleminen kotona oli lisäksi vastavuoroista seksi- ja yhdyntäasioiden miettimistä vanhempien kanssa, mille oli ominaista keskustelujen avoin ilmapiiri ja nuoren mahdollisuus omien yhdyntään liittyvien ajatusten ja huolien esiintuomiseen. Seksin ja ehkäisyn esillä oleminen kotona vaihteli tarinoissa lähes täysin yksisuuntaisesta tiedon siirtämisestä avoimeen keskusteluun ja sille oli ominaista vanhempien aloitteellisuus ja aktiivisuus seksiasioiden käsittelemisessä.

”Nikon vanhemmat ovat myös kertoneet hänelle suojaamattoman yhdynnän riskeistä.” (PA11)
”Niko on voinut avoimesti kysellä ja keskustella yhdyntään liittyvistä asioista vanhempiensa kanssa...” (PA11)

Tarinoissa ilmennyt **sukupuolitautilien ehkäisyn opettaminen koulussa** oli pääasiassa erilaisista sukupuolitaudeista ja niiden tartuntatavoista ja riskeistä kertomista sekä kondomin käytöstä ja sen puuttumisen seurauksista valistamista. Kertomiselle ja valistamiselle oli ominaista kondomiin liittyvän tiedon jakaminen ja kondomin tärkeyden korostaminen sukupuolitauteihin vetoamalla. Näissä tarinoissa kuvattiin myös kondomin muistamista yhdyntätilanteessa siitä koulussa puhumisen ansiosta. Sukupuolitautilien ehkäisyn opettaminen koulussa oli lisäksi kondomin käytön opettamista, jolle oli ominaista harvoissa tarinoissa kuvattu konkreettinen kondomin käytön opettaminen ”kädestä pitäen”. Kouluopetukselle oli kuitenkin pääsääntöisesti ominaista opettajalta oppilaille suuntautuva tiedon jakaminen.

* PA = Pojan tarina, jossa päähenkilöt käyttivät kondomia
 1-15 = Vastaajan järjestysnumero

”Kondomin käyttö oli luonnollista koska asiasta oli valistettu koulussa...”
 (PA6)
”Hänelle [Nikolle] on koulussa puhuttu sukupuolitaudeista...” (PA11)
”Kondomin käyttö opetetaan...” (PA4)

10.1.2 Yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa

Poikien tarinoissa kondomin käyttämiseen oli yhteydessä yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa (kuviot 7. s. 46), joka koostui yhteisestä seksinharrastamispäätöksestä, yhteisestä kondominkäyttämispäätöksestä sekä kondomien saatavilla olemisesta.

Tarinoissa ilmennyt **yhteinen päätös seksin harrastamisesta** oli sekä selkeää päätöksentekoa seksin harrastamisesta että yhteistä halua edetä pidemmälle seksuaalisessa kanssakäymisessä. Yhteiseen päätökseen liittyi myös seksin yhteistä harkitsemista ja tietoa siitä, mitä molemmat haluavat. Siihen liittyi osassa tarinoissa myös päätös molempien selvin päin olemisesta yhdyntätilanteessa. Näissä tarinoissa kuvattiin lisäksi sitä, että seksin harrastamista ja sen edellytyksiä ja seurauksia oli harkittu yhdessä ennen päätöstä.

”...haluan mennä pidemmälle. Hän [Ella] tahtoo myös.” (PA2)
”...he olivat päättäneet harrastaa seksiä, harkitusti ja selvin päin ilman viinaa.”
 (PA3)

Yhteiseen kondominkäyttämispäätökseen liittyi tarinoissa yhteinen kondomin käytön harkitseminen sekä joissain tarinoissa yhteinen halu käyttää kondomia. Kondomin käyttöä kuvattiin näissä tarinoissa tytön ja pojan yhteiseksi asiaksi.

”...yhteistuumin he käyttivät kondomia ehkäisyinä...” (PA10)

Kondomien saatavilla oleminen näyttäytyi tarinoissa puolestaan koulusta saadun kondomin hyödyntämisenä ja kondomien koulussa jakamisena. Kondomien saatavilla olemiselle oli ominaista, ettei kondomia ollut hankittu itse, mutta sitä pidettiin kuitenkin mukana sen jälkeen kun se oli koulusta saatu. Saatavilla oleminen oli lisäksi seurausta kondomien ostamisesta itse, mitä kuvattiin tarinoissa eri tavoin. Sille oli ominaista, että kondomia pidettiin mukana

varmuuden vuoksi esimerkiksi lompakossa myös siinä tapauksessa, että kondomia ei ollut koskaan aikaisemmin vielä tarvittu

”Mulla on aina ollu kortsuja lompakossa...” (PA13)

”Niko hyödynsi vuoden vanhaa koulusta valistusmielessä saatua kondomia.” (PA8)

10.1.3 Halu välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia

Poikien tarinoissa kondomin käyttämiseen oli yhteydessä halu välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia (kuvio 7, s. 46), joka koostui sukupuolitautilien tarttumisen huolesta sekä hedelmöitymisen pelosta.

Tarinoissa ilmennyt **huoli sukupuolitaudeista** näyttäytyi kumppanin sukupuolitautilien mahdollisuuden lisäksi tietona kumppanin aikaisemmista yhdynnöistä sekä kavereiden kertomina kauhukertomuksina sukupuolitaudeista. Sukupuolitautilien mahdollisuuden kumppanilla kuvattiin toimivan perusteluna kondomin käytölle, jopa lisäten kondomin käyttämisen ”pakonomaisuutta” joissain tarinoissa. Näille tarinoille oli ominaista huoli joutumisesta itse alttiiksi sukupuolitautilien tarttumiselle. Huoli sukupuolitaudeista näyttäytyi myös tietona sukupuolitautilien vaaroista, ajan tasalla olemisena sukupuolitautilaitilanteen suhteen sekä vastuuntuntemisena sairauksien ehkäisystä. Tätä halua estää sukupuolitautilien tarttuminen kuvattiin tarinoissa sekä yhteiseksi että jommankumman osapuolen haluksi ja sille oli ominaista kondomin tietoinen käyttäminen sukupuolitautilien ehkäisemiseksi. Halulle estää sukupuolitautilien tarttuminen oli ominaista sukupuolitautilien riskin selkeä tiedostaminen ja kondomin käyttämisen itsestänselvyys tämän vuoksi sekä oman että kumppanin terveyden turvaamiseksi.

”Hän [Ella] on harrastanut aiemmin suojaamatonta yhdyntää... sukupuolitautilikokeiden tulokset eivät ole tulleet... joten senkin vuoksi haluamme käyttää kondomia.” (PA2)

”...molemmat tunsivat vastuunsa ...sairauksienkin suhteen.” (PA14)

Hedelmöitymisen pelko oli puolestaan halua välttää epävarmuutta tai pelkoa raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta sekä vastuuntuntemista raskauden estämisen suhteen. Tälle

raskauden pelolle oli ominaista raskauden näkeminen kielteisenä, pelottavana ja ei-toivottuna tilana ja suurimmassa osassa näistä tarinoista tämän kuvattiin olevan peruste kondomin käyttämiseksi. Joissain tarinoissa oli kuitenkin nähtävissä, että muita raskaudenehkäisykeinoja olisi pidetty ensisijaisina ja kondomin käyttämiseen päädyttiin ainoastaan niiden puuttuessa. Hedelmöitymisen pelko oli lisäksi halua välttää vanhemmuus tai lapsen saaminen, pelkoa nuorena isäksi tulemisesta, vanhemmuuteen tarvittavan valmiuden puuttumista sekä itsensä pitämistä liian lapsena. Tälle vanhemmuuden pelolle ei ollut ominaista pelon kohdistuminen itse raskauteen, vaan raskaudesta nähtiin seuraavan automaattisesti vanhemmuus. Vanhemmuus kuvattiin näissä tarinoissa liian pelottavaksi ja vastuulliseksi asiaksi ja kondomia käytettiin nimenomaan suojaamaan vanhemmuudelta. Tarinoissa, joissa kuvattiin hedelmöitymisen pelkoa, ilmeni lisäksi tietoa kondomin tarpeellisuudesta ja luotettavuudesta ja kondomin käyttöä kuvattiin usein itsestään selväksi ja luonnolliseksi asiaksi.

”...kondomin käyttöön... syynä on raskauden pelko...” (PA4)

”He molemmat tiesivät, että oli tarpeellista käyttää kondomia, koska muuta ehkäisyä ei ollut.” (PA5)

”...pelko nuorena isäksi tulemisesta ovat saaneet Nikon ostamaan kondomin...” (PA11)

”Ei halua tehdä kersaa kun on itekkin kersa vielä...” (PA15)

”Suojaamaton yhdyntä loisi seuraaville viikoille epävarmuutta, pelkoa, riitoja ja rikkouttaisi jopa psyykettä.” (PA1)

”Kondomin käyttö tuli itsestään selvyytensä...” (PA14)

10.1.4 Seksin saamisen välttämättömyys

Kondomin käyttämiseen poikien tarinoissa oli yhteydessä seksin saamisen välttämättömyys (kuvio 7, s. 46), joka koostui yhdyntäinnokkuudesta sekä kavereiden painostuksesta seksin harrastamiseen.

Tarinoissa ilmennyt **yhdyntäinnokkuus** oli sekä innostusta seksin harrastamisajatusta kohtaan että nopeaa pyrkimystä yhdyntään. Yhdyntäinnokkuudelle oli ominaista seksin tärkeyden korostuminen suhteessa ja suuri halu harrastaa seksiä. Se ilmeni joissain tarinoissa myös kumppanin taivuttelemisena yhdyntään, mitä kuvattiin selkeänä kumppanin taivuttelemisena seksin harrastamiseen. Yhdyntäinnokkuudelle oli lisäksi ominaista, että kumppanin kondomin käyttövaatimukseen suostuttiin seksin harrastamisen peruuntumisen

estämiseksi, mikäli kumppani oli haluton ja kieltäytyi yhdynnästä ilman kondomia. Tarinoissa, joissa kondomia ei ollut itsellä mukana, se haettiin kaverilta omasta tai kumppanin aloitteesta yhdynnän peruuntumisen uhan alla. Kondomin käyttö kuvattiin usein nimenomaan kondomin käyttöön suostumisena.

”...innostuin kovasti ja meinasin jo ihan ilman. ...Ella sitten sano ettei se halua olla sillai ilman kortsua.” (PA13)

”Pitkän keskustelun jälkeen juopunut Ella oli valmis.” (PA8)

”Ella lyö jarrua kun Niko ei meinaa käyttää kortsua. Koska hänellä ei ole Niko joutuu hakee kaverilta kortsun...” (PA7)

Kavereiden painostus seksin harrastamista kohtaan oli selkeitä kaveripiirin ja kavereiden luomia paineita ja painostusta seksin harrastamista kohtaan. Kavereiden taholta koetulle painostukselle oli ominaista, että päähenkilö ei ollut aikaisemmin harrastanut seksiä mutta koki siihen suurta painetta kavereidensa taholta sekä kokemusten halua painostuksen vuoksi. Joissain tarinoissa kuvattiin lisäksi päähenkilön kiusaantumista ja huolta leimautumisesta, mikäli seksiä ei ollut harrastettu.

”...paineita kaveripiiristä, mikäli ei oltu harrastettu seksiä.” (PA12)

” ...pöydässä päädyttiin kyselemään, että onko ”sitä” tehty jo ja miksi ei. Illan mittaan kaverien painostus ja oma kiusaus voitti.” (PA8)

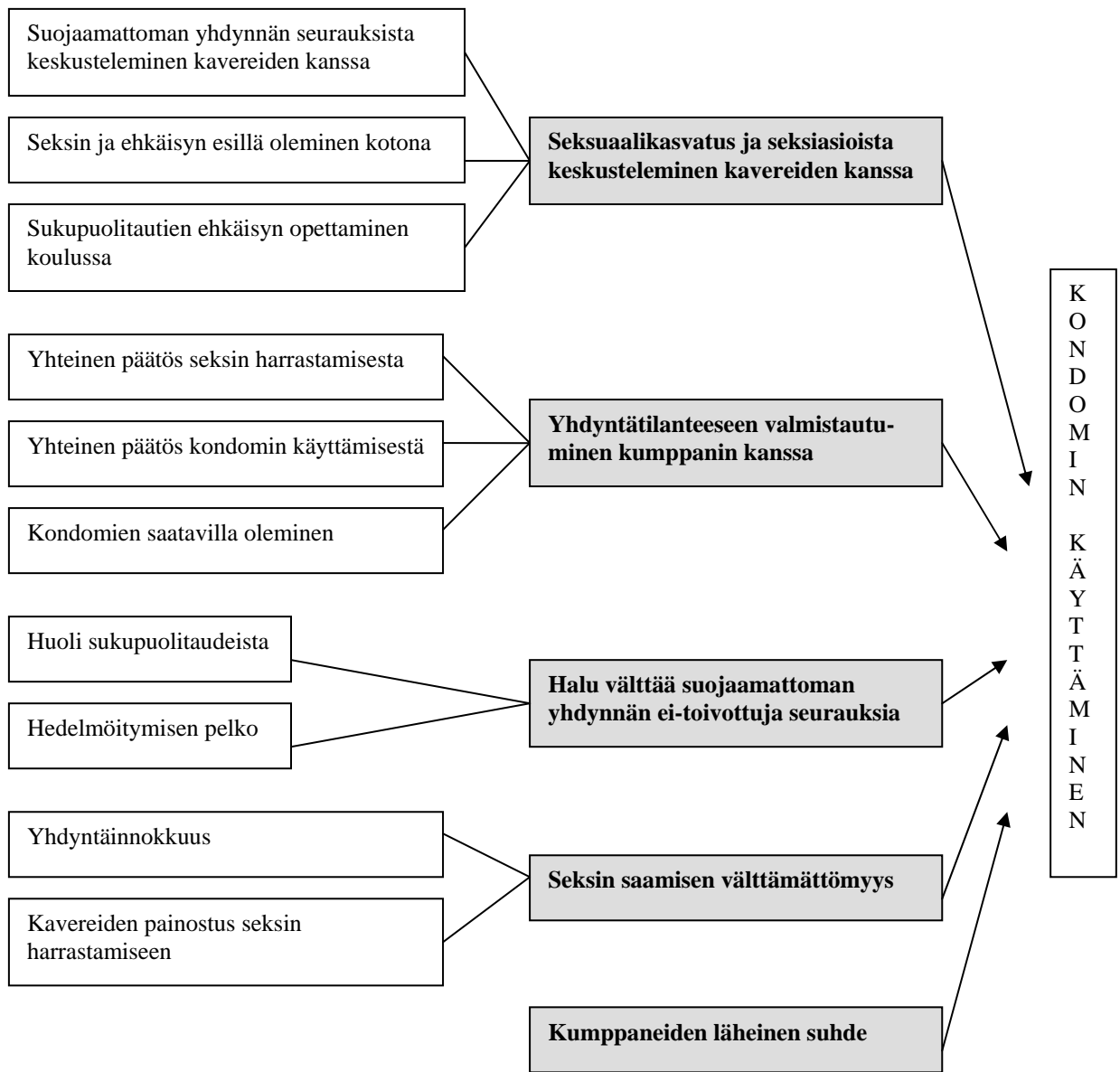
10.1.5 Kumppaneiden läheinen suhde

Poikien tarinoissa kondomin käyttämiseen oli yhteydessä kumppaneiden läheinen suhde (kuvio 7, s. 46) ja päähenkilöiden kuvattiin olevan tuttuja keskenään. Tuttuus ilmeni tarinoissa sekä kumppaneiden välisenä seurustelusuhteena että toisensa pitkän aikaa tuntemisena esimerkiksi yhteisen harrastuksen kautta. Suhdetta kuvattiin joissain tarinoissa myös intiimiksi, joka ilmeni romanttisena tunnelmana sekä haluna tutustua rauhassa toisiinsa. Kumppaneiden läheiselle suhteelle oli lisäksi ominaista, että toiseen haluttiin tutustua vielä läheisemmin ja seksin harrastamista pidettiin luonnollisena.

”Niko ja Ella olivat tutustuneet yhteisessä harrastuksessa, ensin ystäväystyneet ja sen jälkeen päätyneet ko. tilanteeseen.” (PA10)

”...olivat jo hyvin tutustuneet toisiinsa...” (PA5)

”...he pystyivät rauhassa tutustumaan itseensä ja toisiinsa.” (PA14)

Kuvio 7. Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa.

10.2 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa

10.2.1 Seksiasioista kommunikoiminen kumppanin kanssa

Tyttöjen tarinoissa kondomin käyttämiseen oli yhteydessä seksiasioista kommunikoiminen kumppanin kanssa (kuvio 8, s. 54), joka koostui seksipuheesta, seksiasioista keskustelemisesta sekä epätasavertaisesta kondomin käytöstä neuvottelusta.

Tarinoissa ilmennyt **seksipuhe** oli päähenkilöiden välistä puhetta raskauden ja sukupuolitautien mahdollisuudesta sekä puhetta seksistä. Tarinoissa, joissa ilmeni seksipuhetta, ilmeni myös uskallusta ottaa kondomi puheeksi yleisellä tasolla. Tämä uskallus edelsi osassa tarinoita syvempää ja henkilökohtaisempaa kondomin käytöstä neuvottelemista. Seksipuheella ei tarinoissa tähdätty yhteiseen ratkaisuun tai mielipiteeseen, vaan se oli päähenkilöiden välillä ohimennen käytyä puhetta, jossa seksiasioihin viitattiin yleisellä tasolla menemättä henkilökohtaisiin ajatuksiin ja tunteisiin.

*”He olivat myös puhuneet mahdollisuudesta tulla raskaaksi...” (TA8)**

”...seksistäkin oli puhetta.” (TA9)

”...olivat uskaltaneet ottaa myös kondomin puheeksi...” (TA2)

Seksiasioista keskusteleminen oli puolestaan päähenkilöiden välistä sekä yhdynnästä että seksistä keskustelua, sekä seksiin liittyvien ajatusten jakamista ja toisen mielipiteiden kuulemista. Tämä keskusteleminen ei tähdännyt selkeästi mihinkään tiettyyn lopputulokseen tai ratkaisuun, kuten kondomin käytöstä päättämiseen. Tarinoiden keskustelukuvauksia edelsivät monissa tarinoissa ilmaukset päähenkilöiden kyvystä keskustella keskenään asiasta kuin asiasta. Keskusteluille oli ominaista keskustelun tarkoituksellinen aloittaminen jommankumman päähenkilön toimesta sekä siihen keskittyminen ja seksiasioiden liittäminen omaan elämään.

”Molemmat kertoivat omista ajatuksistaan...” (TA13)

”...pystyvät keskustelemaan asioista kuin asioista keskenään...” (TA1)

”Yhdyntä tapahtui molempien tahdosta, kun asiasta oli keskusteltu aiemmin.” (TA11)

”... voisimme harrastaa seksiä. Puhuimme asiasta pitkään...” (TA12)

* TA = Tytön kirjoittama tarina, jossa päähenkilöt käyttivät kondomia
1-15 = Vastajan järjestysnumero

Tarinoissa ilmennyt **epätasavertainen kondomin käytöstä neuvottelu** oli tyttöjen kondomin käytön vaatimista ja ehdottamista sekä poikien aloitteita kondomin käyttöön. Kondomin käytön vaatiminen näkyi osassa tarinoista tyttöjen asettamana yhdynnän edellytyksenä, johon pojan oli suostuttava yhdynnän toteutumiseksi. Kondomin käytön ehdotus erosi tarinoissa kondomin vaatimisesta, sillä se jätti kumppanille mahdollisuuden kieltäytyä kondomin käytöstä. Se erosi myös aikaisemmin esiin tulleesta uskalluksesta ottaa kondomi puheeksi yleisellä tasolla siten, että ehdotus toi kondomin käytön osapuolten väliseksi henkilökohtaiseksi asiaksi ja sen tavoitteena oli saada kumppani käyttämään kondomia. Kumppanin aloitteen kondomin käyttöön puolestaan nähtiin joissain tarinoissa edeltäneen kondomin käytöstä neuvottelua ja siihen yhdessä päättymistä. Epätasavertaiselle kondomin käytöstä neuvottelulle oli ominaista toisen osapuolen päämäärätietoisemmat pyrkimykset ja keinot kondomin käyttöön ottamiseksi. Näissä tarinoissa kondomin käytöstä neuvoteltiin, mutta neuvottelu ei ollut tasavertaista toisen osapuolen omaksuessa aina aktiivisemmän roolin.

”Nikolle kondomin käyttö ei olisi ollut välttämättömyys, mutta Ella vaati sitä...”
(TA14)

”Ella otti puheeksi ehkäisyasiat ja kertoi, että kondomi olisi hänen mielestään/kohdallaan paras keino.” (TA13)

”Kondomi tuli Nikon aloitteesta.” (TA12)

10.2.2 Yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa

Kondomin käyttämiseen tyttöjen tarinoissa oli yhteydessä yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa (kuvio 8, s. 54), joka koostui yhdynnästä etukäteen sopimisesta, kondomin käytön yhdessä suunnittelemisesta sekä kondomien saatavilla olemisesta.

Tarinoissa ilmennyt **yhdynnästä etukäteen sopiminen** oli yhdynnän tarkkaa miettimistä yhdessä sekä päätöksiä olla harrastamatta seksiä suhteen alussa. Se oli myös molempien osapuolten yhteistä tahtoa harrastaa seksiä juuri nyt, seksin ajankohtaiseksi kokemista, läheisten hetkien etenemistä yhteisestä halusta vähitellen pidemmälle sekä yhteistä halua viedä suhdetta eteenpäin seksiä harrastamalla. Tämän yhteisen valmiuden yhdyntään kuvattiin antaneen molemmille osapuolille aikaa kypsyä ajatukseen seksin harrastamisesta sekä

edeltäneen muuta yhdyntään liittyvää etukäteissuunnittelua ja valmistautumista. Yhteisen valmiuden kuvattiin myös ilmentävän molempien yhteistä henkistä valmiutta yhdyntään ja sisältävän useissa tarinoissa yhdynnän seurausten ja edellytysten tiedostamista esimerkiksi yhdynnän ajankohtaa yhdessä miettimällä. Yhdynnästä etukäteen sopiminen oli lisäksi varovaista etenemistä yhdyntään, toisen osapuolen epäröintiä, halua edetä hitaasti, painostuksen puuttumista kumppanin taholta sekä yhdynnän odottamisen hyvänä ajatuksena pitämistä. Tälle omaan tahtiin etenemiselle oli ominaista yhdynnän itsenäinen miettiminen ja harkitseminen sekä oma päätösvalta seksin harrastamisen aloittamisen suhteen. Yhdynnästä etukäteen sopiminen oli lisäksi yksimielistä päätöstä yhdynnästä sekä yhteistä päätöstä kokeilla seksiä. Yhteisessä päätöksessä näkyi molempien osapuolten tietoisuus tapahtumien kulusta ja näissä tarinoissa päähenkilöt myös varmistivat molempien suostumuksen ja valmiuden yhdyntään yhdessä keskustelemalla.

”...päättivät kuitenkin olla menemättä sänkyyn heti ensi kättelyssä.” (TA9)

”...päättivät kokeilla yhdessä mitä seksi on.” (TA2)

”...mutta kumpikin halusi ”jutun etenevän hiljalleen”.” (TA11)

”...ensimmäisen kerran tulisi olla ikimuistettava. Niko ei ole painostanut...” (TA10)

”...molemmat ovat valmiita yhdyntään.” (TA13)

”...yhdyntä tapahtui molempien tahdosta...” (TA11)

”...halusivat jatkaa suhdettaan ”seuraavalle tasolle”.” (TA4)

Kondomin käytön suunnittelu yhdessä oli päähenkilöiden yhteistä halua käyttää kondomia, kondomin käytön kokemista yhteiseksi asiaksi sekä yhteistä sopimusta kondomin käyttämisestä. Yhteistä päätöstä käyttää kondomia edelsi useissa tarinoissa osapuolten yhteinen halu käyttää kondomia, minkä puolestaan kuvattiin johtaneen joissain tarinoissa kondomin hankkimiseen. Kondomin käytön suunnittelu yhdessä oli myös ehkäisystä yhdessä selvää ottamista, ehkäisyn etukäteen miettimistä yhdessä, kumppanin lupauksia ostaa kondomeja sekä suunnitelmia käydä ostamassa kondomeja yhdessä. Tämä kondomin hankkimisen suunnittelu ilmeni tarinoissa konkreettisesti toimintaa ohjaavana tekijänä, sillä se tähtäsi tarinoissa kondomien hankkimiseen liittyvistä toimenpiteistä päättämiseen. Tämä näkyi muun muassa kondomien hankkimiseen liittyvästä tehtävänjaosta sopimisena. Kondomien hankkimisen suunnitteluun liittyi tarinoissa myös kondomin käytöstä koituvien hyötyjen ja haittojen punnitsemista. Kondomin käytön suunnittelu oli lisäksi kondomin käytön harjoittelua yhdessä, mikä näkyi tarinoissa konkreettisena ja käytännönläheisenä kondomin käytön suunnittelun muotona. Se varmisti osaltaan kondomin käytön osaamisen

yhdyntätilanteessa ja vähensi osassa tarinoista kondomin käyttöön liittyvää epävarmuutta. Tarinoille, joissa kondomin käyttöä suunniteltiin yhdessä, oli ominaista päähenkilöiden yhteinen osallistuminen kondomin käyttämisen ja siihen liittyvien käytännön järjestelyjen suunnitteluun. Suunnittelun tarkoituksena oli varmistaa kondomin saatavilla oleminen ja sen käytön onnistuminen yhdyntätilanteessa.

”He olivat päättäneet, että ehkäisyvälineenä käytetään kondomia...” (TA1)

”...kondomeja mukana ja he molemmat halusivat sellaista käyttöä.” (TA5)

”...yhteistuumin kävivät ostamassa kaupasta kondomipaketin.” (TA9)

”...Ella ja Niko harjoittelivat kondomin käyttöä ennen tapahtumaa.” (TA1)

Tarinoissa ilmennyt **kondomien saatavilla oleminen** oli kondomien saamista koulun terveyskasvatustunnilta sekä koulun terveydenhoitajalta. Kondomien koulusta saamisella selitettiin tarinoissa kondomin mukana olemista ja se varmisti joissain tarinoissa kondomin saatavilla olemisen yhdyntätilanteessa. Osassa tarinoista oli nähtävissä, että kondomia ei olisi välttämättä muussa tapauksessa ollut mukana esimerkiksi niiden ostamisen hankaluuden vuoksi. Kondomien saatavilla oleminen oli lisäksi kumppanin varautumista yhdyntätilanteeseen kondomilla, esimerkiksi niitä etukäteen ostamalla. Kumppanin kondomilla varautumiselle oli ominaista kondomin saatavilla oleminen kumppanin oman aktiivisuuden ja toiminnan ansiosta. Näissä tarinoissa kondomin hankkimista ei ollut suunniteltu yhdessä. Osassa näistä tarinoista ilmaistiin, että kondomia ei olisi käytetty, jos niitä ei olisi ollut yhdyntätilanteessa ”käden ulottuvilla”.

”Koulun terveydenhoitajan jakamat kondomit tulivat tarpeeseen ja olivat helposti saatavilla. Kondomien ostaminen olisi ollut hankalampaa.” (TA16)

”... Niko oli ostanut ne [kondomit] itse kaupasta.” (TA10)

10.2.3 Seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa

Kondomin käyttämiseen tyttöjen tarinoissa oli yhteydessä seksuaalikasvatus ja seksiasioista keskusteleminen kavereiden kanssa (kuvio 8, s. 54), joka koostui kondomin käytön tärkeyden esillä olemisesta koulussa sekä kavereiden kanssa seksiasioista keskustelemisestä.

Tarinoissa ilmennyt **kondomin käytön tärkeyden esillä oleminen koulussa** oli koulun terveydenhoitajan neuvoja kondomin käytöstä sekä terveystiedon tunneilla kondomista

mainitsemista. Tälle kondomista koulussa tiedottamiselle oli ominaista kondomia koskevan tiedon yksisuuntainen siirtäminen opettajalta oppilaille. Osassa tarinoissa tuotiin ilmi, että kondomin mieleen tuleminen yhdyntää suunniteltaessa tai yhdyntätilanteessa juonsi siitä, että kondomista oli tiedotettu koulussa. Kondomin käytön tärkeyden esillä olemiselle koulussa oli ominaista kondomista puhuminen pääosin mainintojen ja ohimennen annettujen ohjeiden muodossa ilman tarinan päähenkilön aktiivista osallistumista. Sille oli lisäksi ominaista koulun myönteinen suhtautuminen kondomin käyttöä kohtaan

”...kävivät ostamassa kaupasta kondomipaketin. Olihan opettaja siitä maininnut terveystiedon tunnilla...” (TA9)

”...ystävät olivat muistuttaneet kondomin käytöstä.” (TA16)

Seksiasioista kavereiden kanssa keskusteleminen oli kavereiden kanssa seksistä sekä yhdynnästä keskustelemista sekä seksiin liittyvien kokemusten jakamista. Tarinoissa, joissa seksiasioista keskusteltiin kavereiden kanssa, ilmeni myös ystävien muistutuksia ja ohjeita kondomin käytöstä. Näiden kehotusten kuvattiin lisänneen kondomin käyttämisen tärkeyden tiedostamista ja edesauttaneen kondomin mieleen tulemistä yhdyntätilanteessa. Seksiasioista kavereiden kanssa keskustelemiselle oli ominaista keskustelun käyminen omaa samaa sukupuolta olevien ystävien kanssa sekä sen vuorovaikutteisuus, avoimuus ja keskustelun molempien osapuolten aktiivinen osallistuminen siihen. Joissain tarinoissa ilmeni lisäksi vanhempien luottamusta nuorten ajatteluun ja toimintaan sekä vanhempien rentoa ja luottavaista suhtautumista nuorten seurusteluun ja mahdolliseen seksielämään.

”Niko ja Ella olivat keskustelleet omien kavereidensa kanssa yhdynnästä.” (TA16)

10.2.4 Ymmärrys kondomin käyttämisen tärkeydestä

Kondomin käyttämiseen tyttöjen tarinoissa oli yhteydessä ymmärrys kondomin käyttämisen tärkeydestä (kuvio 8, s. 54), joka koostui ymmärryksestä kondomin sukupuolitaudeilta suojaavuudesta sekä ymmärryksestä kondomin raskaudelta suojaavuudesta.

Tarinoissa ilmennyt **ymmärrys kondomin sukupuolitaudeilta suojaavuudesta** oli päähenkilöiden riittävää tietoa sukupuolitaudeista sekä kondomin sukupuolitauteihin

liittyvistä ehkäisyominaisuuksista. Tälle tiedolle oli ominaista päähenkilöiden tietämys sukupuolitaudeista ja niiden tartuntatavoista sekä kondomin ehkäisykyvystä. Osassa näistä tarinoista päähenkilöt olivat puolittuja keskenään tai kumppanilla oli huono, satunnaisia seksisuhteita harrastavan naistenmiehen maine. Tälle kumppanin sukupuolitautilien mahdollisuudelle oli ominaista tytön tietoisuus ja pelko siitä, että kumppanilla saattaa olla sukupuolitauti. Tarinoissa tyttö ei kantanut huolta omista sukupuolitaudeistaan ja niiden mahdollisesta tartuttamisesta kumppaniin, vaan näille tarinoille oli tyypillistä tytön halu suojella vain itseään sukupuolitaudeilta esimerkiksi kondomin käyttöä vaatimalla. Ymmärrykselle kondomin sukupuolitaudeilta suojaavuudesta oli kaiken kaikkiaan ominaista ymmärrys omasta riskistä saada sukupuolitauti sekä vastuu omasta terveydestä ja sen suojelemisesta. Tarinoissa ilmeni lisäksi kondomin kokemista parhaimmaksi ehkäisymenetelmävaihtoehdoksi sekä kokemusta kondomin luotettavuudesta.

”Nikolle kondomin käyttö ei olisi ollut välttämättömyys, mutta Ella vaati sitä, koska tiesi että sillä ehkäistään... sukupuolitaudeilta.” (TA14)

”...vastuu terveydestä... ei ole vieras asia.” (TA3)

”Niko on maineeltaan naistenmies...” (TA14)

”...kondomi tuntui järkevimmältä ehkäisuvaihtoehdolta...” (TA11)

”Tässä tilanteessa kondomi tuntui... luotettavalta vaihtoehdolta...” (TA10)

Ymmärrys kondomin raskaudelta suojaavuudesta oli puolestaan päähenkilöiden riittävää tietoa raskaaksi tulemisesta sekä tietoa kondomista raskauden ehkäisymenetelmänä. Tälle tiedolle kondomin raskaudelta suojaavuudesta oli ominaista päähenkilöiden tieto raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta ja tavoista sekä keinoista suojautua raskaaksi tulemisen mahdollisuudelta kondomia käyttämällä. Ymmärrys kondomin raskaudelta suojaavuudesta näyttäytyi lisäksi päähenkilöiden haluna välttää ja suojautua vanhemmuudelta sekä huolena raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta. Tälle halulle välttää raskaus oli ominaista pelko raskaaksi tulemisesta ja halu välttää tätä pelkoa. Osaan näistä tarinoista liittyi myös kondomin valitseminen ehkäisymenetelmäksi ainoastaan e-pillereiden puuttumisen vuoksi.

”...saaneet riittävästi informaatiota... raskaaksi tulosta...” (TA3)

”En halua äidiksi ihan vielä. Onneksi Nikokaan ei halunnut isäksi ja oli varautunut hyvin.” (TA6)

10.2.5 Kumppaneiden läheinen suhde

Kondomin käyttämiseen tyttöjen tarinoissa oli yhteydessä kumppaneiden läheinen suhde (kuvio 8, s. 54), joka oli päähenkilöiden välisiä monimuotoisia hellyyden osoituksia, kuten halailua, suukottelua ja toisen hellimistä sekä kuvauksia siitä, että yhdyntä tapahtui itselle läheisen ihmisen kanssa. Tälle suhteen intiimiydelle oli ominaista läheinen ja fyysinen kanssakäyminen kumppanin kanssa sekä kumppanista pitämisen osoittaminen erilaisin tavoin. Suhteen läheisyys oli myös päähenkilöiden välistä luottamusta, toisen ymmärtämistä sekä yhteisymmärryksen vallitsemista. Tähän suhteen luottamuksellisuuteen liittyi useissa tarinoissa myös kumppanin pitkän aikaa tunteminen esimerkiksi aiemman seurustelun tai koulukaveruuden myötä. Luottamuksellisuudelle oli tyypillistä suhteessa vallitseva rehellinen ilmapiiri, tiivis yhdessäolo sekä luottamus kumppaniin ja hänen toimintaansa. Suhteen läheisyys oli lisäksi päähenkilöiden toisistaan tykkäämistä ja pitämistä, toistensa seurassa viihtymistä sekä molemmin puolista ihastumista, mikä edelsi monissa tarinoissa kumppaniin kontaktin ottamista ja seksuaalisen aloitteen tekemistä. Suurimmassa osassa tarinoista tykkääminen kuvattiin selvästi molemminpuoliseksi tunteeksi. Kumppaneiden läheiselle suhteelle oli ominaista päähenkilöiden keskinäisten tunteiden voimakkuus ja varmuus siitä, että kumppani välittää itsestä.

”...se [yhdyntä] oli tapahtunut itselle läheisen ihmisen kanssa...” (TA16)

”Pidän Nikosta hyvin paljon ja luotan häneen.” (TA12)

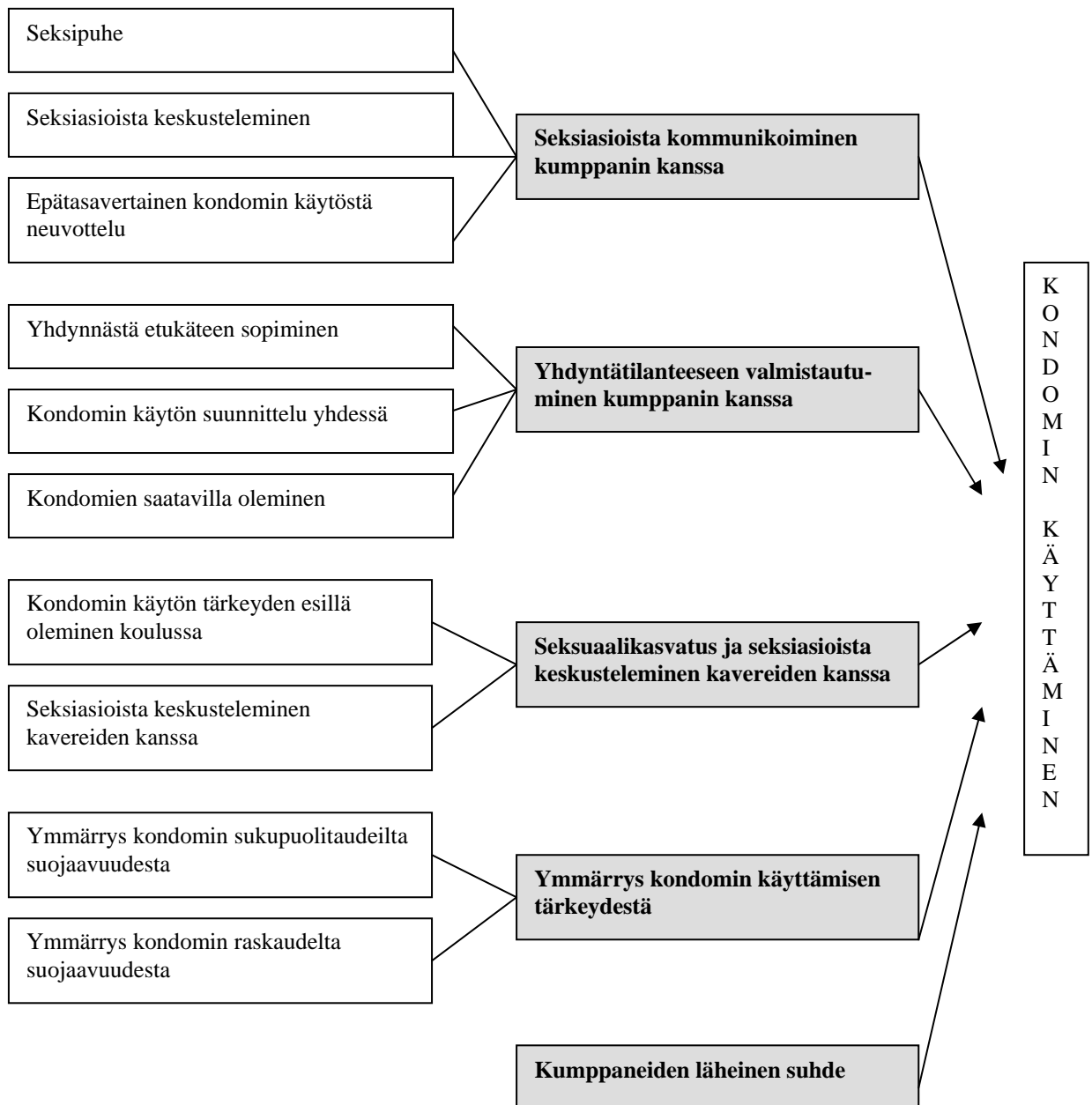
”...yhteisymmärrys oli täydellinen.” (TA6)

”Niko ja Ella olivat tunteneet toisensa koko yläasteen ajan.” (TA11)

”...ihmisen kanssa... jonka tiesi välittävän itsestä.” (TA16)

”Pidän Nikosta hyvin paljon...” (TA12)

”Olin tosin katsellut häntä pidemmän aikaa ”sillä silmällä”...” (TA6)

Kuvio 8. Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa.

10.3 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa

10.3.1 Yhdynnän suorituksellisuus

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli poikien tarinoissa yhteydessä yhdynnän suorituksellisuus (kuvio 9, s. 60), joka koostui ulkoisesta paineesta yhdyntää kohtaan, seksihakuisuudesta ja alkoholin avulla helpotetusta yhdynnästä.

Tarinoissa ilmennyt **ulkoinen paine yhdyntää kohtaan** oli kavereiden kiusoittelua seksuaalisesta kokemattomuudesta sekä kavereiden liioiteltuja seksijuttuja. Kavereiden aiheuttamille paineille oli ominaista, että ajatus yhdynnän suorittamisesta ja ajankohtaisuudesta tuli kavereiden taholta ja tähän koettuun paineeseen reagoitiin seksiä harrastamalla. Tarinoissa kuvattiin lisäksi halua olla hyväksytty ja yhtä kokenut kuin kaverit. Ulkoinen paine yhdyntää kohtaan ilmeni lisäksi kumppanin aloitteena seksin harrastamiseen ja fyysiseen kontaktiin sekä kumppanin suurena innokkuutena. Seksin harrastamisaloite ja -ajatus tulivat siis täysin kumppanin taholta ja seksistä ei rohjettu eikä haluttu kieltäytyä.

*”Myöskin kaverit olivat kiusoitelleet varsinkin Nikoa [kokemattomuudesta], ja tarpeeksi kauan kavereidensa liioiteltuja kokemuksia kuunneltuaan hän on saanut Ellankin suostuteltua [seksiin]” (PB1)**

”Ella...ja imeytyi Nikoon kiinni ilman sen suurempia esittelyjä.” (PB11)

Seksihakuisuus oli puolestaan kumppanin yhdyntään suostuttelemista, päätöksiä puhua kumppani ympäri yhdyntään, vihjailua ja flirttailua sekä kumppanin houkuttelua kotiin seksin harrastaminen mielessä. Tälle kumppanin yhdyntään suostuttelemiselle oli ominaista seksin saamisen tärkeyden korostuminen, mikä ilmeni pyrkimyksenä saada kumppani kiinnostumaan seksin harrastamisesta sekä tietoisena kumppanin yhdyntään houkuttelemisena ja suostutteluna. Seksihakuisuus oli lisäksi halua saada seksikokemuksia ja kokeilla uutta, seksin odottamista sekä halua olla kieltäytymättä yhdynnästä kokemusten saamiseksi. Tälle kokemusten halulle oli ominaista korostunut halu ja toive saada seksikokemuksia lähes hinnalla millä hyvänsä. Kokemusten haluun liittyi eräässä tarinassa myös halu kokea yhdyntä ilman kondomia ja näin suoritettu yhdyntä koettiin onnistumiseksi. Joissain tarinoissa oli lisäksi erilaisia kuvauksia ”yhden illan jutuista”, jotka näyttäytyivät esimerkiksi iskumielellä

liikenteessä olemisena ja kumppanin bongaamisena diskosta. Näihin tarinoihin liitettiin usein kokemusten toivossa usko kumppanin helposti seksiin houkutelavuudesta

”...Niko suostuttelee humalaisen Ellan yhdyntään.” (PB8)

”...Niko oli saanut Ellan houkuteltua kotiinsa yöksi.” (PB12)

”...Niko ei ollut ennen saanut [seksiä], eikä hän sen vuoksi halunnut sanoa ei.” (PB6)

”Niko päättää puhua Ellan ympäri [tietoisesti yhdyntään ilman kondomia]... Niko onnistuu!! Hyvä Niko...” (PB13)

”... ja lähdin iskemään tyttöä.” (PB10)

”Suorituksen [yhdyntään] päätyttyä Niko siirtyy bileiden puolelle.” (PB11)

Tarinoille, joissa ilmeni yhdyntään suorituksellisuutta, oli usein ominaista rohkaisun hakeminen alkoholista, pyrkimys estoista eroon pääsemiseen alkoholin avulla sekä mahdollisuus hyväillä kumppania tämän humalatilan vuoksi. Näille tarinoille oli ominaista alkoholin tietoinen nauttiminen sen erilaisten rauhoittavien, rohkeutta lisäävien ja yhdyntää helpottavien vaikutusten toivossa. Alkoholista nautittiin usein ennen yhdyntää sosiaalisen kanssakäymisen ja kumppaniin kontaktin ottamisen helpottamiseksi ja sillä yritettiin lisätä kumppanin halukkuutta ja innostusta yhdyntään

”Rohkaisin itseäni terävällä snapsilla, pullosta jonka olin salakuljettanut festarialueelle, ja lähdin iskemään tyttöä.” (PB10)

”...voimajuomien suosiollisella avustuksella päästään viimeisistäkin estoista...” (PB1)

10.3.2 Yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli poikien tarinoissa yhteydessä yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus (kuviot 9, s. 60), joka koostui tarjoutuneen yhdyntämahdollisuuden hyödyntämisestä, tilanteen kontrolloimattomuudesta, kondomin puuttumisesta sekä humalassa tapahtuneesta yhdyntästä.

* PB = Pojan kirjoittama tarina, jossa päähenkilöt eivät käyttäneet kondomia
1-13 = Vastaaajan järjestysnumero

Tarinoissa ilmennyt **tarjoutuneen yhdyntätilaisuuden hyödyntäminen** oli seuran yllättävää ilmaantumista ja löytämistä sekä naisen saamisen kokemista hyväksi tuuriksi. Yhdyntään kuvattiin ryhdytyn juuri tarjoutuneen tilaisuuden vuoksi. Tarinoissa ilmeni lisäksi tilaisuutta olla kaksin, yllättävää kahden jäämistä ja vanhempien poissa olemista, joiden kuvattiin edeltäneen seksin harrastamista. Tarjoutuneen yhdyntätilaisuuden hyödyntämiselle oli ominaista yhdyntätilaisuuden hyödyntäminen sopivan seuran ja tilaisuuden tarjoutuessa sekä ajatus elämän ainutkertaisuudesta. Näissä tarinoissa yhdyntää ei ollut suunniteltu etukäteen, mutta yhdyntämahdollisuuden ilmetessä toiminta ja yhdyntään ryhtyminen oli tietoista ja päättäväistä.

”...tällä kertaa hän [Niko] ei antaisi tilaisuuden mennä ohi vaikka mikä olisi...” (PB3)

”Niko ja Ella oli jäänyt kaksistaan.” (PB4)

Tilanteen kontrolloimattomuus näyttäytyi kuvauksina riisumisen kiivaudesta, seksuaalisten halujen ja himojen voimakkuudesta sekä kuumana käymisestä. Kontrolloimattomuus ilmeni lisäksi hormonien järjestyä voiton viemisenä, kumppanin näyttämisenä seksuaalisesti liian vastustamattomalta sekä kumppanista liian paljon kiihottumisena. Tälle tilanteen kiihkeydelle oli ominaista tilannetekijöiden voimakkuus ja vastustamattomuus ja näissä tarinoissa korostui kyvyttömyys noudattaa omaa järkeä ja tietoa kondomin tarpeellisuudesta tilanteen kiihkeydestä johtuen. Tilanteen kontrolloimattomuus oli myös tilanteen mukana menemistä, viitsimättömyyttä mieltä tilannetta tarkemmin sekä välinpitämättömyyttä suojaamattoman yhdynnän seurauksia kohtaan. Se oli myös seksin harrastamista hetken mielihohteesta, seksihalukkuuden äkillistä heräämistä sekä rakasteluhaluun huomaamista. Tälle yhdynnän spontaaniudelle oli ominaista yhdynnän yllättävä eteen tuleminen ja siihen ryhtyminen. Tilanteen kontrolloimattomuuden yhteydessä ilmeni lisäksi alkoholin aiheuttamaa harkitsemattomuutta, minkä kuvattiin edeltäneen kyvyttömyyttä harkita suojaamattoman seksin ja kondomin käyttämättä jättämisen seurauksia.

”...tämä [Niko] himoissaan antoi Ellalle, vaikka kortsua ei ollut...” (PB6)

”Niko käy niin kuumana ettei millään jaksaisi leikkiä kumilla.” (PB13)

”Pian Niko on jo menossa Ellan sisään ja hätäpäissään... Kondomi ei käynyt edes mielessä. (PB11)

”...seksin harrastus tulisi jättää väliin. Hormonit vievät kuitenkin voiton järjestyä...” (PB8)

”Niko päättää tarjota Ellalle muutaman ilmaisen kaljan ja ennen pitkää he kieriskelevät rantapuskissa muhinoiden.” (PA8)

”Pian he hyväilivätkin jo toisiaan intiimeiltä alueilta ja kumpikin huomasi haluavansa rakastella.” (PB12)

Kondomin puuttuminen ilmeni lukuisina ilmauksia kondomin puuttumisesta ja saatavilla olemattomuudesta. Se ei kuitenkaan estänyt seksin harrastamista päähenkilöiden välinpitämättömyyden tai humalatilán vuoksi, mutta osassa tarinoissa kuvattiin, että kondomia olisi kuitenkin käytetty, jos se olisi ollut saatavilla. Kondomin puuttumisen kuvattiin näissä tarinoissa kuitenkin tehneen kondomin käyttämisen mahdottomaksi

”Kondomi on jääny pois koska sitä ei siinä tilanteessa ole ollut mukana.” (PB7)

Humalassa tapahtunut yhdyntä ilmeni molempien päähenkilöiden humalassa olemisena ja kondomin unohtumisena ja sen ajattelemattomuutena sekä humalan aiheuttamana piittaamattomuutena suojaamattoman yhdynnän jälkivaikutuksista. Humalassa tapahtuneelle yhdynnälle oli ominaista, että päähenkilöillä oli tietoa suojaamattoman yhdynnän riskeistä ja niiden ehkäisystä, mutta humalatilán ja harkintakyvyn laskemisen vuoksi niistä ei välitetty eikä murehdittu. Näille tarinoille oli lisäksi ominaista yhdynnän tapahtuminen vapaa-ajalla ja erilaisten juhlimistilanteiden yhteydessä, mikä näyttäytyi lukuisina mainintoina kouluviikon ohitse olemisesta, tapahtumien sijoittumisesta perjantai- tai lauantai-iltaan sekä erilaisista bileistä ja juhlista. Näihin tilanteisiin liitettiin usein myös voimakasta huolettomuuden ja kontrolloimattomuuden tavoittelua.

”Humalasta johtuen kumpikaan ei murehtinut ehkäisystä...” (PB12)

”...ja jälkivaikutuksia ei siinä olo tilassa [humalassa] tullut mieleen...” (PB7)

”Oli aurinkoinen kesäilta. Kouluviikko oli ohi ja Niko oli lähtenyt pussikaljalle kavereidensa kanssa. Suunnitelmien mukaan humalan huuruississa merkeissä.” (PB8)

”Oli lämmin kesäinen ilta ja festareilla oli paljon ihmisiä kuuntelemassa musiikkia, juomassa miestä väkevämpää ja viettämässä aikaa...” (PB10)

10.3.3 Kokemus hallinnan tunteesta

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli poikien tarinoissa yhteydessä kokemus hallinnan tunteesta (kuvio 9, s. 60), joka ilmeni päähenkilön vakuutteluna tilanteen hallissa olemisesta vaikka kondomia ei käytetäkään sekä uskona keskeytetyn yhdynnän riittävyteen. Tarinoissa

ilmeni lisäksi uskoa kumppanin vakuutteluun siitä, että ensimmäisellä kerralla ei voi tulla raskaaksi. Kokemukselle hallinnan tunteelle oli ominaista päähenkilöiden virheelliset uskomukset raskaaksi tulemisen mahdollisuuksista, mutta erityisesti liiallinen luottamus omiin vaikutusmahdollisuuksiin raskauden ehkäisemiseksi johti näissä tarinoissa kondomin käyttämättä jättämiseen yhdyntätilanteessa. Suurimmassa osassa näistä tarinoista kuvattiin päähenkilöiden olevan humalassa.

”Hän [Niko] sanoo että osaa kyllä hoitaa hommansa niin ettei käy hassusti.” (PB13)

”...mutta Ella sanoi ettei ekalla kertaa voi tulla raskaaksi.” (PB10)

”Ella pyytää ettei Niko laukeaisi sisään.” (PB11)

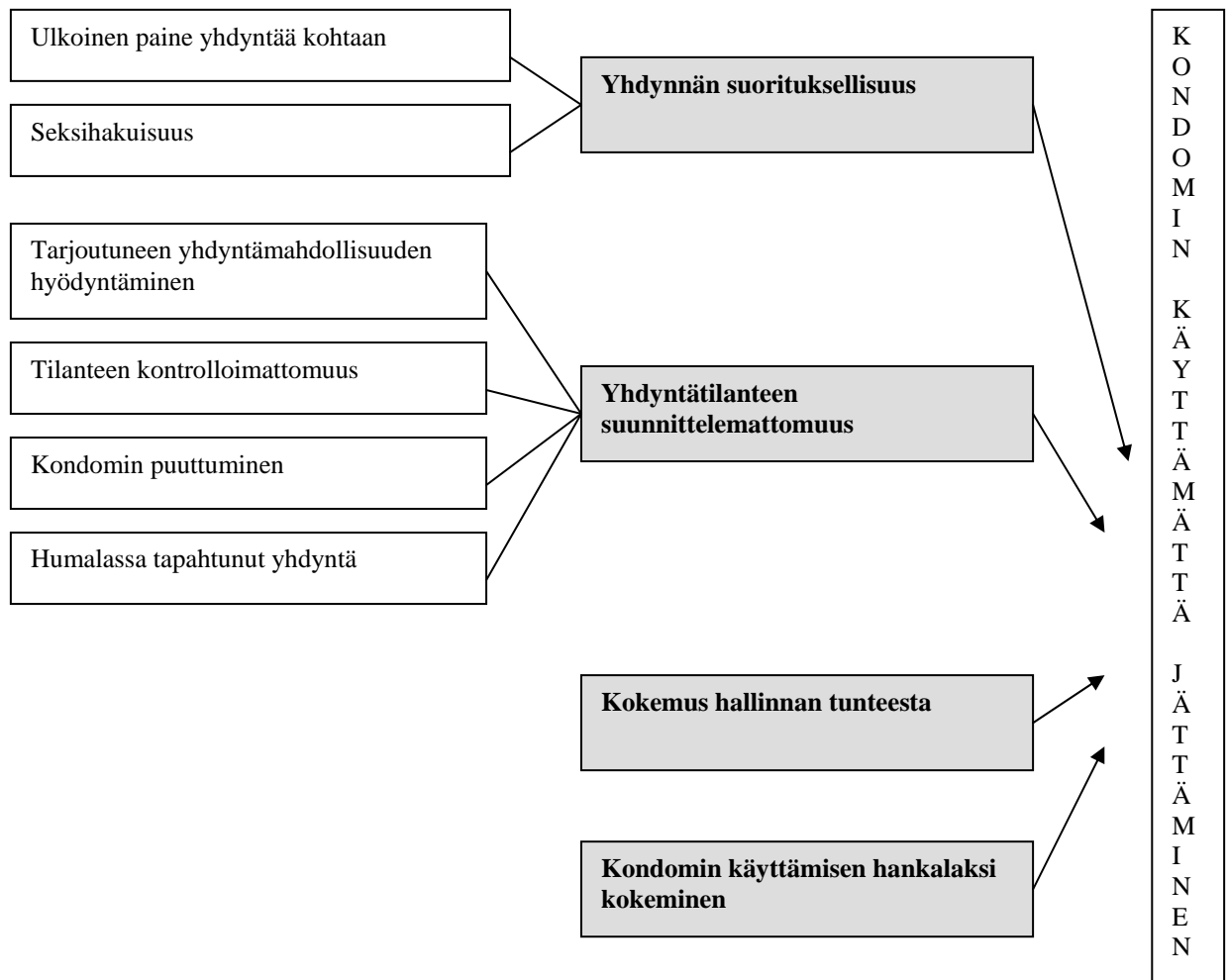
10.3.4 Kondomin käyttämisen hankalaksi kokeminen

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli poikien tarinoissa yhteydessä kondomin käyttämisen hankalaksi kokeminen (kuviot 9, s. 60), mikä ilmeni epävarmuutena omia kondomin käyttötaitoja kohtaan, jaksamattomuutena leikkiä kondomilla ja kondomin esiin ottamisen työlääksi kokemisena. Tarinoissa ilmeni lisäksi kondomin ostamiseen tarvittavan rohkeuden puuttumista sekä pelkoa siitä, että kumppani ei halua käyttää kondomia. Tälle kondomin käyttämisen hankalaksi kokemiselle oli ominaista usko ja pelko kondomin hankkimisen ja käyttämisen työläydestä tai omien taitojen riittämättömyydestä, joiden kuvattiin vähentäneen kondomin käyttöhalua. Tämän vuoksi kondomi jätettiin joko ostamatta tai ottamatta esiin yhdyntätilanteessa. Joissain tarinoissa kondomin käyttämistä ei pyydetty kasvojen menettämisen pelossa.

”Niko pelkää samalla myös ettei osaa käyttää kumia tai sitä että Ella ei haluakaan ”leikkiä”.” (PB13)

”Ellalla olisi kumi laatikossa mutta sen kaivaminen ja löytäminen veisi niin paljon aikaa, että...” (PB13)

”Ikäväksi onneksi Nikolla ei ole ollut vielä kanttia mennä kioskille ostamaan kondomia...” (PB8)

Kuvio 9. Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien tarinoissa.

10.4 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa

10.4.1 Seksiasioista kommunikoinnin vaikeus

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä seksiasioista kommunikoinnin vaikeus (kuvio 10, s. 68), joka koostui seksiasioista keskustelun vaikeudesta sekä kondomin käytöstä neuvottelun puutteellisuudesta.

Tarinoissa ilmennyt **seksiasioista keskustelun vaikeus** oli yleistä seksistä puhumisen hankaluutta sekä yhdyntästä etukäteen puhumisen vaikeutta. Seksistä keskustelun vaikeudelle

oli ominaista seksin esille tulemattomuus keskusteluissa tai siitä puhumisen vaikeus ja nolous, mikäli keskustelua yritettiin käydä. Joissain tarinoissa tämän kuvattiin estäneen toisen ajatusten tietämistä ja ajatusten jakamista. Seksiasioista keskustelun vaikeus oli lisäksi kehtaamattomuutta ja vaikeutta puhua ehkäisystä etukäteen. Tälle ehkäisystä puhumisen vaikeudelle oli ominaista ehkäisyn esille ottamisen vaikeus kumppanin kanssa keskustellessa, eikä keskustelu tähdännyt kondomin käyttämisestä neuvotteluun tai kondomin käytön pyytämiseen. Seksiasioista keskustelun vaikeudelle oli ominaista päähenkilöiden välisen seksiin ja ehkäisyyn liittyvän kommunikoinnin hankaluus, vähyys ja vaikeus, mikä ilmeni molempien osapuolten passiivisuutena ja noloutena seksiasioista keskustelun suhteen.

*”...heidän oli vaikea puhua yhdynnästä...” (TB13)**

”...eivät kehdanneet puhua keskenään sopivasta ehkäisystä...” (TB11)

Kondomin käytöstä neuvottelun vaikeus oli puolestaan selkeää kondomin käytön pyytämisen vaikeutta, kokemusta kondomin pyytämisen hölmöltä näyttämisestä sekä rokenemattomuutta, kehtaamattomuutta tai uskaltamattomuutta ehdottaa kondomin käyttöä. Tälle kondomin ehdottamisen vaikeudelle oli ominaista, että kondomin käyttämistä ei uskallettu eikä kehdattu pyytää, vaikka sitä olisi itse haluttu käyttää. Kehtaamattomuuden kuvattiin johtaneen monissa tarinoissa kondomin käytöstä kokonaan vaikenemiseen. Kondomin käytöstä neuvottelun vaikeuteen oli yhteydessä lisäksi pelko tunnelman pilaamisesta ja latistumisesta sekä yhdynnän peruuntumisesta, mikäli kondomia pyydetäisiin. Tälle haluamattomuudelle pyytää kondomia oli ominaista kondomin pyytämättä jättämisen tietoisuus ja aiheen välttely mahdollisten negatiivisten seurausten pelossa. Kondomin käytöstä neuvottelun vaikeudelle oli kaiken kaikkiaan ominaista kondomin ehdottamisen puuttuminen kokonaan tai ehdottamisyritysten tyrehtyminen ja epäonnistuminen heti alkuunsa niissä tapauksissa, joissa kondomin käytön pyytäminen oli alun perin omana tavoitteena.

”...hän [Ella] ei uskaltanut mainita mitään kondomista.” (TB14)

”...ajatellut sen [kondomin] pilaavan tunnelman...” (TB7)

”...pelko siitä että... yhdyntää ei olisi tullutkaan.” (TB13)

* TB = Tytön kirjoittama tarina, jossa päähenkilöt eivät käyttäneet kondomia
1-15 = Vastaaajan järjestysnumero

10.4.2 Yhdynnän suoritusellisuus

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä yhdynnän suoritusellisuus (kuvio 10, s. 68), joka koostui yhdynnän suorittamisen kiireestä, ulkoisesta paineesta yhdyntää kohtaan sekä kumppanin miellyttämisen halusta.

Tarinoissa ilmennyt **yhdynnän suorittamisen kiire** oli selkeää kiirettä suorittaa yhdyntä, omia päätöksiä harrastaa seksiä juuri nyt sekä kiirettä ja halua päästä neitsyydestä. Yhdynnän suorittamisen kiireelle oli ominaista yhdynnän kokeminen asiaksi, joka tulee suorittaa ja saada alta pois mahdollisimman nopeasti. Näissä tarinoissa yhdynnän kokemattomuus koettiin monesti noloksi. Kiire oli myös itsensä pakottamista yhdyntään ja yhdynnän pikaisen toteutumisen tärkeyttä.. Yhdynnän suorittamisen kiireeseen liittyi joissain tarinoissa myös omien tunteiden poissulkemista mielestä. Joissain tarinoissa ilmeni lisäksi satunnaisia seksisuhteita, joita kuvattiin tuntemattoman kumppanin iskemisenä ainoana tarkoituksena päästä neitsyydestä eroon.

”Mulla oli ehkä vähän kiire päästä neitsyydestäni eroon...” (TB17)

”Ei se kundi [Niko] ollut ees hyvännäköinen saati luonne: se oli täysi tolppa. Mut ajattelin, et jos nyt kestän hetken [yhdynnän]...” (TB10)

Ulkoinen paine yhdyntää kohtaan oli tietoa kavereiden seksin harrastamisesta, seksipuheen yleisyyttä kaveriporukassa sekä liioiteltujen seksijuttujen puhumista kavereiden kanssa. Ulkoinen paine näyttäytyi myös seksin runsaana ajattelemisena, haluna olla yhtä rohkea tai kokenut kuin kaverit, haluna kuulua joukkoon sekä kavereiden painostuksena seksin harrastamiseen. Tälle halulle olla yhtä kokenut kuin kaverit oli ominaista voimakas seksuaalisen kokeneisuuden halu, jota peilattiin kavereiden joko todellisiin tai kuviteltuihin kokemuksiin. Yksittäisissä tarinoissa ilmeni lisäksi oman viehätysvoiman testaamista kokemusten haluan liittyen. Ulkoinen paine yhdyntää kohtaan oli lisäksi kumppanin taivuttelua, pyrkimyksiä ja itseä suurempaa halua seksin harrastamiseen. Tälle kumppanin aiheuttamalle paineelle oli ominaista kumppanin suurempi halu seksin harrastamiseen sekä kumppanin taholta tuleva viesti siitä, että seksi on asia, jota tulee kokeilla ja harrastaa ja jonka tulisi olla itselle ajankohtainen. Näihin tarinoihin liittyi aina päähenkilöiden seksuaalinen kokemattomuus, jota kuvattiin joko molempien tai toisen osapuolen ensimmäisenä yhdyntäkertana sekä molempien kokemattomuutena.

”Nikokin on hieman painostanut asiassa...” (TB1)

”Hän [Ella] ei halua olla arempi ja kokemattomampi kuin kaverinsa.” (TB16)

”...Ella kokee että hänen pitäisi alkaa harrastamaan seksiä niin kuin hänen kaverinsa. Ella on ajatellut asiaa paljon.” (TB16)

”...kumpikin on vielä kovin kokematon ja niimpä puhtoinen ajatusmaailma ei ymmärrä kondominkäytön tärkeyttä.” (TB13)

Kumppanin miellyttämisen halu oli halua tehdä kumppani onnelliseksi sekä tytön suostumista yhdyntään ilman kondomia kumppanin innostuksen lisäämiseksi sekä siksi, että kumppani koki suojaamattoman yhdynnän jännittäväksi. Kumppanin miellyttämisen halulle oli ominaista halu toimia kumppanin mieliksi sekä itsensä pakottaminen järjenvastaiseen toimintaan kumppanin ja hänen tyytyväisyytensä vuoksi. Osassa tarinoissa kuvattiin lisäksi oman järjen ja tiedon tukahduttamista ja omista kondomin käyttöön liittyvistä ajatuksista vaikenemista. Monissa näissä tarinoissa ilmeni myös eriasteisia sekä yksisuuntaisia että molemminpuolisia ihastuksen tunteita sekä ihastuksen huumaa, joka edelsi oman tietoisien ajattelun ja järjen tukahduttamista ja katoamista.

”Yhdyntä ilman kondomia oli Nikon mieleistä jännittävä ajatus joka lisäsi hänen halua viedä tilannetta eteenpäin.” (TB5)

”Hänhän [Ella] oli aivan ihastunut Nikoon.” (TB14)

Tarinoille, joissa ilmeni yhdynnän suoritusellisuutta, oli usein ominaista alkoholin juominen oman olon rauhoittamiseksi ja jännityksen poistamiseksi sekä yhdynnän helpottaminen alkoholia juomalla. Näissä tarinoissa alkoholia nautittiin tietoisesti ennen yhdyntätilannetta suuriakin määriä estojen poistamiseksi ja tilanteen rentouttamiseksi, koska yhdynnän haluttiin ehdottomasti toteutuvan ja onnistuvan.

”Jos vaikka ottaisi hieman vinkkua niin asiat [yhdyntä] saattaisivat luistaa itsestään...” (TB1)

10.4.3 Yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä yhdyntään suunnittelemattomuus (kuvio 10, s. 68), joka koostui yhdynnän yllättävästä eteen tulemisesta, kondomin puuttumisesta ja humalassa tapahtuneesta yhdynnästä.

Tarinoissa ilmennyt **yhdynnän yllättävä eteen tuleminen** oli yhdyntään tai seksiin sattumalta päätymistä tai ajautumista sekä yhden asian toiseen johtamista. Tarinoissa ilmeni myös toiminnan ja yhdynnän spontaaniutta, asioiden käsistä karkaamista sekä omien mielihalujen johdattamina toimimista. Näissä tarinoissa kuvattiin lisäksi tilanteen tulisuutta, voimakasta innostusta, hetken huumaa ja kiihkeää tunnelmaa. Yhdynnän yllättävälle eteen tulemiselle oli ominaista yhdynnän tai siihen johtaneen tilanteen suunnittelemattomuus ja yllättävyys. Tarinoissa oli nähtävissä yhdyntään varautumattomuutta, joka edelsi kondomin poisjäämistä ja unohtumista. Tarinoissa oli lisäksi nähtävissä kykenemättömyyttä vastustaa tilanteen kulkua ja etenemistä sekä kykenemättömyyttä pysähtyä ajattelemaan tilannetta kokonaisvaltaisesti.

”Yksi asia johti toiseen ja he päätyivät harrastamaan seksiä.” (TB4)

”...se [yhdyntä] vaan tapahtu.” (TB10)

”Toistensa tapaaminen oli niin tulinen, että kondomikeskustelutkin unohtui.” (TB12)

”Eikä asiaa [yhdyntää] ole suunniteltu etukäteen, niin, että joku olisi huolehtinut kondomin hankkimisesta.” (TB16)

Kondomin puuttuminen oli kondomin saatavilla olemattomuutta, omaa kondomin hankkimisesta huolehtimattomuutta ja kokemusta siitä, että kondomin hankkiminen kuuluu kumppanille. Näissä tarinoissa korostettiin kumppanin vastuuttomuutta ehkäisyn suhteen sekä kumppanin kehtaamattomuutta ostaa kondomeja. Kondomin puuttumiselle oli ominaista, että kondomin puuttuminen todettiin vasta yhdyntätilanteen ollessa käsillä ja liian pitkälle edennyt, eikä yhdyntää peruttu sen vuoksi.

”...vaikka kondomia ei ollut kummallakaan mukana.” (TB5)

”...ettei Nikolla ollut kondomeja mukana, koska ei ollut kehdannut ostaa niitä.” (TB2)

Humalassa tapahtunut yhdyntä ilmeni molempien päähenkilöiden humalassa olemisena sekä humalatilán aiheuttamana estojen poistumisena ja järjen ja tietoisén ajattelun katoamisena. Humalassa tapahtuneelle yhdynnälle oli ominaista, että alkoholia ei juotu tietoisesti yhdynnän helpottamiseksi vaan humalassa olemisen kuvattiin johtavan suunnittelemattomaan seksin harrastamiseen. Näille tarinoille oli lisäksi ominaista, että ehkäisy ja kondomin käyttö eivät tulleet humalan johdosta mieleen, vaikka niiden tarpeellisuutta ei kyseenalaistettu.

”Hän on humalassa ja päätyy tanssimaan Nikon kanssa, jonka oli jo aiemmin huomannut juhlissa. Sekä Niko että Ella ovat niin takertuneet toisiinsa illan mittaan, että päätyvät yhteen talon huoneista harrastamaan seksiä.” (TB6)
”Molemmat olivat nauttineet alkoholia. Jossain vaiheessa iltaa he ”ajautuivat” kahdestaan talon makuuhuoneeseen. Nuoret eivät muistaneet etsiä kondomia rahapussista...” (TB11)

10.4.4 Seksistä puhumisen vähyys koti- ja kouluympäristössä

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä seksistä puhumisen vähyys koti- ja kouluympäristössä (kuvio 10, s. 68), joka koostui seksiasioista kotona puhumattomuudesta ja seksistä puhumisen vähydestä koulussa.

Tarinoissa ilmennyt **seksiasioista puhumattomuus kotona** oli sekä seksistä kotona puhumisen että ehkäisystä neuvomisen puuttumista ja seksin hyväksymättömyyttä kotona. Seksiasioista puhumattomuudelle oli ominaista, että seksiin ja ehkäisyyn liittyvistä asioista ei ollut puhuttu kotona vanhempien eikä päähenkilöiden aloitteesta eri syistä. Joissain tarinoista tuotiin esiin, että tämä puhumattomuus oli osasyynä ehkäisyä ja suojaamattoman yhdynnän riskejä koskevan tiedon puutteellisuuteen ja virheellisyyteen.

”Kotona ei koskaan puhuttu seksiasioista...” (TB1)
”Koska Ella oli uskonnollisesta perheestä... ennen papin aamenta ei saisi mitään edes tapahtua.” (TB9)

Seksistä puhumisen vähyys koulussa oli seksiasioiden mainitsemista koulussa vain ohimennen. Seksistä puhumisen vähyydelle oli ominaista, että seksistä ei keskusteltu ja puhuttu vuorovaikutteisesti oppilaiden ja opettajien kesken. Seksiasioiden käsittely koulussa oli niukkaa ja mainintojen tasolla tapahtuvaa, minkä kuvattiin osaltaan aiheuttaneen ehkäisyä ja suojaamattoman yhdynnän riskejä koskevan tiedon puutteellisuutta ja virheellisyyttä.

”...seksiasioista ja koulussakin asiasta mainitaan vain ohimennen.” (TB1)

10.4.5 Luottamus omaan vahingoittumattomuuteen

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä luottamus omaan vahingoittumattomuuteen (kuvio 10, s. 68), joka koostui uskosta omaan vahingoittumattomuuteen, liiallisesta luottamuksesta kumppaniin sekä kondomin kokemisesta tarpeettomaksi.

Tarinoissa ilmennyt **usko omaan vahingoittumattomuuteen** oli uskoa siihen, että itse ei voi saada sukupuolitauditartuntaa tai tulla raskaaksi, vaikka toiset voivat. Tarinoissa ilmeni myös uskoa suojaamattoman yhdynnän ei-toivotuilta seurauksilta turvassa olemiseen sekä voimakkaita ajatuksia ja toiveita yhden kondomittoman yhdyntäkerran harmittomuudesta. Uskolla omaan vahingoittumattomuuteen oli ominaista se, että suojaamattoman yhdynnän riskit tiedettiin mutta niiden ei ajateltu eikä uskottu koskevan itseä ja omaan hyvään onneen luotettiin. Näihin tarinoihin liittyi usein ajatus siitä, että kondomin käyttäminen ei ole korvaamatonta ja mahdolliset sen käyttämättömyydestä aiheutuvat ongelmat voidaan siirtää ratkaistaviksi tulevaisuudessa esimerkiksi abortin muodossa.

”Tuskin minä raskaaksikaan yhdestä satunnaisesta kerrasta tulen, pitäisi olla tosi huono tuuri.” (TB3)

Luottamus kumppania kohtaan oli puolestaan luottamusta kumppanin kiltteyteen ja sen johdosta kumppanin sukupuolitauditommuuteen. Näissä tarinoissa ilmeni lisäksi luottamusta siihen, että kumppani tietää seksiin liittyvistä asioista itseä enemmän. Luottamukselle kumppania kohtaan oli ominaista, että kumppaniin luotettiin yli omien mielipiteiden ja tiedon ja osassa niissä kuvattiin myös epävarmuutta ja väheksyntää omaa kondomiin liittyvää tietämystä kohtaan. Luottamusta edelsi suurimmassa osassa tarinoita kumppanin hyvin tunteminen, mikä oli tiivistä seurustelua tai tuttuutta.

”Hän [Ella] muisti yhtäkkiä, mitä koulussa oli puhuttu kondomin käytöstä, mutta koska hän oletti Nikon tietävän asioista enemmän, hän ei uskaltanut mainita mitään kondomista.” (TB14)

”Ella oli tuntenut Nikon viiden vuoden ajan...” (TB9)

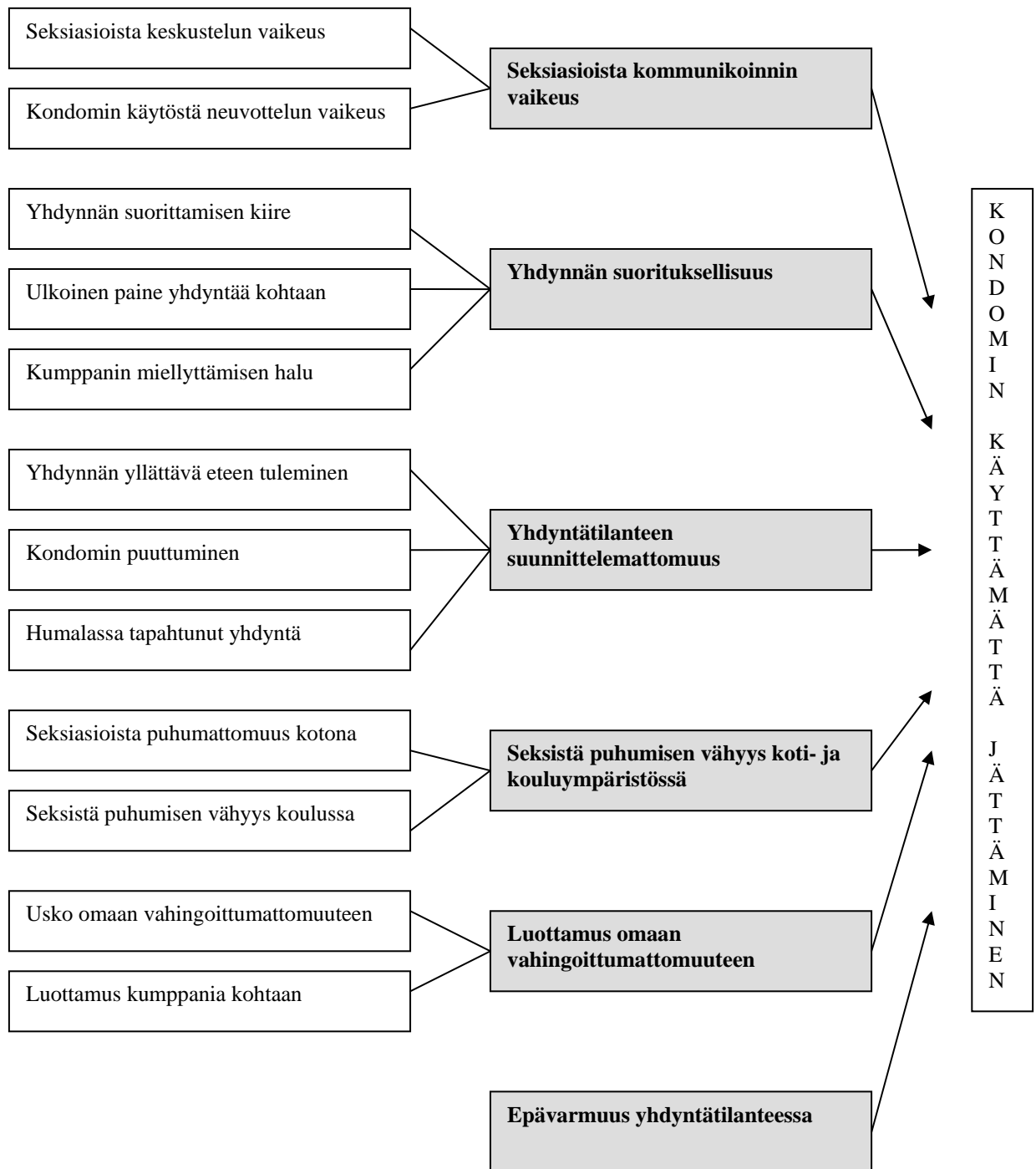
10.4.6 Epävarmuus yhdyntätilanteessa

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä epävarmuus yhdyntätilanteessa (kuviokuva 10, s. 68), joka ilmeni epävarmuutena tilanteen kulusta tai sen jatkosta sekä tilanteen kokemisena itselle uudeksi tai oudoksi. Tarinoissa ilmeni lisäksi konkreettista haparointia, sähläystä ja epävarmaa käyttäytymistä yhdyntätilanteessa. Epävarmuudelle yhdyntätilanteessa oli ominaista tietämättömyys yhdyntätilanteesta, sen kulusta ja vaiheista, mikä aiheutti epävarmuuden kokemuksia ja vaikeutta valmistautua tilanteeseen etukäteen. Sille oli lisäksi ominaista kokemattomuuden aiheuttama epävarmuus ja harjaantumattomuus, jotka suuntasivat huomion ja keskittymisen itse toimintaan yhdyntätilanteessa. Tämän kuvattiin aiheuttaneen muiden asioiden kuten ehkäisyn jäämisen taka-alalle, vaikka siitä olikin ollut tietoa. Kaikissa näissä tarinoissa ilmeni lisäksi joko yhdyntätilanteen tai kumppanin aiheuttamaa jännitystä. Jännitys näyttöytyi tarinoissa sekä innostuksen sävyttämänä että lamaannuttavana jännityksenä, joille yhteistä oli niiden toimintaa häiritsevä vaikutus.

”...ei tarkalleen tiennyt, mitä oli odotettavissa.” (TB14)

”Tilanne [yhdyntä] on alkanut jännittämään niin Ellaa kuin Nikoakin.” (TB7)

”Koko touhu oli kamalaa sähläystä...” (TB14)

Kuvio 10. Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät tyttöjen tarinoissa.

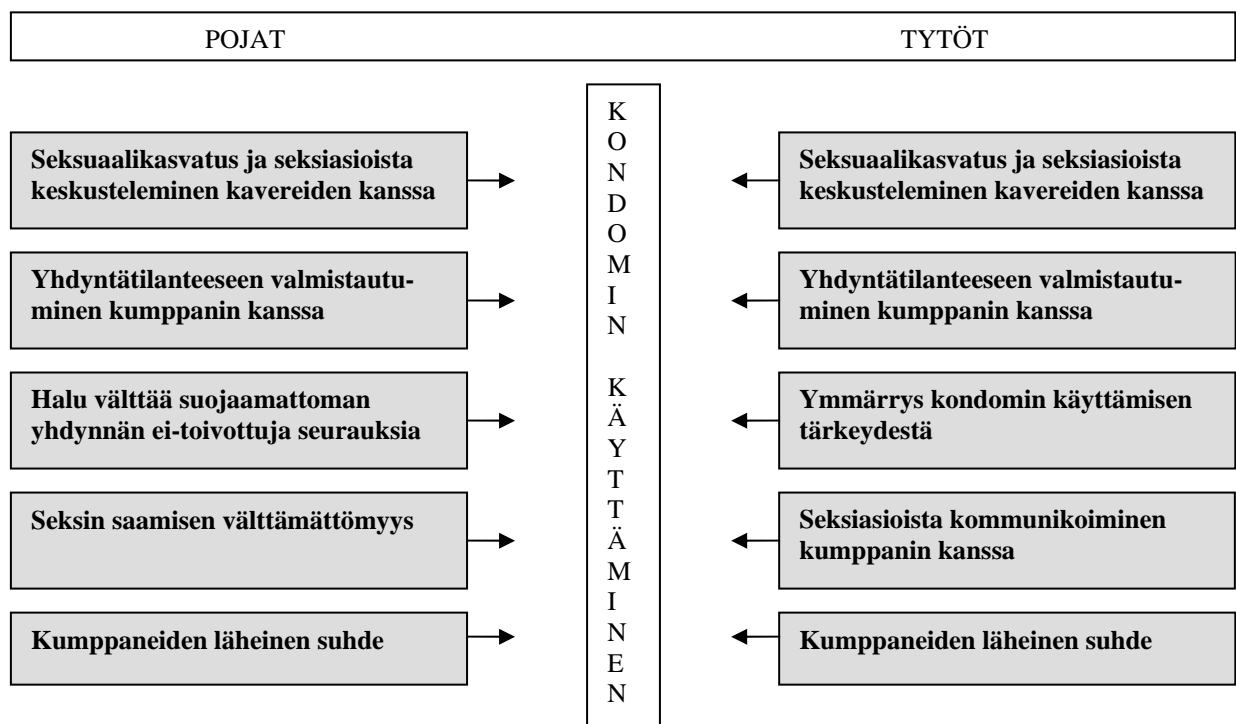
11 POHDINTA

11.1 Tulosten pohdintaa ja vertailua sukupuolten välillä

Seuraavassa on tarkasteltu yhteenvedon omaisesti kondomin käyttämiseen ja käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevien tekijöiden yhtäläisyyksiä ja eroja sukupuolten välillä ylä- ja alakategorioiden tasolla. Lopuksi on myös esitelty kuvitteelliset yhteenvetotarinat, joihin on kerätty ja koottu vastaajien kirjoittamissa eläytymistarinoissa ilmenneitä kondomin käyttämiseen ja käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevia tekijöitä havainnollistamaan lukijalle eri tarinatyyppien tyypillisimpiä ominaisuuksia ja piirteitä

11.1.1 Kondomin käyttämiseen yhteydessä olleet tekijät pojilla ja tytöillä

Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät (kuvio 11) olivat osittain yhteneviä ja samankaltaisia poikien ja tyttöjen tarinoissa. Tarinoissa oli kuitenkin nähtävissä sukupuolten välisiä eroja ja poikkeavuuksia, joita seuraavassa kuvataan ja tarkastellaan.

Kuvio 11. Kondomin käyttämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien ja tyttöjen tarinoissa.

Kondomin käyttämiseen ja kondomin käyttämisen hyväksytyksi kokemiseen oli tässä tutkimuksessa sekä pojilla että tytöillä yhteydessä seksi- ja ehkäisyasioiden esillä oloinen lähi- ja erityisesti kaveripiirissä. Saatua tulosta tukevat muun muassa teoriaosassa esitetyt ajatukset ja tutkimustulokset seksuaalisuuteen sosiaalistumisesta sekä sen sukupuolittuneesta oppimisesta nuoruudessa (vrt. kpl:et 2.1 ja 2.2). Seksistä ja ehkäisystä samaa sukupuolta olevien kavereiden kanssa keskustelemisen tulkittiin tarinoiden perusteella toimineen sekä tytöillä että pojilla keskustelun ”harjoitteluna” ja helpottaneen osaltaan keskustelemista sekä ehkäisyn ja kondomin käytön puheeksi tulemista myös eri sukupuolta olevan kumppanin kanssa. Ehkäisystä kavereiden kanssa keskusteleminen ja erityisesti ystävien kondomin käytöstä muistuttaminen näytti tarinoissa toimineen ensisijaisesti viestinä ystävien kondomimyönteisistä asenteista, joiden voidaan nähdä osaltaan tekevän kondomin käyttämisestä sosiaalisesti hyväksyttävää. Saatua tulosta kaveripiirin merkityksestä ja tärkeydestä tukee erityisesti Kontulan & Meriläisen (1988, 39, 41) ajatus siitä, että nuoret rakentavat omia ajatuksiaan seksuaalisuudesta kavereiden käsityksiin ja kokemuksiin heijastaen. Kavereiden kanssa sukupuolitautilien pohtimisen voidaan lisäksi nähdä helpottavan suojaamattoman seksin seurausten miettimistä ja tiedostamista ja sitä kautta tapahtuvaa oman sukupuolitautilien riskin arvioimista. Raskaus ja raskaaksi tuleminen koskettaa poikia luonnollisesti eri tavalla kuin tyttöjä, mutta tulosten perusteella tytön mahdollinen raskaaksi tuleminen mietityttää kuitenkin myös poikia. Kavereiden kanssa näistä asioista keskustelemisen voidaan tarinoiden valossa tulkita mahdollistavan sen miettimisen, mitä raskaus itselle poikana merkitsee ja kuinka valmis vanhemmuuteen on.

Vaikka seksiasioiden käsittely lähipiirissä oli tarinoissa kavereiden kanssa käytyjä keskusteluja lukuun ottamatta pääsääntöisesti yksisuuntaista tiedon ja ohjeiden jakamista, oli lähiympäristön myönteinen ja avoin suhtautuminen kondomin käyttöön ja seksiasioihin yhteydessä kondomin käyttämiseen molemmilla sukupuolilla. Kodin merkitys jäi tarinoissa hyvin vähäiseksi tullen esiin vain muutamina mainintoina poikien tarinoissa. Niissä poikien tarinoissa, joissa kuvattiin seksi- ja ehkäisyasioiden esillä olemista lähipiirissä, ilmeni myös seksin saamisen välttämättömyyttä, jota ei tyttöjen tarinoissa esiintynyt. Näissä tarinoissa kuvattiin myös yhdyntätilanteeseen valmistautumisen helpottumista seksi- ja ehkäisyasioista puhumisen myötä.

Seksiasioista koulussa puhumisen ja erityisesti sukupuolitaudeista kertomisen voidaan nähdä luovan oppilaille tietoperustaa sukupuolitaudeista ja kondomin käytön tärkeydestä ja auttavan

siten kondomin tiedostettavaksi tekemistä. Erityisesti kondomin käytön esillä oleminen koulussa voidaan nähdä oppilaiden kondomimyönteisyyttä lisäävänä ja vahvistavana tekijänä. Kondomin käytön opettamista ei tarinoissa kuvattu usein, mutta sen merkityksen voidaan näissä tarinoissa nähdä korostuneen kondomin tutuksi tekemisen kautta. Sukupuolitautilien ehkäisyn opettaminen koulussa lisäsi poikien tarinoissa myös halua välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia. Tyttöjen tarinoissa erityisesti kondomista koulussa tiedottaminen sekä ystävien kehotukset käyttää kondomia auttoivat osaltaan lisäämään ymmärrystä kondomin käyttämisen tärkeydestä.

Myös yhdyntätilanteeseen valmistautuminen kumppanin kanssa oli selkeästi yhteydessä kondomin käyttämiseen molemmilla sukupuolilla. Valmistautumiseen liittyi sekä pojilla että tytöillä liittyi yhdynnästä etukäteen sopimista, joka näyttäytyi tyttöjen tarinoissa laaja-alaisempana kuin pojilla sisältäen enemmän henkiseen valmiuteen liittyviä ilmaisuja. Yhteisen päätöksenteon voidaan katsoa molemmilla sukupuolilla olevan merkittävä osa yhdyntätilanteeseen valmistautumista, sillä sen tulkittiin kertovan yhdynnän ja kondomin käytön yhteiseksi asiaksi kokemisesta. Yhdyntätilanteeseen valmistautumiseen liittyi molemmilla sukupuolilla myös kondomin käytön suunnittelua ja siitä sopimista sekä kondomien saatavilla olemista.

Useissa poikien tarinoissa yhdyntätilanteeseen valmistautumiseen liittynyttä kondomien ostamista perusteltiin halulla välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia. Kondomien hankkiminen ilmeni pääsääntöisesti kahdenlaisena toimintana. Näistä kumppanin lupaus ostaa kondomeja korosti kumppanin vastuuta ehkäisyn suhteen kun taas kondomien yhdessä ostaminen voitiin nähdä yhteisen vastuun tuntemisena ja kantamisena. Näissä tarinoissa voitiin nähdä oman kondomin käyttämisvastuun lisääntymistä kondomin hankkimisen kautta. Kondomien mukana olemisen voitiin osaltaan myös tulkita kuvastaneen kykyä tunnistaa oma sukupuolitautilien ja raskaaksi tulemisen riski ja toimineen ennen kaikkea kondomin käyttämisen mahdollistavana tekijänä. Saadut tulokset yhdyntätilanteeseen valmistautumisen tärkeydestä ovat samansuuntaisia teoriaosassa esitettyjen Wightin ym. (1998) kondominkäyttöaikomusten ja etukäteissuunnittelun tärkeyttä korostavien ajatusten ja Kvalemin & Traenin (1999, 346) ja Pappin ym. (2000, 131–133) saamien tulosten kanssa. Erityisesti tytöillä yhdynnästä etukäteen sopiminen voitiin tarinoissa nähdä tärkeänä yhdyntätilanteeseen valmistautumisen taustalla olevana tekijänä. Sen tulkittiin tarinoissa antaneen molemmille osapuolille aikaa valmistautua ja suunnitella yhdyntätilannetta, jonka

puolestaan voitiin myös tulkita varmistaneen molempien osapuolten yhteisen tahdon ja halun seksin harrastamiseen.

Ymmärrys kondomin käyttämisen tärkeydestä tytöillä ja halu välttää suojaamattoman yhdynnän ei-toivottuja seurauksia pojilla sisälsivät jossain määrin samoja piirteitä toimien molemmilla sukupuolilla perusteluna kondomin tarpeellisuudelle ja sen käyttämiselle. Pojilla tähän liittyi kuitenkin tyttöjä enemmän huolen ja pelon ilmaisuja, kun taas tytöt ilmaisivat poikia enemmän rationaalisia perusteita kondomin käyttämiselle. Saatu tulos poikkeaa muun muassa Parsonsin ym. (2000, 377, 388) tuloksista, joiden mukaan kondomin käytön koetut hyödyt eivät selitä kondomin käyttöä niin hyvin kuin suojaamattoman seksin koetut hyödyt seksuaalista riskikäyttäytymistä. Sekä poikien että tyttöjen tarinoissa tiedostettiin yhtäläillä sukupuolitautilien kuin raskaudenkin mahdollisuus suojaamattoman yhdynnän seurauksina, mutta molemmilla sukupuolilla raskauden mahdollisuutta kuvattiin emotionaalisesti voimakkaammin ja raskaaksi tulemista tulkittiin pidettävän sukupuolitaudin saamista negatiivisempänä seurauksena. Tämä voi johtua raskauden ja mahdollisen vanhemmuuden kaukaiseksi ja epärealistiseksi asiaksi kokemisesta nuorten ihmisten kysymyksessä ollessa. Tarinoissa, joissa käytettiin kondomia sekä pojat että tytöt kokivat siis olevansa alttiita sukupuolitautilien ja raskauden riskille. Tätä tulosta tukee myös Donaldin ym. (1994, 509) tutkimus, jonka mukaan ne oppilaat jotka eivät käyttäneet kondomia edellisessä yhdynnässään, pitivät omaa riskiään saada sukupuolitauti epätodennäköisenä.

Sekä tyttöjen että poikien tarinoissa kondomi koettiin luotettavaksi, mikä ilmeni tarinoissa selkeänä tietona kondomin luotettavuudesta eikä se pohjautunut kondomiin liittyviin uskomuksiin tai oletuksiin. Kondomin luotettavaksi ja parhaimmaksi kokeminen toimi kondomin valintaa helpottavana tekijänä sekä kertoi halusta toimia tämän tiedon pohjalta. Sen voitiin myös tulkita edesauttavan kondomin valintaa ohi muiden ehkäisymenetelmien.

Tytöillä kondomin käyttämiseen yhteydessä ollutta seksiasioista kumppanin kanssa kommunikoimista ja erityisesti kondomin käytöstä neuvottelua ei poikien tarinoissa kuvattu itsenäisenä tekijänä juuri lainkaan. Tätä tukee muun muassa teoriaosassa esitetty Wightin ym. (1998) ajatus sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen tärkeydestä kondomin käyttämisessä (vrt. kpl 6). Samansuuntaisia tuloksia kumppanin kanssa käydyn seksi- ja ehkäisykeskustelun yhteydestä kondomin käyttämiseen ovat saaneet muun muassa Donald ym. (1994, 509) ja Hillier ym. (1998, 20). Niissä tyttöjen tarinoissa, joissa kuvattiin kondomin

käytöstä neuvottelua, korostui tyttöjen päätösvalta ja toimijuus. Tämä tyttöjen päätösvalta näkyi myös niissä poikien tarinoissa, joissa poika suostui kondomin käyttöön tytön vaatimuksesta seksin saamiseksi. Saadut tulokset ovat poikkeavia muun muassa Hollandin ym. (1998) ja Pappin ym. (2000, 131) miehistä määräysvaltaa ja poikien dominoivaa asemaa seurustelusuhteessa korostavien tulosten suhteen. Tuloksia puolestaan tukee Wightin ym. (1998) näkemys siitä, että naiset eivät ole ainoastaan miehisen vallan uhreja, vaan myös heillä on keinoja toimia oman tahtonsa mukaisesti.

Seksiasioista kumppanin kanssa keskustelun nähtiin tarinoissa lisäksi toimineen keinona tehdä seksistä tutumpi asia tuomalla se lähemmäksi itseä siitä puhumalla. Erityisesti yhdynnästä keskustelu tarjosi tarinoissa parhaassa tapauksessa mahdollisuuden myös toisen huomioimiselle sekä kysymysten esittämiselle ja vastausten kuulemiselle. Myös yleisemmällä tasolla käyty puhe seksiasioista näytti tarjoavan mahdollisuuden tunnustella kumppanin halukkuutta syvempään ja henkilökohtaisemmalle tasolle yltävään seksikeskusteluun. Puhe raskauden ja sukupuolitautilien mahdollisuudesta tarinoissa tulkittiin suojaamattoman yhdynnän seurauksien miettimisen ja tiedostamisen keinoksi puhumalla ajatuksista ääneen.

Tyttöjen seksiasioista kommunikoinnin voidaan tulkita kuvastavan tyttöjen poikia parempia kommunikaatiovalmiuksia sekä yleensä että parisuhteessa. Sen voidaan ajatella myös kertovan verbaalisen vuorovaikutuksen tärkeydestä tytöillä suhteessa poikiin. Seksiasioista kommunikoiminen kumppanin kanssa tuli tyttöjen tarinoissa korostuneesti esille, sillä se edelsi useimmissa tarinoissa yhdyntätilanteeseen valmistautumista, kuten kondomin käytön suunnittelua yhdessä. Seksiasioista kommunikoiminen ja erityisesti puhe seksiasioista edesauttoivat myös osaltaan kondomin käyttämisen tärkeyden ymmärtämistä. Seksiasioista kommunikoiminen oli lisäksi selvästi yhteydessä päähenkilöiden välisen suhteen läheisyyteen. Tyttöjen tarinoiden pohjalta onkin tulkittavissa, että suhteen läheisyys helpottaa seksiin liittyvistä asioista keskustelemista. Myös yhdyntätilanteeseen valmistautumista kuvattiin molemmilla sukupuolilla erityisesti niissä tarinoissa, joissa kumppaneiden suhde oli läheinen.

Saatua tulosta *kumppaneiden välisen suhteen läheisyyden yhteydestä kondomin käyttämiseen* tukee Kvalemin & Traenin (1999, 350) tulos, jonka mukaan erityisesti pojat käyttäytyvät vastuullisesti ja käyttävät ehkäisyä, kun he ovat rakastuneita kumppaniinsa. Tutkimuksissa (mm. Papp & Kontula 2000, 290, Wightin ym. 1998, 322–323) on saatu kuitenkin myös

päinvastaisia tuloksia, joiden mukaan suhteen läheisyys, romanttisuus ja voimakas luottamus vähentävät kondomin käyttöä. Tässä tutkimuksessa suhteen läheisyyden merkitys näkyi haluna mennä pidemmälle seksuaalisessa kanssakäymisessä seurustelun myötä ja seurustelun ja tuttuuden tulkittiin joissain tarinoissa oikeuttaneen seksin harrastamisen. Sen voitiin myös tulkita mahdollistaneen kumppanin ja hänen halujensa ja toiveidensa huomioimisen ja mahdollisuuden edetä kummankin osapuolen ehdoilla. Suhteen läheisyyteen liittyneen suhteen luottamuksellisuuden merkitys näyttäytyi tarinoissa luottamuksen mukanaan tuomana uskalluksena keskustella arkaluontoisistakin asioista. Se voitiin nähdä toisen ja omien mielipiteiden jakamisen ja huomioimisen mahdollistajana ja edellytyksenä ja siten kondomista keskustelemisen aloittamisen helpottajana. Tuttuuden merkitys tarinoissa näyttäytyi pääasiassa uskalluksena olla oma itsensä kumppanin seurassa, minkä voitiin tulkita edesauttavan kommunikoinnin onnistumista.

MAHDOLLINEN POJAN TARINA, JOSSA KÄYTETTIIN KONDOMIA

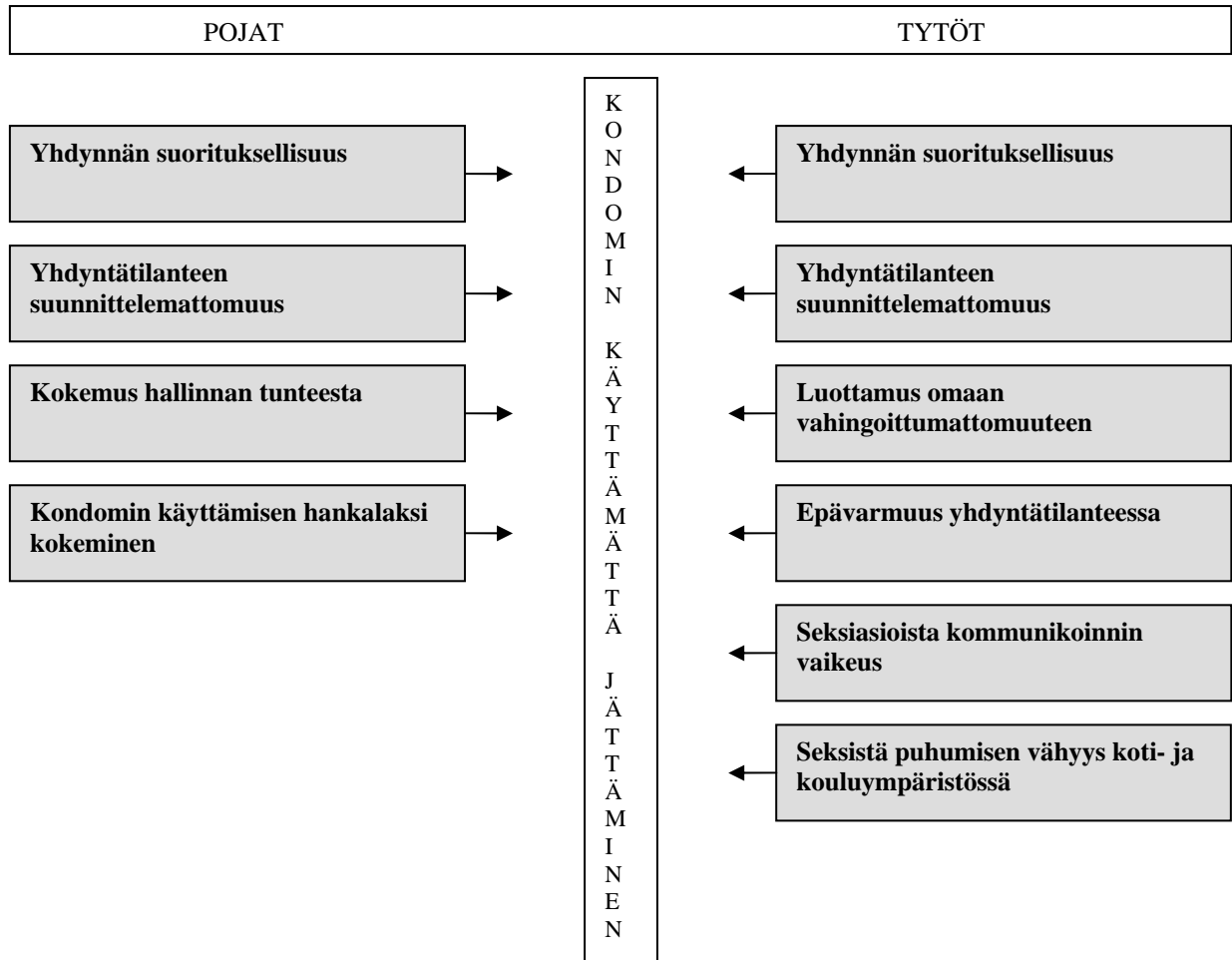
Niko ja Ella ovat seurustelleet jo kuusi kuukautta ja tykkävät toisistaan. Seksistä on tullut heille ajankohtainen aihe. Niko on puhunut kavereidensa kanssa paljon seksiasioista, lähinnä raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta ja siitä, kuinka sitä voisi välttää. Niko on huolissaan isäksi tulemisesta liian nuorena. Myös Nikon isä on kertonut suojaamattoman seksin riskeistä Nikolle. Niko ja Ella ovat keskustelleet seksistä ja sopineet, että harrastavat seksiä sitten, kun ovat seurustelleet puoli vuotta. Niko on innokas ja olisi halunnut harrastaa seksiä jo aikaisemmin, koska on kuullut, että monet hänen kavereistaan ovat jo sitä harrastaneet. Niko ja Ella ovat päättäneet käyttää ehkäisyä kondomia, jonka Niko on saanut sukupuolitauteja käsittelevältä terveystiedon tunnilta. Yhdyntä tapahtui muutaman siiderin jälkeen Ellan kotona.

MAHDOLLINEN TYTÖN TARINA, JOSSA KÄYTETTIIN KONDOMIA

Olen tuntenut Nikon tosi pitkään ja tykkään siitä tosi paljon. Se tykkää myös musta. Mun mielestä on ihanaa olla Nikon kanssa lähekkäin ja suukotella sitä. Me pystytään puhumaan melkein mistä vaan ja vielä punastelematta. Seksistäkin tietysti. Oltiin päätetty tehdä ”se” viime viikonloppuna. Me oltiin päätetty käyttää kondomia pitkän puhumisen ja oikeestaan mun vaatimisen jälkeen. Onneks Niko kuitenkin suostu ja kävi jopa ostamassa niitä. Kondomin käyttö oli oikeestaan aika luonnollista, kun suojaahan se raskaaksi tulemiselta ja taudeilta. Koulussa ja kavereiden kaa ollaan myös siitä puhuttu. Nyt me ollaan sit tehty se ja tykkään Nikosta vielä enemmän.

11.1.2 Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olleet tekijät pojilla ja tytöillä

Myös kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät (kuvio 12) olivat osittain yhteneviä ja samankaltaisia poikien ja tyttöjen tarinoissa. Tarinoissa oli kuitenkin nähtävissä sukupuolten välisiä eroja sekä kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevien tekijöiden sisällöissä ja määrässä.

Kuvio 12. Kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä olevat tekijät poikien ja tyttöjen tarinoissa.

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli sekä tytöillä että pojilla selkeästi yhteydessä yhdyntämisestä, johon molemmilla sukupuolilla liittyi sekä ulkoista painetta seksin harrastamista kohtaan että yhdyntämisestä helpottamista alkoholin avulla. Tämän voidaan tulkita kertovan seksin harrastamisessa tarvittavien valmiuksien puuttumisesta ja yhdyntöjen liian nuorella iällä tapahtumisesta. Erityisesti ”yhden illan jutut” voitiin joissain tarinoissa tulkita tietoiseksi ja tavoitehakuiseksi toiminnaksi, jossa korostui seksin harrastaminen

pääsääntöisesti vain fyysisenä ja tunteettomana toimintana. Yhdynnän suorituksellisuuteen liittyen voitiin tyttöjen tarinoissa nähdä pyrkimyksiä sosiaalisen hyväksynnän sekä oman aikuisemman statuksen tavoitteluun seksiä harrastamalla, mitä tukee muun muassa Wightin ym. (1998) esittämät ajatukset seksuaalisuuden sosiaalisesta luonteesta (vrt. kpl 2). Näissä tarinoissa voitiin nähdä myös pelkoa oman sosiaalisen aseman menettämisestä kokemattomuuden vuoksi ja seksin kokeilemista pidettiin ensisijaisena suhteessa vastuulliseen ja oman järjen mukaiseen käyttäytymiseen. Tulosten mukaan yhdynnän suorituksellisuutta oli kuitenkin nähtävissä lähes yhtä voimakkaasti molemmilla sukupuolilla, mikä poikkeaa useista poikien dominoivaa asemaa korostaneista tutkimustuloksista (mm. Aapola 1999, 30-31, Harris 1999, 123, Wight ym. 1998, 321, Näre 1992, 29–30, Tirkkonen 1989, 87–88).

Pojilla yhdynnän suorituksellisuuden yhteydessä ilmenneessä seksihakuisessa toiminnassa oli havaittavissa osittain samoja piirteitä, kuin tyttöjen tarinoissa ilmenneessä yhdynnän suorittamisen kiireessä. Niissä poikien tarinoissa, joissa kuvattiin yhdynnän suorituksellisuutta, ilmeni usein myös yhdyntätilanteen suunnittelemattomuutta ja erityisesti tarjoutuneen yhdyntämahdollisuuden hyödyntämistä sekä kokemusta hallinnan tunteesta ja alkoholin käyttämisestä yhdynnän helpottamiseksi. Tyttöjen tarinoissa puolestaan ilmeni poikien tarinoista puuttunutta kumppanin miellyttämisen halua, jonka voidaan tulkita kuvastavan tyttöjen hieman vähäisempää autonomiaa suhteessa. Niissä tyttöjen tarinoissa, joissa kuvattiin yhdynnän suorituksellisuutta, näkyi haluttomuutta neuvotella kondomin käytöstä, koska mahdollista yhdyntätilannetta ei haluttu kokemusten halun vuoksi menettää. Näissä tarinoissa ilmeni myös kokemattomuuden aiheuttamaa toiminnan epävarmuutta yhdyntätilanteessa. Sekä poikien että tyttöjen tarinoissa oli nähtävissä, että yhdynnän suorituksellisuus ja seksin harrastamisen tärkeys itsessään korostui molemmilla sukupuolilla ehkäisyn, muun suunnitelmallisuuden ja jopa tunteiden jäädessä huomiotta.

Kondomin käyttämättä jättämiseen oli molemmilla sukupuolilla yhteydessä myös yhdyntätilanteen suunnittelemattomuus, johon sekä pojilla että tytöillä liittyi useimmiten humalassa tapahtunut yhdyntä ja kondomin käyttämättä jättäminen sen puuttumisen vuoksi. Samanlaisia tuloksia etukäteissuunnittelun puuttumisen yhteydestä kondomin käyttämättä jättämiseen ovat saaneet muun muassa Papp ym. (2000, 131–133). Erityisesti kondomin puuttuminen osoittautui tarinoissa merkittäväksi kondomin käyttämättä jättämisen syyksi. Tulos on yhtenevä muun muassa Gebhardtin ym. (2003, 509) ja Donaldin ym. (1994, 509)

tutkimustulosten kanssa. Tässä tutkimuksessa yhdynnän suunnittelemattomuuden ja hetken mielijohteesta tapahtuneen yhdynnän tulkittiin kuvastaneen seksin merkittävyyden korostumista ja omien halujen tyydyttämisen tärkeyttä kondomin puuttumisesta huolimatta. Tarinoissa voitiin jopa tulkita piittaamattomuutta sekä oman järjen ja tietojen poissulkemista mielestä. Kondomin unohtumista tulkittiin näissä tarinoissa selitetyn ja myös oikeutetun kontrolloimattomilla tilannetekijöillä. Ehkäisyä ei myöskään tulkittu koetun itseä koskevaksi asiaksi. Tarinoissa oli nähtävissä myös ehkäisyn suunnittelua ja toteuttamista koskevan vastuun siirtämistä kumppanille ja kondomin puuttumista puolusteltiin kumppanin huolimattomuudella ja ajattelemattomuudella. Monesti kumppanin toimintaan mukauduttiin kondomin puuttumisesta huolimatta.

Pojilla yhdyntätilanteen suunnittelemattomuuteen liittyi myös tilanteen kontrolloimattomuutta ja yllättäen tarjoutuneen yhdyntätilanteen hyödyntämistä, kun taas tytöillä ilmeni enemmän yhdyntään ajautumista. Molempien sukupuolten tarinoissa kuvattiin usein eri tavoin kykenemättömyyttä toimia suunnitelmallisesti. Poikien tarinoissa näitä tilanteita kuvattiin kuitenkin enemmän oman toimijuuden ja viime kädessä omien valintojen kautta, kun taas tyttöjen tarinoissa oli nähtävissä enemmän passiivisempaa tilanteen mukana menemistä. Niissä poikien tarinoissa, joissa kuvattiin yhdyntätilanteen suunnittelemattomuutta, ilmeni myös kuvauksia hallinnan tunteesta.

Kokemus hallinnan tunteesta pojilla ja luottamus omaan vahingoittumattomuuteen tytöillä sisälsivät osittain yhteneviä piirteitä, muun muassa uskoa suojaamattoman yhdynnän seurauksilta turvassa olemisesta. Pojilla korostui kuitenkin tyttöjä voimakkaammin epärealistinen ja epärationaalinen usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin sukupuolitautilien tarttumisen ja raskaaksi tulemisen estämisessä, kun tytöt puolestaan luottivat poikia enemmän järjenvastaisesti hyvään onneen. Tyttöillä ilmeni lisäksi liiallista luottamusta omaan kumppaniin, mitä ei ollut poikien tarinoissa lainkaan nähtävissä. Poikien tarinoissa liiallisen hallinnan tunteen ja siihen usein liittyneen humalatilan kuvattiin myös aiheuttaneen kondomin käytön murehtimattomuutta. Tyttöjen tarinoissa, joissa kuvattiin seksistä puhumisen vähyyttä koulu- ja kaveriympäristössä, ilmeni virheellisiä uskomuksia omasta raskaaksi tulemisen mahdollisuudesta ja sukupuolitaudeilta turvassa olemisesta. Vastaavanlaisia tuloksia alhaisen koetun riskin yhteydestä kondomin käyttämättä jättämiseen ja jäämiseen ovat saaneet muun muassa Papp & Kontula (2000, 290), Papp ym. (2000, 129, 131) sekä Donald ym. (1994, 509). Poikien tarinoissa esiintyneen hallinnan tunteen voidaan tulkita kertovan poikien

uskosta omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa kontrolloida omaa suojaamattoman yhdynnän harrastamistaan ja sen seurauksia (vrt. Wight ym. 1998, 322). Tyttöjen tarinoissa puolestaan liiallisen luottamuksen omaan vahingoittumattomuuteen ja erityisesti liiallisen luottamuksen kumppaniin tulkittiin osaltaan aiheuttaneen kondomin kokemista tarpeettomaksi. Tämä näkyi tarinoissa välinpitämättömyytenä ehkäisyn suhteen ja kokemuksena ehkäisyn itseä koskemattomuudesta. Näissä tarinoissa voitiin nähdä jopa naiivia huolettomuutta ja tässä hetkessä elämistä.

Poikien tarinoissa kondomin käyttämisen hankalaksi kokeminen ja tyttöjen tarinoissa epävarmuus yhdyntätilanteessa ja erityisesti epävarmuus omaa toimintaa kohtaan olivat yhteydessä kondomin käyttämättä jättämiseen. Sekä poikien että tyttöjen tarinoissa epävarmuuden ja kondomin käyttämisen hankalaksi kokemisen tulkittiin kertovan sekä huonosta kondomin käyttämiseen ja seksin harrastamiseen liittyvästä pystyvyysodotuksesta että seksin harrastamiseen liittyvän valmiuden puuttumisesta. Tämä vaikeutti erityisesti ehkäisyn ja kondomin käytön esille ottamista. Huonon pystyvyysodotuksen ja valmiuksien puuttumisen voitiin tulkita myös aiheuttaneen epätietoisuutta oikeista toimintatavoista käsillä olevassa tilanteessa sekä kuvastaneen epävarmuutta omien kommunikointi- ja kondomin käyttötaitojen suhteen. Näitä tulkintoja tukevat tutkimustulokset kondomin käytön koetuista hyödyistä ja esteistä sekä kondomin käyttöön liittyvästä pystyvyysodotuksesta (vrt. kpl:et 5.2 ja 5.3). Tarinoissa näkyneen jännityksen tulkittiin aiheuttaneen myös selkeää onnistumisen halua että epäonnistumisen pelkoa kumppanin edessä. Saatuja tuloksia ja niistä tehtyjä tulkintoja tukevat myös DiIorion ym. (1999, 212) sekä Gebhardtin ym. (2003, 162) tulokset siitä, että säännöllisesti kondomia käyttävillä oli korkeampi pystyvyysodotus omaan toimintaansa yhdyntätilanteessa. Poikien tarinoissa kondomin käyttämisen hankalaksi kokemisen voitiin myös tulkita kuvastaneen kondomin hyötyjen väheksymistä ja aliarvioimista suhteessa arvioituihin kondomin käyttämisestä koituihin haittoihin. Tehty tulkinta on osittain vastakkainen Parsonsien ym. (2000, 377, 388) tutkimukselle, jonka mukaan suojaamattoman seksin koetut hyödyt selittivät nuorten seksuaalista riskikäyttäytymistä paremmin kuin kondomin käytön koetut hyödyt kondomin käyttöä.

Erotuksena poikien tarinoihin, oli tyttöjen tarinoissa kondomin käyttämättä jättämiseen yhteydessä edellä mainittujen tekijöiden lisäksi seksiasioista kommunikoinnin puutteellisuus kumppanin kanssa. Tämä vahvistaa entisestään tulkintaa kommunikaation tärkeydestä tytöillä, kuten jo kondomin käyttämiseen yhteydessä olevien tekijöiden tarkastelussa tuli ilmi. Saatua

tulosta sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen tärkeydestä kondomin käyttämisen yhteydessä tukevat muun muassa Hillierin ym. (1998, 20) ja Donaldin ym. (1994, 506) saamat tulokset, joiden mukaan ne nuoret, jotka keskustelivat kondomin käytöstä ennen yhdyntää, myös käyttivät sitä todennäköisemmin. Tässä tutkimuksessa seksistä puhumisen vaikeuden tulkittiin johtaneen kondomin käytön esille tulemattomuuteen ja siten käyttämättä jättämiseen keskustelun puuttumisen vuoksi. Kondomin käyttämättä jättämiseen oli tyttöjen tarinoissa yhteydessä lisäksi kondomin käytöstä neuvottelun ja erityisesti kondomin ehdottamisen vaikeus. Saatua tulosta tukee osaltaan myös Noarin ym. (2002, 731–732) tutkimus, jonka mukaan kondomin käytöstä neuvottelemisella on yhteys sekä aikomuksiin käyttää kondomia että varsinaiseen kondomin käyttöön. Tässä tutkimuksessa kondomin ehdottamisen vaikeus tulkittiin osin haluksi säilyttää omat kasvot ja suojata itseä häpeältä ja mahdolliselta torjutuksi tulemiselta. Tarinoissa kondomin käyttämisen tulkittiin koetun tunnelmaa niin paljon häiritseväksi tekijäksi, että sen käyttämistä ei ehdotettu ollenkaan.

MAHDOLLINEN POJAN TARINA, JOSSA EI KÄYTETTY KONDOMIA

Mua on alkanu ottaa päähän mun kavereiden vihjailut omista seksijutuistaan ja jatkuvat kyselyt siitä, joko oon saanu. Täytyy myöntää, että halusin kyllä jo itekin kokeilla. Yks kerta oltiin sit tuolla bileissä, siellä oli rinnakkaisluokan kaunein nainen, Ella, jonka kanssa oli ollu silmäpeliä jo jonkin aikaa. Toiveikkaana rohkaisin itseäni muutamalla miestä väkevämmällä ja tarjosinpa siinä Ellallekin. Oltiin lopulta aika humalassa molemmat. Ykskaks löydettiin itemme tyhjistä makuuhuoneesta. Mä olin niin innoissani, että kädet ihan tärisee eikä me pystytty enää hillitseä ittemme. Enkä mä halunnu päästää tilaisuutta menemään. Kortsut ei käyny edes mielessä. Vaikka ei niitä kyllä olis ollutkaan mukana.

MAHDOLLINEN TYTÖN TARINA, JOSSA EI KÄYTETTY KONDOMIA

Ella ja Niko ovat viettämässä hauskaa iltaa kavereiden kanssa yhden kaverinsa mökillä. Alkoholia on kuvioissa aika paljonkin mukana. Ellaa on jo pidemmän aikaa mietityttänyt seksi ja kokemattomuus sen suhteen. Hän kokee, että se pitäisi kai saada jo alta pois ja luulee, että suurimmalla osalla kavereista se on jo takana. Tosin asiasta ei ole kavereiden kanssa oikeastaan edes puhuttu. Nikokin on hieman painostanut asiassa ja Ella haluaa tehdä Nikon onnelliseksi. Illan aikana he ajautuvat rauhalliseen huoneeseen ja yksi asia johtaa toiseen. Ella ei ollut suunnitellut koko tilannetta eikä ainakaan hänellä ole kondomia mukana. Ella on uudessa tilanteessa epävarma eikä rohkene pyytää kondomia Nikolta, he eivät ole aikaisemminkaan siitä ja seksistä oikeastaan sen kummemmin puhuneet. Ella kuitenkin ajattelee, ettei hän varmasti raskaaksi nyt tule. Nikokin vakuuttaa, ettei heille voi käydä hullusti.

11.2 Tutkimuksen ja tulosten luotettavuuden arviointia

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi täysin erottaa toisistaan. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista kulkea määrällistä tutkimusta vapaammin aineiston analyysin, tulkintojen ja tutkimustekstin välillä. Tutkija joutuukin koko tutkimusprosessin ajan pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja valintoja ja näin ottamaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että työnsä luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 2001, 208.) Myös tässä tutkimuksessa luotettavuuskysymyksiä on mietitty ja arvioitu koko tutkimusprosessin ajan. Seuraavassa tarkastellaan tämän työn luotettavuutta sekä tutkimuksen että tutkimustulosten kannalta.

11.2.1 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa oleellisesti aineiston merkittävyys ja tutkimuksen tekijän on otettava kantaa siihen, onko hänen aineistonsa analysoimisen arvoinen (Mäkelä 1994, 159; Mays & Pope 1995, 110). Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin eläytymismenetelmää ja sen avulla tuotetut tarinat muodostivat aineiston, joka antoi hyvin ja monipuolisesti vastauksia tutkimuskysymyksiin. Vaikka eläytymismenetelmää on kritisoitu siitä, että se tuottaa stereotyyppisiä kuvauksia todellisuudesta, voitiin tässä tutkimuksessa kerättyjen tarinoiden katsoa olevan realistisia ja mahdollisia vallitsevassa nuorisokulttuurissa. On myös muistettava, että tutkimuksen kohteena olevat kertomukset voidaan nähdä yleisinä kulttuurisina tulkintoina, sosiaalisina representaatioina ja kirjoitusten voidaan nähdä ilmentävän juuri näitä ilmeisimpiä käsityksiä.

Aineistonkeruumenetelmänä eläytymismenetelmä edellyttää vastaajilta kykyä eläytyä kuvitteelliseen tilanteeseen sekä ilmaista ajatuksiaan kirjoittamalla. On mahdollista, että kaikki vastaajat eivät ole kokeneet kirjoittamista itselleen luonnolliseksi ja parhaaksi mahdolliseksi ilmaisutavaksi ja tarinoiden pituus ja kirjoitustyyli vaihtelivatkin jonkin verran. Tyttöjen ja poikien tarinat poikkesivat toisistaan lähinnä vain tarinoiden pituuden suhteen, joskaan tämä ero ei ollut systemaattinen ja koko aineistoa koskeva. Osa poikien tarinoista oli ilmiänsultaan lyhyitä ja kieleltään kömpelöitä, mutta tarinoiden pituus ja kirjoittajan kirjallinen

lahjakuus eivät kuitenkaan osoittautuneet tarinoiden sisältöä ja sen rikkautta määrittäviksi tekijöiksi.

Eläytymismenetelmän voitiin katsoa sopivan hyvin aineistonkeruumenetelmäksi myös käsiteltävän aihealueen arkaluontoisuuden ja intiimiyden vuoksi. Realistisena vaihtoehtona olleeseen teemahaastatteluun verrattuna eläytymistarinoiden kirjoittaminen tapahtui ilman tutkimuksen tekijöiden etukäteen laatimaa temarunkoa, mikä antoi vastaajille mahdollisuuden kirjoittaa ajatuksistaan itselleen sopivalla syvyydellä ja tarkkuudella. Intiimiyttä pyrittiin aineistonkeruutilanteessa turvaamaan lisäksi järjestämällä jokaiselle rauhallinen kirjoitustila ja korostamalla vastausten anonymiteettia ja luottamuksellisuutta. Eläytymismenetelmä mahdollisti lisäksi tutkimuksen tekijöiden ennako-odotuksia laajempien ja monipuolisempien tarinoiden syntymisen, sillä tarinoiden sisällöllistä tuottamista ei ohjattu valmiita kehyskertomuksia lukuun ottamatta muulla tavoin. Tässä tutkimuksessa eläytymismenetelmä osoittautui varsin mielekkääksi aineistonkeruumenetelmäksi myös vastaajilta saatujen satunnaisten kommenttien perusteella. Tutkimuksen aiheen arkaluontoisuuden vuoksi vastaajiksi valittiin yli 18-vuotiaita, koska laadullisen tutkimuksen eettiset näkökohdat huomioiden heidän haluttiin olevan täysi-ikäisiä.

Aineiston merkittävyyden kriteerien yhteydessä Mäkelä (1994, 159–160) puhuu aineiston luonnollisuudesta ja totuudenmukaisuudesta. Vastaajien kirjoittamia eläytymistarinoita voidaan pitää melko luonnollisina ja totuudenmukaisina, sillä suurimmalla osalla analyysiin mukaan otetuista ei ollut kulunut montaa vuotta siitä, kun he olivat itse olleet kehyskertomusten päähenkilöiden ikäisiä ja lisäksi kaikilla oli omia yhdyntäkokemuksia. Näiden seikkojen voitiin uskoa helpottaneen eläytymistä päähenkilöiden tilanteeseen ja siten myös tarinan kirjoittamista. Myös Eskola ym. (2000, 56) ovat todenneet, että eläytymismenetelmän kertomuksiin ja niiden variaatioihin on helppo eläytyä silloin, kun ne ovat vastaajille relevantteja.

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota aineiston riittävyteen ja analyysin kattavuuteen (Eskola & Suoranta 2001, 215; Mays & Pope 2000, 52). Tutkimuksen 58 vastaajaa voitiin pitää riittävänä määränä, sillä eläytymismenetelmätarinoita analysoitaessa on havaittu noin 10–15 vastauksen yhtä kehyskertomusta kohden olevan riittävä määrä, jotta saturaatiopiste saavutettaisiin (Eskola & Suoranta 2001, 62). Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään. Ajatuksena on, että tietty määrä aineistoa riittää

tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, joka tutkimuskohteesta on mahdollista löytää. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 89.) Myös tässä tutkimuksessa aineiston todettiin olleen riittävä ja tällä aineistomäärällä tavoitettiin tutkimuskysymysten kannalta olennainen tietoaines. Huolimatta aineiston värikyydestä ja monipuolisuudesta tarinoissa toistuivat tietyt piirteet ja tekijät riippumatta tarinoiden juonesta tai rakenteesta. Kyseessä ollut aineistoa suurempi aineisto olisi tuskin ollut enää perusteltu. Muun muassa Eskolan & Suorannan (2001, 67, 214–215) ja Malterudin (2001, 486) mukaan liian suuri aineisto voi johtaa analyysin pinnallisuuteen ja vaikeuttaa tutkittavan ilmiön kannalta oleellisten asioiden löytämistä aineistosta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kokoa keskeisemmäksi tekijäksi nouseekin aineistosta tehtävien tulkintojen kestävyys ja syvyys.

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa on kiinnitettävä huomioita myös analyysin arvioitavuuteen ja toistettavuuteen. Analyysin arvioitavuudella tarkoitetaan, että lukijan on kyettävä seuraamaan tutkijan päättelyä kriittisesti. Analyysin toistettavuus puolestaan tarkoittaa luokittelu- ja tulkintasääntöjen riittävän yksiselitteistä esittämistä siten, että toisen tutkijan on mahdollista niitä soveltamalla päätyä samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1994, 164.) Tässä tutkimuksessa arvioitavuutta pyrittiin saavuttamaan kuvaamalla analyysin eteneminen mahdollisimman tarkasti ja havainnollistamalla sitä kuviolla (kuvio 6). Myös analyysin lopputuloksena syntyneet tulokset esitettiin kuvioina tulosten ja analyysin rakenteen seuraamisen helpottamiseksi (kuviot 7-10). Analyysin arvioitavuutta sekä toistettavuutta pyrittiin parantamaan myös esittämällä lukijalle riittävästi luokittelua tukevia autenttisia lainauksia aineistosta sekä esimerkki analyysin kulusta yhden tulokokonaisuuden osalta (liite 3).

Eräs laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteeri on refleksiivisyys. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkijan on oltava tietoinen aikaisemmista kokemuksistaan ja omista lähtökohdistaan tutkijana sekä arvioitava, kuinka hän tutkijana vaikuttaa aineistonsa ja tutkimusprosessiinsa. (Malterud 2001, 484; Mays & Pope 2000, 51.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen tekijöillä oli taustallaan terveydenhuollon alan koulutus. He olivat myös kattavasti perehtyneet nuorten seksuaali- ja ehkäisykäyttäytymiseen teorian tasolla, mikä on voinut vaikuttaa ennakkokäsityksiin nuorten kondomin käytöstä. Kumpikaan tutkimuksen tekijöistä ei kuitenkaan ole ammatissaan suuntautunut nuorten ehkäisyasioihin, joten ammattitaustan vaikutusta tutkimusprosessia ohjaavana tekijänä ei voida pitää merkittävänä. Aikaisemman teorian tiedon vaikutusta puolestaan pyrittiin aktiivisesti pois sulkemaan koko

prosessin ajan siltä osin kuin se katsottiin tarpeelliseksi (kts. kpl 9.3). Tutkimuksen tekijöillä ei ollut tutkimuksen alussa vielä paljoa kokemusta tutkimuksen tekemisestä, mikä on matkan varrella aiheuttanut epävarmuutta. Tämä on voitu kuitenkin nähdä sekä negatiivisena että positiivisena seikkana. Toisaalta kokemattomuus aiheutti työn hitautta, työläyttä ja jopa virheitä, toisaalta se taas näkyi ennakkoluulottomuutena ja innokkuutena sekä lisäksi tunnollisuutta ja mahdollisti virheistä oppimisen.

11.2.2 Tulosten luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen tulosten luotettavuutta voi tarkastella tulosten siirrettävyyden kannalta, millä tarkoitetaan tulosten siirrettävyyttä tutkimuskontekstin ulkopuolelle vastaavanlaiseen kontekstiin (Parkkila ym. 2000, 29). Siirrettävyyden arvioimiseksi tässä tutkimuksessa pyrittiin tutkimukseen osallistujista antamaan riittävästi tutkimuskysymysten kannalta oleellista tietoa (vrt. Kylmä ym. 2003, 613.) Tutkimuksen vastaajat olivat ammattikorkeakouluopiskelijoita ja muodostivat harkinnanvaraisen näytteen. Ammattikorkeakouluopiskelijoita voidaan pitää tietyssä määrin valikoituneena ryhmänä, mutta valikoituneisuus ei kuitenkaan ole ongelma, sillä laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tulosten yleistettävyyteen. Lisäksi Tilastokeskuksen mukaan tällä hetkellä lähes kolmas osa peruskoulun päättäneistä nuorista valmistuu aikanaan ammattikorkeakoulusta (Tilastokeskus 2004), joten aineiston edustavuutta ei voitane pitää tämänkään suhteen kovin huonona. Vastaajat olivat lisäksi neljältä eri koulutusalaalta, minkä voidaan katsoa lisänneen aineiston edustavuutta. Tarinoiden rakenteessa ja sisällöissä ei ollut havaittavissa eroja eri koulutusalojen välillä ja tältäkin osin tutkimuksen aineistona olleita tarinoita voidaan pitää osaltaan hyvin suomalaista nuorisokulttuuria kuvaavana.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereistä varmuutta voidaan lisätä ottamalla mahdollisuuksien mukaan huomioon tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat ulkoista vaihtelua aiheuttavat sekä ilmiöstä itsestään johtuvat tekijät (Tynjälä 1991, 391). Tässä tutkimuksessa vastausilanteet vaihtelivat paikan suhteen ja yhden aineistonkeruutilanteen osalta vastauspaikaksi määräytyi yllättäen atk-luokka tavallisen luokkahuoneen sijaan. Tämä saattoi toki häiritä joidenkin vastaajien keskittymistä ja hankaloittaa kirjoittamista. Yksi aineistonkeruukerta myös ajoittui muista kerroista poiketen oppitunnin loppuun, mikä näkyi

ulkoisena levottomuutena joidenkin vastaajien osalta. Tarinoita tarkasteltaessa kummankaan edellä mainitun tapauksen tarinat eivät päällisin puolin poikenneet muissa tilanteissa kirjoitetuista tarinoista. Aineistonkeruulosuhteet pysyivät kaikilla kerroilla kutakuinkin samanlaisina käytännön järjestelyjen osalta, mitä varmistettiin osaltaan kummankin tutkimuksentekijän läsnäololla sekä ohjeistuksen samanlaisuudella kaikilla aineistonkeruukerroilla. Vastaajien kirjoittamiseen käyttämä aika vaihteli jonkin verran, mutta ajan havaittiin olevan pääsääntöisesti riittävä.

Kylmä ym. (2003, 613) puhuvat luotettavuuden arvioimisen yhteydessä vahvistettavuudesta, mikä tarkoittaa muun muassa tutkimusprosessin kirjaamista siten, että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua pääpiirteissään. Tässä tutkimuksessa kaikki tutkimuksen vaiheet ja osa-alueet on kirjattu ja kuvattu mahdollisimman yksiselitteisesti ja täsmällisesti. Kirjaaminen on jatkunut koko tutkimusprosessin ajan tehtyjen huomioiden ja havaintojen luotettavuuden maksimoimiseksi. Myös Eskola & Suoranta (2001, 212) puhuvat vahvistuvuudesta laadullisen tutkimuksen tulosten luotettavuuden kriteerinä tarkoittaen sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. Tämän tutkimuksen kannalta haasteeksi muodostui vastaavaa ilmiötä tarkastelevien tutkimusten puute Suomessa, mutta saatuja tuloksia ja tulkintoja on tarkasteltu suhteessa aihetta lähellä oleviin kotimaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin. Tulokset ja tehdyt tulkinnat saavat suurelta osin tukea aikaisemmista tutkimuksista, joskin tämä tutkimus nosti esiin myös aikaisemman tutkimuksen kanssa ristiriitaisia tuloksia ja uusia näkökulmia. Tämän tutkimuksen antina voidaan pitää nuorten näkökulman esiin saamista kondomin käyttämiseen liittyvässä tutkimuskentässä Suomessa. Saadut tulokset lisäävät uudella tavalla ymmärrystä nuorten kondomin käyttöön yhteydessä olevista tekijöistä. Tulosten vahvistettavuutta lisäsi myös se, että analyysia teki sen kaikissa vaiheissaan kaksi tutkijaa. Analyysin eri vaiheissa tutkimuksen tekijät työskentelivät osin omilla tahoillaan, jonka jälkeen analyysista ja tehdyistä tulkinnoista keskusteltiin aina kriittisesti yhteisen näkemyksen löytämiseksi. Ongelmakohtista ja tehdyistä ratkaisuista keskusteltiin myös samassa opintojen vaiheessa olevan asiantuntijapaneelin kanssa.

11.3 Johtopäätökset ja näkökulmia jatkotutkimukseen

Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan todeta, että seksuaaliopetuksessa tulee entistä laajemmin kuunnella nuorten ääntä ja ottaa nuorten näkökulma ja ajatukset huomioon terveystkasvatuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että oikein kohdennetun ja iänmukaisen seksuaalisuuteen liittyvän tiedon sekä kondomin käytön opettamisen merkitys on edelleen suuri nuorten seksuaalikasvatuksessa. Seksuaalikasvatus ja opetettavat taidot tulee lisäksi nähdä ja ymmärtää perinteistä käsitystä laajemmin ja monipuolisemmin. Tonesinkaan (2002, 1-2) mukaan terveystkasvatuksen ensisijainen tarkoitus ei ole vain käyttäytymisen muuttaminen, vaan nimenomaan ymmärryksen luominen. Myös Nummelinin (1997, 37–38) mukaan seksuaalikasvatuksen tavoitteena on muun muassa lisätä nuorten ymmärrystä ihmisestä sukupuoli- ja seksuaaliolentona.

Tämän tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että seksuaalikasvatuksessa tulee aiempaa syvällisemmin keskittyä myös sosiaalisten taitojen harjoittamiseen ja kehittämiseen. Vaikka kumppanin kanssa kommunikointitaidot tulivat tarinoissa sellaisinaan esille vain tyttöjen tarinoissa, voidaan tulosten perustella todeta, että kommunikointitaidot ja parisuhteen laatu ovat molemmilla sukupuolilla olennainen osatekijä muiden kondomin käyttämistä edistävien tekijöiden taustalla. Tonesin & Tilfordinkin (2001, 30) mukaan tehokas terveystkasvatus voi auttaa yksilöä hankkimaan terveyden ylläpitämiseen tarvittavia taitoja. Myös Ottawan asiakirjassa (1986) mainitaan viisi terveyden edistämisen onnistumisen kannalta olennaista strategiaa, joista yksilön kannalta korostuu henkilökohtaisten taitojen kehittäminen. Nuorille tulisikin tarjota mahdollisuuksia harjoitella kondomin käyttöä ja siitä keskustelemista sekä taitoja päättää omasta seksuaalikäyttäytymisestään. Seksuaalikasvatuksessa tulee myös pyrkiä kiinnittämään nuorten huomiota oman seksuaalisen valmiutensa tunnistamiseen ja arvioimiseen sekä kannustamaan nuoria antamaan aikaa omalle kypsyemisprosessilleen. Ympäröivän yhteiskunnan ja kavereiden aiheuttamien paineiden alla nuoret tarvitsevat tukea ja kannustusta siihen, että yhdyntöjä ei aloiteta liian varhaisella iällä ja tarvittavien valmiuksien puuttuessa.

Vaikka seksuaalisuuden oppimista ja kehittymistä voidaan pitää sukupuolittuneena, näyttää tämän tutkimuksen valossa siltä, että Suomessa tyttöjen ja poikien roolit seksuaali- ja seurustelusuhhteissa on pääosin tasavertaisia ja niistä puuttuvat kansainvälisessä

kirjallisuudessa esiin tulleet jyrkät maskuliinisuuden ja feminiinisuuden erot. Tulosten perusteella on suositeltavaa, että seksuaalikasvatusta toteutetaan pääsääntöisesti sekä tytöt että pojat käsittävissä sekaryhmissä, mikä mahdollistaa sosiaalisten taitojen harjaannuttamisen jo koulussa. Sekaryhmissä toimiminen tarjoaa myös mahdollisuuden oman näkökulman laajentamiseen ja vastakkaisen sukupuolen ajatusten parempaan tiedostamiseen ja ymmärtämiseen.

Seksuaali- ja ehkäisykäyttäytyminen ovat ilmiöinä monitahoisia, mikä lisää terveys- ja seksuaalikasvatukselle asetettuja haasteita. Jotta tähän haasteeseen voitaisiin vastata parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan seksuaalikasvatusohjelmien suunnittelussa ja toteutuksessa monitieteisyyttä. Muun muassa sosiologian, psykologian ja kasvatustieteiden tarjoama tietämys voisi laajentaa terveyden edistämisen perinteistä näkökulmaa. Terveyden edistäminen edellyttää monialaista lähestymistapaa sillä kokonaisvaltaisten lähestymistapojen voidaan katsoa olevan tehokkaimpia. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää saatujen tulosten yleisyyttä ja totuudellisuutta laajemmin suomalaisten nuorten keskuudessa tulosten pohjalta laaditun strukturoidun kyselylomakkeen avulla. Kondomin käyttäminen ei ole yksinkertainen eikä yksiselitteinen ilmiö ja nuorten kondomin käytön edistäminen on haastava tehtävä. Tämän tutkimuksen tulokset huomioimalla kouluissa tapahtuvaa seksuaaliopetusta ja –kasvatusta voitaneen kehittää entistä vaikuttavammaksi.

LÄHTEET

- Aapola S. 1999. Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Toimituksia 763. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 9.
- Baranovski T, Perry CL & Parcel GS. 1996. How individuals, environments and health behavior interact. *Social Cognitive Theory*. Teoksessa K Glanz ym. (toim.) *Health Behavior and Health Education. Theory, Research and Practice*. 2nd edition. San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers, 153-175.
- Barkley Jr TW & Burns JL. 2000. Factor analysis of the Condom Use Self-Efficacy Scale among multicultural college students. *Health Education Research* 15 (4), 485-489.
- Basen-Engquist K, Coyle KK, Parcel GS, Kirby D, Banspach SW, Carvajal SC & Baumler E. 2001. Schoolwide Effects of a Multicomponent HIV, STD, and Pregnancy Prevention Program for High School Students. *Health Education and Behavior* 28 (2), 166-185.
- Coleman LM & Ingham R. 1999. Exploring young people's difficulties in talking about contraception: how can we encourage more discussion between partners? *Health education research* 14 (6), 741-750.
- De Wit R, Victoir A & Van den Bergh O. 1997. "My mind's made up the way that I feel": affect, cognition and intention in the structure of attitudes toward condom use. *Health education research* 12 (1), 15-24.
- DiIorio C, Dudley WN, Kelly M, Soet JE, Mbwara J & Sharpe Potter J. 2001. Social Cognitive Correlates of Sexual Experience and Condom Use Among 13- Through 15-Year-Old Adolescents. *Journal of Adolescent Health* 29, 208-216.
- Donald M, Lucke J, Dunne M, O'Toole B & Raphael B. 1994. Determinants of condom use by Australian secondary school students. *Journal of adolescent health* 15, 503-510.
- Eskola A. 2004. Henkilökohtainen tiedonanto 16.3.2004.
- Eskola J. 1995 Simputustutkimusta vai tutkimussimputusta? Eläytymismenetelmätutkija WPindexiin perehtymässä. Teoksessa J Eskola (toim.) *MAA kutsuu? Kokemuksia mikroavusteisesta analyysistä*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C9: 55-70.
- Eskola J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: TAJU.
- Eskola J. 1998. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Teoksessa J Eskola (toim.) *Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä*. Tampere: TAJU, 9-56.

- Eskola J & Kujanpää S. 1992. Elämäntapaa harrastamassa: tekstiilityötä työväenopistossa. Teoksessa J Eskola (toim.) Puhetta opetuksesta ja opiskelusta. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian tutkimuksia A:23, 158–210.
- Eskola J & Wäljas M. 1992. Rotter ja role playing. Eläytymismenetelmän ja I-E -asteikon vertailua. Teoksessa J Eskola (toim.) Puhetta opetuksesta ja opiskelusta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia A: 23, 211–271.
- Eskola J & Suoranta J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola K & Eskola J. 1995. Tuottaako eläytymismenetelmä ainoastaan stereotyyppioita? Teoksessa J Eskola, J Mäkelä & J Suoranta (toim.) Ihmistieteiden 1990-luvun metodologiaa etsimässä. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C8, 149–169.
- Eskola J, Pietilä A-M & Välimäki T. 2000. Eläytymismenetelmä nuorten terveysvalintojen tutkimuksessa. Esimerkkinä nuorten tupakointiin liitettävät merkitykset. Teoksessa A-M Pietilä, J Kylmä, H Turunen, K Vehviläinen-Julkunen & K Immonen (toim.) Hoitotieteellisen tutkimuksen ydinkysymyksiä terveyden edistämässä ja erikoissairaanhoidossa. VI Kansallinen hoitotieteellinen kongressi. Osa I. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 19. Kuopio, 56–62.
- Gebhardt WA, Kuyper L & Greunsvan G. 2003. Need for Intimacy in Relationships and Motives for Sex as Determinants of Adolescent Condom Use. *Journal of adolescent health* 33 (3), 154-164
- Ginsburg GP. 1978. Role-playing and role performance in social psychological research. Teoksessa M Brenner, P Marsh & M Brenner (toim.) *The social contexts of method*. London: Croom Helm, 91-121.
- Harris A. 1999. Meanings of Sexual Maturity for Young Australian Women and Men. Teoksessa V Puuronen (toim.) *Youth in Everyday Life Contexts*. Joensuun yliopisto. Psykologian tutkimuksia 20. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Haukkala A & Eränen L. 1994. Katsaus ydinonnettomuuksien psykologisiin seurauksiin sekä empiirinen tutkimus säteilysuojelutoimenpiteiden vaikutuksista käyttäytymiseen kuvitteellisessa tilanteessa. Säteilyturvakeskus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Hillier L, Harrison L & Warr D. 1998. "When you carry condoms all the boys think you want it": negotiating competing discourses about safe sex. *Journal of adolescence* 21, 15-29.
- Hovatta O. 1991. Seksuaalisuus nuoruusiässä. *Duodecim* 107 (13), 1783-1787.
- Hynie M, Lydon JE, Cote S & Wiener S. 1998. Relational Sexual Scripts and Women's Condom Use: The Importance of Internalized Norms. *The Journal of Sex Research* 35 (4), 370-380.
- Hyttinen M & Ylijoki O-H. 1988. Tarinoita Askosta. *Alkoholipolitiikka* 53, 14–20.

- Kansanterveyslaitos. 2005a. Tartuntatautirekisteri. [www-dokumentti]. Päivitetty 3.3.2005. [viitattu 7.3.2005]. <http://www3.ktl.fi/stat/>
- Kansanterveyslaitos. 2005b. HIV-infektio Suomessa. [www-dokumentti]. Päivitetty 28.2.2005. [viitattu 7.3.2005]. <http://www.ktl.fi/attachments/suomi/osastot/infe/hivsuo.pdf>
- Kansanterveyslaitos. 2005c. HIV-infektio Suomessa. Tartunnan saaneen ikä tartunnan toteamisvuonna. [www-dokumentti]. Päivitetty 28.2.2005. [viitattu 7.3.2005]. <http://www.ktl.fi/attachments/suomi/osastot/infe/hivika.pdf>
- Kontula O & Meriläinen J. 1988. Nuorten kypsyminen seurusteluun ja seksuaalisuuteen. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja Tutkimukset 9/1988.
- Kontula O, Cacciatore R, Apter D, Bildjuschkin K, Koski S & Tiilo L. 2001. Koululaisten tiedot seksuaaliterveydestä. Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E11.
- Kosunen E, Rimpelä M, Liinamo A & Jokela J. 2000. Suomalaisten nuorten seksuaalikäyttäytymisen muutokset 1990-luvun lopulla. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 37, 273–282.
- Kouluterveyskysely 2002 – Valtakunnalliset tulokset. [www-dokumentti]. Päivitetty 28.11.2002. [viitattu 9.3.2005]. <http://www.stakes.fi/kouluterveys/taulukot/2002/seuruste.htm>
- Kouluterveyskysely 2003 – Valtakunnalliset tulokset. [www-dokumentti]. Päivitetty 14.1.2004. [viitattu 9.3.2005]. <http://www.stakes.fi/kouluterveys/taulukot/2003/seurus03.HTM>
- Kvalem IL & Traeen B. 1999. Self-Efficacy, Scripts of Love and Intentions to Use Condoms Among Norwegian Adolescents. *Journal of Youth and Adolescents* 29 (3), 337–353.
- Kylmä J, Vehviläinen-Julkunen K & Lähdevirta J. 2003. Laadullinen terveystutkimus – mitä, miten ja miksi? *Duodecim* 119, 609–615.
- Kyngäs H & Vanhanen L. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3-12.
- Latvala E & Vanhanen-Nuutinen L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa S Janhonen & M Nikkonen (toim.) *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Juva: WSOY, 21–43.
- Liinamo A, Rimpelä M, Kosunen E & Jokela J. 2000. Nuorten seksuaaliterveystiedot. *Suomen lääkirilehti* 45, 4603–4609.
- Lottes I. 2000. Uusia näkökulmia seksuaaliterveyteen. Teoksessa O Kontula & I Lottes (toim.) *Seksuaaliterveys Suomessa*. Tampere: Tammer-Paino Joy, 13-35.
- Malterud K. 2001. Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *Lancet* 358 (11), 483-488.

- Mays N & Pope C. 1995. Qualitative research: Rigour and qualitative research. *BMJ* 311 (8), 109-112.
- Mays N & Pope C. 2000. Assessing quality in qualitative research. *BMJ* 320 (1), 50-52.
- Meah A. 1998. The Male in the Head: Young People, Heterosexuality and Power. *Sociological Research* (3) 3 [online], [viitattu 30.10.2003].
<http://md2.csa.com/htbin/ids63/procskel.cgi>
- Montano DE, Kasprzyk D & Taplin SH. 1996. The theory of reasoned action and the theory of planned behavior. Teoksessa K Glanz ym. (toim.) *Health Behavior and Health Education. Theory, Research and Practice*. 2nd edition. San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers, 85-111.
- Morokoff PJ, Mays VM & Coons HL. 1997. HIV Infection and AIDS. Teoksessa SJ Gallant ym. (toim.) *Health Care For Women*. 1st edition. United States of America, 273-293.
- Murphy DA, Rotheram-Borus MJ & Reid HM. 1998. Adolescent gender differences in HIV-related sexual risk acts, social-cognitive factors and behavioural skills. *Journal of Adolescence* 21, 197–208.
- Mäkelä K. 1994. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa A Niskanen (toim.) *Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä*. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopaino. 154–169.
- Mäkelä M & Lottes I. 2000. Lisääntymisterveyden palvelut. Teoksessa O Kontula ym. (toim.) *Seksuaaliterveys Suomessa*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 67-77.
- Neumark-Sztainer D, Story M, French SA & Resnick MD. 1997. Psychosocial correlates of health compromising behaviours among adolescents. *Health education research* 12 (1), 37-52.
- Noar SM, Morokoff PJ & Harlow LL. 2002. Condom negotiation in heterosexually active men and women: Development and validation of a condom influence strategy questionnaire. *Psychology and Health* 17 (6), 711–735.
- Nummelin R. 1997. Seksuaalikasvatusmateriaalit – Millaista seksuaalisuutta nuorille? *Stakes Raportteja* 206. Saarijärvi: Gummerus.
- Näre L. 1992. Liisa Älä! Älä! –maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa S Näre & J Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ottawan asiakirja 1986. Muistio taustasta ja periaatteista 1984. Käännös ja toimitus: Kalimo E & Vertio H.
- Paavonen J. 2002. Klamydiaepidemia jatkuu – mitä tehdä? *Duodecim* 118, 1369–1373.

- Papp K & Kontula O. 2000. Seksuaalinen riskinotto nuorten suhteissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 37, 283–292.
- Papp K, Kontula O & Kosonen K. 2000. Nuorten aikuisten seksuaalikäyttäytyminen ja seksuaaliset riskinotot. Väestöntutkimuslaitos Väestöliitto. Julkaisusarja D36. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Parker RG, Herdt G & Carballo M. 1991. Sexual Culture, HIV transmission and AIDS research. *The Journal of Sex Research* 28 (1), 77-98.
- Parkkila M, Välimäki M & Routasalo P. 2000. Kuvaileva tutkimus pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan potilaan yksinäisyydestä. *Hoitotiede* 12, 26-35.
- Parsons JT, Halkitis PN, Bimbi D & Borkowski T. 2000. Perceptions of the benefits and costs associated with condom use and unprotected sex among late adolescent college students. *Journal of adolescence* 23, 377-391.
- Pope C & Mays N. 1995. Reaching the parts other methods cannot reach: an introduction to qualitative methods in health and health services research. *BMJ* 311 (1), 42-45.
- Pope C, Ziebland S & Mays N. 2000. Analysing qualitative data. *BMJ* 320 (8), 114-116.
- Pötsönen R & Välimaa R. 1995. Seurustelua ja pelkää asiaa. Jyväskylän yliopisto. *Terveystieteiden laitoksen julkaisusarja* 1.
- Pötsönen R & Kontula O. 1999. How are attitudes towards condoms related to gender and sexual experiences among adolescents in Finland? *Health Promotion International* 14 (3), 211–220.
- Pötsönen R, Kannas L & Välimaa R. 1992. Teiniseksiä heinäladosta porttikongiin. Teoksessa S SHEMEIKKA & A NISSINEN (toim.) *Terveyskasvatustutkimuksen vuosikirja 1992. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1/1993*, 81-98.
- Raitanen M. 2001. Aikuistuminen – uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa A SANKARI & J JYRKÄMÄ (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 187–224.
- Raskaudenkeskeytykset ja steriloinnit vuonna 2003. 2004. Stakes Tilastotiedote 22. [www-dokumentti]. Päivitetty 9.9.2004 [viitattu 7.3.2005].
http://www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt22_04.pdf
- Raskaudenkeskeytykset tammi-kesäkuussa vuonna 2004 –ennakkotilasto. 2004. Stakes Tilastotiedote 29. [www-dokumentti]. Päivitetty 20.10.2004 [viitattu 7.3.2005].
http://www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt29_04.pdf
- Robinson BE, Bocking WO, Rosser S, Miner M & Coleman E. 2002. The Sexual Health Model: application of a sexological approach to HIV prevention. *Health education research* 17: 1, 43–57.

- Räty H. 1990. Tutkimus sydänsairauden implisiittisistä selityksistä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 27, 354–362.
- Salonen M. 1999. Seksuaalisen suuntautumisen selittäminen. *Sosiologia* 3, 219–233.
- Seksuaali- ja lisääntymisterveys on ihmisoikeus. 2003. UNFPA Raportti. [www-dokumentti]. [viitattu 25.11.2003].
<http://www.vaestoliitto.fi/kansainvalinen/sisaltosivut/UNFPARaportti2003.pdf> -
[suomi](#)
- Strecher VJ & Rosenstock IM. 1996. The Health Belief Model. Teoksessa K Glanz ym. (toim.) *Health Behavior and Health Education. Theory, Research and Practice*. 2nd edition. San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers, 41-57.
- Synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2003. 2004. *Tilastotiedote* 26. [www-dokumentti]. Päivitetty 1.10.2004 [viitattu 7.3.2005].
http://www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt26_04.pdf
- Tajfel H. 1981. *Human groups and social categories*. *Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilastokeskus 2005. Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat ja suoritettut tutkinnot. [www-dokumentti]. Päivitetty 16.12.2004 [viitattu 11.1.2005].
http://www.stat.fi/tup/suoluk/taskus_koulutus.html#tutkintoonjohtava
- Tirkkonen J, Hukkila K & Kontula O. 1989. Tyttöjen ja poikien seksuaalikulttuurit. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja Tutkimukset 15/1989. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Tones K. 2002. Reveille for Radicals! The paramount purpose of health education? *Health Education Research* 17, 1-5.
- Tones K & Tilford S. 2001. *Health Promotion. Effectiveness, efficiency and equity*. London: Nelson Thornes Ltd.
- Tschann JM, Adler NE, Millstein SG, Gurvey JE & Ellen JM. 2002. Relative Power Between Sexual Partners and Condom Use Among Adolescents. *Journal of adolescent health* 31 (1), 17-25.
- Tuomi J & Sarajärvi A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Tynjälä P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 1 (22), 389–398.
- Väestörekisterikeskus. 2004. Vuonna 2003 syntyneiden suomenkielisten lasten suosituimmat etunimet. [www-dokumentti]. Päivitetty 5.3.2004. [viitattu 20.4.2004].
[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/BBF5876F3302F18BC2256CB4004EA227/\\$file/Suosituimmat_suomenkielisten_lasten_etunimet_2003.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/home.nsf/pages/BBF5876F3302F18BC2256CB4004EA227/$file/Suosituimmat_suomenkielisten_lasten_etunimet_2003.htm)

- Wight D, Abraham C & Scott S. 1998. Towards a psycho-social theoretical framework for sexual health promotion. *Health education research*. 13 (3), 317-330.
- Wight D & Abraham C. 2000. From psycho-social theory to sustainable classroom practice: developing a research-based teacher-delivered sex education programme. *Health education research* 15 (1), 25–38.
- Ziehe T. 1991. *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Suom. R Sironen & J Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

LIITE 2. Alkuperäiset kehyskertomukset

KEHYSKERTOMUS A

Aleksi ja Emilia (16-v) ovat harrastaneet seksiä ja olleet yhdynnässä. He käyttivät kondomia. Eläydy tilanteeseen oman sukupuolesi mukaisesti. Kuvittele, miten tähän tilanteeseen oli päädytty ja mitkä seikat tapahtumien kulkuun vaikuttivat. **Kirjoita sen pohjalta pieni kertomus.**

KEHYSKERTOMUS B

Aleksi ja Emilia (16-v) ovat harrastaneet seksiä ja olleet yhdynnässä. He eivät käyttäneet kondomia. Eläydy tilanteeseen oman sukupuolesi mukaisesti. Kuvittele, miten tähän tilanteeseen oli päädytty ja mitkä seikat tapahtumien kulkuun vaikuttivat. **Kirjoita sen pohjalta pieni kertomus.**

KEHYSKERTOMUS C

Aleksi ja Emilia (16-v) ovat harrastaneet seksiä ja olleet yhdynnässä. Heidän oli ollut tarkoitus käyttää kondomia, mutta sitä ei kuitenkaan käytetty. Eläydy tilanteeseen oman sukupuolesi mukaisesti. Kuvittele, miten tähän tilanteeseen oli päädytty ja mitkä seikat tapahtumien kulkuun vaikuttivat. **Kirjoita sen pohjalta pieni kertomus.**

LIITE 3. Esimerkki analyysin kulusta yhden tulostulokkonaisuuden osalta.

